

Acrocephalus

75
76

ACROCEPHALUS

glasilo Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Ljubljana
journal of Bird watching and bird study association of Slovenia, Ljubljana

ISSN 0351-2851

---

naslov uredništva address of the editorial office	1000 Ljubljana, Langusova 10
glavni urednik managing editor	Iztok Geister, 6276 Pobegi, Kocjančiči 11
uredniški odbor editorial board	Iztok Geister (oblikovanje in tehnično urejanje, layout & technical editing), Igor Pustovrh (za fotografijo, photography), Slavko Polak (za ilustracije, drawings), Andrej Sovinc (pomočnik glavnega urednika, assistant editor)
uredniški svet editorial council	dr. Boštjan Anko, Janez Gregori, Andrej Hudoklin, dr. Boris Kryštufek, Andrej Sovinc, Dare Šere, dr. Davorin Tome
lektor in prevajalec revised and translated by	Henrik Ciglič
stavek typesetting	HARDING d.o.o. Ljubljana, Cesta v Gorice 37
fotoliti photoliths	ATELJE T. Škofja Loka, Stara Loka 68
tisk print	TISKARNA TONE TOMŠIČ Ljubljana, Gregorčičeva 26
cena / price	10 DEM za številko, letna naročnina 30 DEM
naklada / circulation	800 izvodov

DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE BIRD WATCHING AND BIRD STUDY ASSOCIATION OF SLOVENIA

---

naslov / address	1001 Ljubljana, p.p. 2395
društveni prostori uradne ure in srečanja	Ljubljana, Žibertova 1, tel. 061/133 95 16 četrtek med 18. in 20. uro
predsednik president	Andrej Bibič 2000 Maribor, Osojnikova 7 tel. 061/263 340, 061/123 33 88
podpredsednik vicepresident	Franc Bračko 2000 Maribor, Gregorčičeva 27 tel. 062/29 086
tajnik secretary	Borut Mozetič 1000 Ljubljana, Rožna 7 tel. 0609 625 210
žiro račun	50100-620-133-05-1018116-2385287
izvršilni odbor / executive board	A. Bibič, L. Božič, D. Denac, T. Jančar, P. Kmecl, B. Marčeta, T. Mihelič, B. Mozetič, S. Polak, A. Ramšak, B. Rubinič, D. Šere, A. Šorgo, B. Stumberger, T. Trilar, M. Vogrin in častna člana dr. S. D. Matvejev in dr. A. O. Župančič
letna članarina annual membership subscription	30 DEM za posameznike (10 DEM za učence in študente, 5 DEM za podmladek) in 200 DEM za ustanove
International Girobank	Nova Ljubljanska Banka No. 50100-620-133 27620-99885/0

Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva.

Revijo sofinancira Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije

Sponzor revije je podjetje Mobitel, Ljubljana

Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-226/92 z dne 4.3.1992 sodi revija med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Kirka mi je povedala Circe Told Me

Urednik skrbi za sestavo revije kot celote in notranjo skladnost njenih delov, posameznih prispevkov, lektor neguje jezik, ohranjajoč pri tem avtorjev slog pisanja, medtem ko recenzent preverja predvsem strokovno neoporečnost napisanega. A kljub temu se zgodi, da je kakovost objavljenega članka vprašljiva. Kot merilo za objavo prevlada informativnost, nad kakovostjo pa ožji uredniški team nekako obupa.

Značilnost poljudnih člankov je vsekakor osebni poudarek, v nasprotju z znanstvenimi članki, kjer takšnega osebnega poudarka ni. Zato je po dolgoletnem objavljanju mogoče prepoznati avtorje poljudnih prispevkov, tudi če se pozabijo podpisati. Pri znanstvenih prispevkih kaj takega ni mogoče, saj so tako rekoč brezosebni. Obličnost ima pri poljudnih člankih prosto pot, pri znanstvenih pa je strogo predpisana. Celo v najbolj osebnem poglavju znanstvenega članka, v razpravi, je dovoljeno uporabljati le racionalne dokaze. Kvaliteta poljudnega članka je tako odvisna predvsem od avtorjeve izpovedne moči, kvaliteta znanstvenega članka pa od avtorjeve spoznavne moči.

Čeprav pri poljubnem članku obličnost ni predpisana, pa tudi zanj, če naj bo kakovosten, velja nekakšen skrit red. To je drarnaturška zgradba, ki se kot rdeča nit vleče skozi prispevek od zasnove do zapleta in vrha, da se kot nekakšen vozec zatem tako ali drugače razplete. Zgodba je zgrajena na čustvenih motivih, kot so presenečenje, čudenje, občudovanje ali razočaranje. Skupni imenovalec vseh teh psihičnih sestavin je doživetje. Dober poljuden članek lahko nastane le na podlagi dovolj močnega doživetja.

Pri znanstvenih člankih je obličnost predpisana: v uvodu je pojasnjen namen raziskave, v poglavju o metodologiji načina dela, po predstavitvi rezultatov raziskave, pa je na vrsti bistveni del članka, razprava, v kateri se namen raziskave primerja z

ugotovljenimi rezultati. Rezultati lahko zamisel potrdijo ali jo ovržejo, govorimo o pozitivnih ali negativnih rezultatih raziskave. S tem se velika večina raziskovalnih nalog konča. So pa tudi raziskovalne naloge, ki se z rezultati kot objektivno informacijo ne zadovoljijo. Vsaka informacija še ni resnica, zakaj tudi rezultati lahko zavajajo. Šele naslednje preverjanje rezultatov, poglobljeno primerjanje zamisli s stvarnostjo, odkrije resnico, ki je seveda nekaj drugega kot resničnost. Vendar brez temeljitih vprašanj, zastavljenih v uvodu, v razpravi ni pričakovati temeljitih odgovorov. Še več, če takšna vprašanja niso postavljena že na samem začetku raziskave, jih tudi v članku ni mogoče razrešiti, saj to preprečuje pomanjkljiva ali napačno uporabljena metoda. Iz slabo zastavljene naloge ni pričakovati kvalitetnega znanstvenega članka.

Objava spiska ptic nekega območja seveda ni znanstven, ampak informativen prispevek. Komentar takšnega spisa še ni razprava, v kateri bi odgovarjali na v uvodu zastavljena vprašanja, ki pomagajo odkrivati resnico. Na vprašanje, katere vrste ptic gnezdijo v nekem območju, odgovarja stvarnost sama, posebno kadar jo ogovorimo s primernim znanjem, v našem primeru solidnim poznavanjem ptic. Če pa aktualni spisec primerjamo z nekim preteklim stanjem, ki ga seveda ni več, dobijo sedanji rezultati povsem drugačen pomen. Govorijo nam o nečem, kar ne izhaja iz rezultatov samih, temveč iz primerjave zamisli s stvarnostjo. Na dan prihaja resnica o sedanjem stanju: šele zdaj vidimo, da se je vrstna sestava spremenila, da je ene vrste zdaj več kot poprej in druge vrste manj, da je število tretjih ostalo nespremenjeno. Pa še zdaj se resnica lahko izmakne, če v obeh raziskavah ni bila uporabljena enaka metoda. Šele interpretacija rezultatov je znanstvena resnica. Objavljanje informativnih člankov je

zato smiselno, in prav nič se jim ni treba kititi z znanstveno obličnostjo.

Vendar nesposobnost izzvati resnico ni edina hiba znanstvenih člankov. Cilj raziskave je lahko odlično definiran, toda čeprav ga rezultati ne potrjujejo in ne zanikujejo, avtor tendenciozno dokazuje istovetnost ideje s stvarnostjo. Tako napihnjena resnica se seveda sčasoma razblini, na kopito ideje navlečena stvarnost razpoka in kliče po konsistentnejši obravnavi.

Tendencioznih člankov ne smemo enačiti s članki, katerih resnico je povozil čas. Vsak čas ima namreč svojo resnico. Če še tretjič popišemo ptice nekega območja, se bo morda pokazalo, da so se stvari med tem zasukale drugače, kot je kazala primerjava prvih dveh popisov. Zaključki prve primerjave so bili resnica tistega časa.

Zaželeni so vsi trije tipi člankov: znanstveni, poljudni in informativni. To je potrdila tudi anketa med naročniki *Acrocephalus*. Približno polovico vprašanih si želi več znanstvenih, druga polovica pa več poljudnih prispevkov, ob tem si kar ena tretjina želi več tako enih kot drugih člankov.

Acrocephalus kot matična revija za ornitologijo pokriva celotno ozemlje Slovenije. V zadnjih letih je zelo upadlo število prispevkov, ki obravnavajo ornitofavno Primorske. Prispevke s tega območja objavljata regionalni reviji *Falco* in *Annales*. Pri tem ne gre obžalovati, da neprimorski avtorji objavljajo v teh dveh vsekakor konkurenčnih revijah, temveč da primorski avtorji raziskujejo in opazujejo ptice le na Primorskem in tako zelo malo objavljajo v *Acrocephalusu*. Če bodo jutri na Štajerskem ustanovili regionalno

ornitološko revijo, se je bati, da bo matična revija ostala brez sodelavcev, saj tako kot primorski tudi štajerski ornitologi delujejo povsem regionalno. Zaželeno bi bila večja, predvsem večstranska izmenjava ornitoloških informacij med posameznimi regijami. Nacionalna atlaška projekta sta takšno izmenjavo informacij izpeljala v popolnosti, zdaj pa se univerzalni ornitološki prostor oži in zapira v regionalne okvire, kar je predvsem posledica pričakovanja regionalnih atlasov. Dokler ne bodo takšni projekti uresničeni, verjetno večje odprtosti tudi ni pričakovati. Medtem pa je morda najboljši trenutek, da se slovenski ornitologi podrobneje posvetimo t.im. belim lisam na ornitološkem zemljevidu Slovenije, teh pa ni malo. Prekmurje, Bela krajina in Kras so zagotovo najbolj obetavna raziskovalna območja prihodnosti, vendar ne edina.

V prepričanju, da navdušenje za ornitologijo ne pozna meja, vabim vse slovenske ornitologe k sodelovanju. Popišite svoja doživetja, preverjajte z raziskavami najbolj smeje ideje in objavljajte svoje na videz še tako nepomembne zapiske! Naj nikogar pri tem ne ovira to, kar je že bilo v minulih dveh desetletjih narejeno. Vse to, tudi atlasa, je le merilo naprestanih sprememb. Brez teh sprememb, od ekoloških do populacijskih, bi tudi ptice že zdavnaj izumrle. Le pretkan z najbolj drznimi spoznanji in opogumljen z najbolj neverjetnimi doživetji bo *Acrocephalus* kos morskim pošastim, tudi Skili in Karibdi. A do rodne Itake je še daleč, je dodala Kirka.

Iztok Geister

Potrjeno gnezdenje črnogrlega ponirka *Podiceps nigricollis* v Sloveniji

Confirmed breeding by the Black-necked Grebe *Podiceps nigricollis* in Slovenia

Henrik CIGLIČ, Andrej SOVINČ

Črnogrli ponirek je ptica zahodne Palearktike, Daljnega vzhoda, vzhodnega dela Severne Amerike ter vzhodne in južne Afrike. V zahodnem delu Evrope je znanih nekaj raztresenih gnezdišč, in sicer v Španiji, Franciji, Beneluksu in Veliki Britaniji. Prek Danske prehajajo v osrednjo in vzhodno Evropo, kjer so npr. na Poljskem, Češkem, Hrvaškem in v Jugoslaviji najbolj strnjena gnezditvena območja, ki se nadaljujejo proti vzhodu v Azijo (CRAMP, SIMMONS, 1977, EOAC, 1992).

Njegova gnezdišča so manjše, plitve, močno zaraščene in evtrofne vode s sezonskimi nihanji gladine vode ob vlažnih obdobjih, v sušnem času pa se skoraj presušijo (CRAMP, SIMMONS, 1977).

STATUS IN POJAVLJANJE V SLOVENIJI

SOVINČ (1994) označuje črnogrlega ponirka v Sloveniji kot izjemno redkega gnezdilca oziroma vrsto, katere gnezdenje pri nas še ni bilo potrjeno (GO), selivca (v negnezditvenem obdobju se pojavljajo prišleki od drugod v večjem številu (S) in zimskega gosta (Z), ki redno prezimuje predvsem na obalnem morju in večjih stoječih vodah v notranjosti. Velikost prezimujoče populacije je ocenjena med 50 in 180 osebk.

V Ornitološkem atlasu Slovenije (GEISTER, 1995) je črnogrli ponirek uvrščen v kategorijo vprašljivih gnezdilcev in skupino dvomljivih gnezdilcev: "Črnogrli ponirek spada v skupino tistih trajno sumljivih vrst, katerih gnezditvev ni bila na ozemlju Slovenije nikoli ugotovljena. Ta vzhodnoevropska vrsta namreč raztreseno gnezdi tudi v srednji, zahodni in južni Evropi, tako da leži ozemlje Slovenije pravzaprav znotraj njenega prevotljenega areala in jo smemo šteti k tako imenovanim pričakovanim gnezdilcem." Gnezditveno najbolj sumljivi podatki iz Atlasa so iz ormoških lagun (20. - 26.6.1986, par; opazoval B. Štumberger), s

Cerkniškega jezera (8.6.1991, 1 osebek; opazoval P. Trontelj) in iz Rač (22.6. - 30.6.1990, 1 osebek; opazoval M. Vogrin).

V času spomladanskega preleta se pogosto srečujemo ne le s posameznimi osebki ali pari, temveč tudi npr. s tremi ali več pticami. Za črnogrlega ponirka je značilen tudi razmera zgoden jesenski prihod prvih preletnikov. Prvi se pri nas pojavijo že konec avgusta, posebej pa v septembru in oktobru. Seveda ne moremo govoriti o zelo številčni populaciji teh ptic, zanimivo pa je, da se lahko nepričakovano pojavijo na različnih stoječih vodah po vsej Sloveniji.

MLAKI V HRAŠAH

Tik pod vasjo Hraše pri Smledniku ležita dve (zahodna in vzhodna) s cestnim nasipom predeljeni mlaki, v kateri se med drugim izceja tudi del odpadnih voda z bližnje farme. Mlaki sta nastali z izkopom jame, v kateri naj bi se odtekala gnojnica s farme (gnojnična jama); voda je močno evtrofirana (rastlinska znamenja: rogoz in vodna leča) in je bogat vir prehrane vodnih ptic (GEISTER, pisno). Gladina vode v mlakah nekoliko niha, obseg vodne površine pa je okoli dveh hektarjev. Zaradi svoje površine, rastlinstva in predvsem plitve vode sta hraški mlaki posebnost med vodnimi objekti v slovenskem merilu. Globina vode tudi v najglobljem sredinskem delu verjetno ne presega globine poldruega metra. Pred leti je bila zahodna mlaka skoraj v celoti zarašla, v letošnjem letu pa je bil zaradi dviga gladine (kot posledice zamašitve odtoka vode) delež odprte vodne površine večji. Zaradi povišane gladine v letošnjem letu je bila poplavljen kolovozna pot, ki deli obe mlaki, tako da se je obseg sklenjene vodne površine povečal (obe mlaki sta bili povezani). Na vzhodnem delu območja je bilo že v prejšnjih letih več odprte vode, manj rastlinstva in tudi manj plavajoče vodne leče, ki je v letu 1996 popolnoma prekrila zahodni

Slika 1: Gnojnična jama v Hrašah pri Smledniku spomladi 1996 (A. Sovinc)
 Fig. 1: Hraše cesspool near Smlednik in spring 1996 (A. Sovinc)

del. Mlaki obkrožajo travniško-njivske površine, mešani gozd in naselje.

BIBIČ (1992) je na mlakah v Hrašah odkril gnezdišče čopastih črníc, TRONTELJ (ustno) pa domneva, da sta tu tedaj gnezdili celo raci reglja in kreheljč. Zaradi spremenjenih vodnih razmer v letošnjem letu za omenjeni domnevni gnezdilki iz reda rac ni bilo pravih gnezditvenih možnosti (čopasta črnica je verjetno gnezdila), so pa nastale razmere, ki so privabile črnogrnega ponirka in številne zanimive in redke preletne goste. Mlaki v Hrašah imata v nacionalnem pogledu izjemno naravovarstveno vrednost tudi kot gnezdišče male bobnarice (vsaj trije pari), mokoža in velike gnezditvene gostote malih ponirkov, zelenoglih tukalic in lisk.

GNEZDITEV ČRNOGRLEGA PONIRKA V LETU 1996

Črnogri ponirek se je v Hrašah v letu 1996 pojavil 27. 5. (svatovsko obarvan osebek). Naslednji dan, 28. 5., je bil prvič opažen par teh ptic, 29. 5. trije osebki, 30. 5. pa sta bila poleg omenjenega para opazovana še dva osebka.

Ptici, ki sta v Hrašah gnezdili, sta bili v teh dneh vedno opazovani tesno druga ob drugi. Tudi v negnezditvenem času je za črnogrnega ponirke značilno skupinsko potapljanje (ko se potopi ena ptica, takoj za njo pod površje izgine tudi druga in tako naprej). Znano je, da se par ponavadi oblikuje že med selitvijo in da je takšno skupinsko potapljanje, kot ga opazujemo pri svatovsko obarvanih prelet-

nikih, že del svatovskega obreda, ki pri tej vrsti ponirka, v primerjavi z nekaterimi sorodniki, ni tako izrazit (CRAMP, SIMMONS, 1977). Pri paru iz Hraš pa je bila - poleg kasnega datuma za preletne ptice - zaznana še majhna razlika v načinu potapljanja in plavanja, ki je pri preletnih pticah ponavadi ne opazimo (ali vsaj ni tako izrazita): iz vode sta se dvignila istočasno in na istem mestu, pri plavanju na površini pa sta plavala drug proti drugemu skoraj "do trka" in se nato "zasledovala". Najbolj značilna, t.i. "pingvinska poza" dvorjenja, ko ptici z dvignjenima vratovoma tečeta po vodi, sicer ni bila opažena, da sta ptici gnezditveno več kot samo sumljivi, pa so - poleg že omenjenih posebnosti - potrdili glasni klici obeh in posamezne slike svatovskega plesa, kot so narisane v literaturi (CRAMP, SIMMONS, 1977; npr. narejanje perja, dvigovanje iz vode in stresanje z glavo). Slednje je bilo precej manj izrazito kot npr. pri čopastem ponirku.

V naslednjih dneh sta bili obe ptici opazovani pri zbiranju gnezditvenega gradiva; nabirali sta ga ločeno. Gnezdo je bilo odkrito 3. 6. (vsega teden dni po prihodu!) na zahodni mlaki, ko je en osebek že sedel na njem. Ne preveč veliko plavajoče gnezdo je bilo spleteno iz vodnega rastlinja, zasidrano je bilo na manjši plitvi odprti površini med rogozovimi sestoji, kupi šašja in posameznimi vrbami v širši okolici. V bližini gnezda so rade počivale mlakarice, saj je bila vodna čistina v varnem zavetju okoliškega rogoza. Gnezdo je ptica oblikovala z vrtenjem telesa, druga pa ji je

prinašala gnezditveno gradivo.

Črnogri ponirek znese 3 do 4 jajca (število jajc lahko niha med 1 in 6), oba partnerja pričneta valiti že s prvim izvaljenim jajcem; valjenje traja 20 do 22 dni (CRAMP, SIMMONS, 1977). V Hrašah je inkubacijsko obdobje minilo dokaj mirno: medtem ko je eden od partnerjev stalno sedel na gnezdu, se je drugi potapljal kje v bližini ali počival na vodi. Zanimivo je, da se je v času valjenja partner valeče ptice pogosto zadrževal (tudi potapljal) blizu tretjega izmed črnogrih ponirkov. Četrtega osebka v dneh po 30. 5. nismo več opazili; tedaj smo domnevali, da morda vŕali, kar pa se je kasneje izkazalo za napačno. Četrta ptica je očitno v Hrašah ostala le krajši čas. Tretji osebek je tedaj dobil vzdevek "teta". Ker literatura omenja, da velja črnogri ponirek za kolonijsko gnezdečo vrsto, je bilo naše pričakovanje, da bi v Hrašah lahko gnezdila dva para, povsem upravičeno. "Teta" je v Hrašah ostala še tudi po izvalitvi mladičev gnezdečega para, s tem da se je njeno vedenje sčasoma nekoliko spremenilo. Zadrževala se je na vzhodni mlaki (gnezdeči par z mladiči pa na zahodni), če se ni hranila, je ure in ure počivala na odprti vodni površini, včasih tudi nedaleč od obale.

Gnezdeči par je bil zelo previden. Ptici sta ob prihodu naključnih opazovalcev odplavali do meje med sestojem rogoza in odprto vodo. Večina vodnih ptic v Hrašah, tudi oba gnezdeča črnogrla ponirka, pa je bila bolj navajena vrtičkarjev, ki so cele popoldneve obdelovali zemljo na robu mlake. V teh dneh se je nad mlakami v Hrašah redno spreletaval škrjančar in lovil kačje pastirje, vendar vodnih ptic to ni vznemirjalo.

21. 6. je bil prvič opažen nemir na gnezdu, ko se je valeča ptica pričela obračati na gnezdu in pogledovati podse. Druga ptica se je zadrževala v neposredni bližini in "obiskovala" valečega partnerja. 23. 6. sta bila v gnezdu opažena dva mladiča: ena ptica je sedela na njih in jih grela, dvignila pa se je, ko je partner mladičema vsakih nekaj minut prinesel hrano. V naslednjih dneh sta odrasla z mladičema na hrbtu plavala v bližini gnezda. Mladiča sta se vozila enkrat oba na hrbtu enega starša, drugič ločeno in do 1. 7. sta že tudi plavala tik za njim. Še vedno so se vračali na gnezdo, kar ni minilo brez komičnih situacij ob plezanju nanj: mladičema se je namreč le redko posrečilo zadržati na hrbtu tistega starša, ki je bil namenjen k počitku na gnezdu. Pogosto je namreč mladič zdrsnil v vodo in nato "z vsemi

Slika 2: Črnogri ponirek *Podiceps nigricollis* z mladičem v Hrašah poleti 1996 (A. Sovinc)

Fig. 2: Black-necked Grebe *Podiceps nigricollis* with its offspring at Hraše in summer 1996 (A. Sovinc)

štirimi" kot žaba nerodno lezel čez zanj visok rob gnezda pod toplo zavetje starša.

V teh sušnih dneh je pričela upadati tudi gladina vode (poleg suše je bila gladina znižana tudi zaradi domačinov, ki so vodo črpali v cisterne za zalivanje vrtov ali dvorišč). Bala sva se, da bo gladina upadla za toliko, da bodo resno ogrožene tamkajšnje vodne ptice. Uprava za varstvo narave pri Ministrstvu za okolje in prostor je zagotovila, da bi poravnala račun za porabljeno vodovodno vodo, ki bi jo ob nadaljnji suši pričeli dovajati z bližnje farme. Na srečo je nekaj obilnih padavin ponovno dvignilo gladino in predlagani ukrep ni bil potreben.

Vodna gladina je postajala vedno bolj prekrita s plavajočo vodno lečo. Mladiča črnogrih ponirkov sta se že potapljala in postajala podobna pomanjšanim odraslim pticam v zimskem perju. Ponavadi je vsak od staršev vodil in tudi še prinašal hrano enemu mladiču. Zaradi goste preproge vodne leče, ki ni več dopuščala nobenih čistin, pa je očitno postajalo nabiranje hrane za mladiče vse težje. Tedaj smo opazovali izredno zanimivo vedenje odraslih ptic: na hitro sta v cikcaku plavala po površini približno enega kvadratnega metra in pri tem "vrtela" z nogo po vodni površini. S tem sta za nekaj trenutkov razmaknila plast vodne leče, presvetlila vodno površino in omogočila mladičema, da sta se potopila za hrano. Seveda se je zelena preproga razgrnila le za kratek čas

in ponavadi je mladič pogledal ven iz vode že skozi spet sklenjeno plast vodne leče. Vsi, odrasli ptici in mladiča, so bili pogosto posuti z drobnimi zelenimi pikicami te vodne rastline.

3. 7. je bil eden od mladičev zadnjič opazovan na hrbtu staršev. 12. in 17. 7. so bili narejeni fotografski posnetki odrasle ptice z mladičem. Zaradi odsotnosti v naslednjih dneh nisva več mogla obiskovati ponirkove družine. 27. in 29. 7. je bil zadnjič opažen eden od mladičev, drugega mladiča in odraslih ptic pa ni bilo videti.

"Teta" je zanesljivo izginila že 25. 6., kot zadnji pa je mladiča (brez spremstva odraslih) 19.8. opazoval Iztok Geister. Po velikosti se mladič tedaj ni več razlikoval od odraslih ptic. Verjetno je bil že sposoben leteti, zato lahko zapišemo, da je črnogri ponirek leta 1996 uspešno gnezdil v Hrašah.

PRIHODNOST (NAMESTO SKLEPA)

Glede na uspešno gnezditev črnogrega ponirka in njegovo navado kolonijskega gnezdenja lahko upamo, da bo v prihodnjih letih v Hrašah gnezdil vsaj še kakšen par teh čudovitih ptic z zlatimi čopki (pravzaprav so še bolj očarljive njegove rdeče oči!). Po drugi strani pa je znano, da te ptice lahko že v naslednjem letu zapustijo lanskoletna gnezdišča (CRAMP, SIMMONS, 1977), tako da ne smemo pričakovati preveč.

Žal pa to ni odvisno le od ptic, temveč tudi od ljudi. Mlake v Hrašah so antropogenega nastanka, hidrološke razmere in s tem povezane ekološke razmere se namreč zelo hitro lahko spremenijo. Zato je bil na strokovno naravovarstveno službo že poslan predlog za takojšnje zavarovanje tega območja (Sovinc, pisno), ki vključuje tudi zahtevo po pripravi upravljalnega načrta. V takšnem načrtu je poleg vzdrževanja in ohranjanja obstoječega stanja in ekološkega značaja treba definirati tudi poseganje v vodni režim, na način, ki bo koristen za tukajšni živi svet. Obenem je bila naravovarstvena služba opozorjena tudi na motnje, ki ogrožajo mlaki in njun živi svet. Med motečimi dejavnostmi, ki bi jih bilo treba omejiti ali prepovedati, so: gojenje in streljanje mlakaric, zadrževanje in rekreacijske aktivnosti ljudi tik ob in v vodi, nenadzorovan in nedovoljen odvzem vode iz mlake za škropljenje, nevarnost izsušitve oz. zasipanja območja s smetmi in nenadzorovan izpust z bližnje farne.

Razmišljati bo treba tudi o prekopu oz.

ukinitvi kolovozne poti, ki predeljuje obe mlaki, in o možnostih odkupa celotnega območja mlak.

LITERATURA

- BIBIČ, A. (1992): Čopasta črnica *Aythya fuligula*. Iz ornitološke beležnice: *Acrocephalus* 13 (50): 21.
 CRAMP, S. SIMMONS, K.E.L. (eds.) (1977): *The Birds of western Palearctic*. Vol. I: Ostrich to Ducks. Oxford University Press. Oxford, London, New York.
 EOAC (1992): *Breeding Bird Atlas of Europe*. Working Report. Beek-Ubbergen
 GEISTER, I. (1995): *Ornitološki atlas Slovenije*. Državna založba Slovenije. Ljubljana.
 SOVINC, A. (1994): *Zimski ornitološki atlas Slovenije*. Tehniška založba Slovenije. Ljubljana.

POVZETEK

Na mlakah v Hrašah pri Smledniku je v letu 1996 uspešno gnezdil par črnogrih ponirkov, kar je prvi dokazani primer gnezditve te ptice pri nas. Izlegla sta se dva mladiča, od katerih je vsaj eden ostal na mlakah, dokler ni bil sposoben poleteti. Na plitvih mlakah v Hrašah, kjer je vodna površina gosto prekrita z vodno lečo in ju obrašča predvsem rogoz, sta starša s plavanjem in "vrtenjem" z nogo razmikala preprogo iz vodne leče, da sta se mladiča lahko potapljala za hrano. Poleg gnezdečega para sta bila pred začetkom gnezdenja opazovana še dva osebka, vendar je eden od preostalih dveh ponirkov kmalu izginil, tretja ptica pa na mlakah ni gnezдила, kljub temu da se je tu zadrževala daljši čas.

Napisan je bil tudi predlog za zavarovanje in pripravo upravljalnega načrta za območje mlak v Hrašah.

SUMMARY

In 1996, a pair of Black-necked Grebes bred successfully at Hraše pools near Smlednik, which is the first confirmed breeding by this bird in Slovenia. On the two shallow pools at Hraše, with their water surfaces thickly covered with duckweed and surrounded mainly by great reedmace, the parents were seen shoving aside, by swimming and rotating their legs, the duckweed "carpet" from the surface and thus enabling the two chicks to dive for food. Apart from this breeding pair, another two individuals were observed prior to nesting, but one of these soon disappeared, while the other one did not breed there, although it stayed at Hraše for quite a while. A proposal how to protect the Hraše pools area as well as a suitable management-plan have been already written and sent to the national nature conservation authorities.

Henrik Ciglič, Likozarjeva 7, 4000 Kranj;
 Andrej Sovinc, Pod kostanji 44, 1000 Ljubljana

Kritičen pogled na novejšje kvantitativne raziskave v slovenski ornitologiji

A critical review of recent bird census work in Slovenia

Peter TRONTELJ

SPREMNA BESEDA

Razvoj metod preštevanja (cenzusa) ptičjih populacij je tesno povezan z rastočim spoznanjem o njihovem upadanju. Za potrebe kvantitativne sinekologije, ki proučuje sestave in razmerja v avicenoazah v odvisnosti od okolja ter sprememb v okolju, je treba predmet proučevanja kvantificirati, se pravi, ptice prešteti. To preprosto dejstvo je osnova primerjalnim študijam habitatov, njihovega vrednotenju, proučevanju človekovega vpliva na ekosisteme in iskanju možnosti ohranitve naravnih oz. sonaravnih stanj. Prav za potrebe varstva narave sta aplikativna ekologija in ornitologija izdelali mnoge nove modele in koncepte, ki temeljijo na natančnem poznavanju številčnosti populacij, ki jih želimo ohraniti. Varstvo narave potrebuje za svojo učinkovitost informacije o kvalitetah okolja. Dostikrat jih ni mogoče neposredno dognati z opazovanji in meritvami. Takrat lahko potrebne informacije dajejo v naravi živeči organizmi in njihove združbe. Spreminjanje velikosti njihovih populacij opozarja na različna dogajanja v okolju. Upadanje številčnosti bo pokazalo na možne negativne vplive posegov, naraščanje bo potrdilo pravilnost naravovarstvenih ukrepov. Za dvema temeljnima kamnoma varstva narave - primerjalnim vrednotenjem in monitoringom - torej stoji preštevanje. V našem primeru preštevanje ptic.

S tem preduvodnim razmišljanjem sem se želel izogniti močno razpravo izzivajočemu in obširnemu naštevanju razlogov in potreb za kvantitativno delo v ornitologiji.

UVOD

Pregledi metod, njihovih za in proti ter njihove uporabnosti so bili tema nešteti objav. Pomembnejša temeljna ali za naše razmere zanimiva dela so objavili npr. BERTHOLD (1976),

OELKE (1980), RALPH in SCOTT (1981), VERNER (1985), BERTHOLD et al. (1986), BAILLIE (1990), KOSKIMIES in VÄISÄNEN (1991) ter BIBBY et al. (1992). GEISTER (1980a) zgoščeno predstavlja večino metod, nekatere ob primerih domačih raziskav.

Kako točno, s kakšno natančnostjo, na kakšni površini in v kolikem času bomo šteli ptice, je odvisno od zastavljenih nalog. Želje po vključitvi v evropske ornitološke tokove ter dejanske potrebe naravovarstvenih služb postavljajo nova merila. Mednarodni cenzusi populacij ogroženih vrst (bela štorclja, kosec), identifikacija mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA), ocene populacij ogroženih "razpršenih" vrst ipd. zahtevajo različne metode in pristope, ki smo jim v Sloveniji le deloma kos. Še donedavnega je večina argumentacije za zavarovanje območij slonela zgolj na seznamih opaženih vrst. Posledice take ekološke uravnalovke se med drugim kažejo v zaščiti kopice manj pomembnih območij ob nezavarovanih ključnih habitatih ter v prevladujočem in popolnoma neustreznem upravljanju in gospodarjenju.

Osnovne orise dobre in uporabne kvantitativne ornitološke raziskave določajo splošno veljavne smernice v znanosti. Vprašanje oz. hipoteza morata biti jasno zastavljena že na samem začetku, pred izbiro metode; metoda izbrana tako, da bo kar najbolj ustrezala raziskovani problematiki. Tudi metoda mora biti že pred raziskavo jasno definirana v čim več podrobnostih. Standardizirano naj bo vse, kar se le da standardizirati (BERTHOLD 1976). Po možnosti naj vključuje oceno velikosti in smeri napake (ta je neizogibna). Že med pripravami je treba misliti na primerljivost rezultatov in ponovljivost raziskave.

Zaradi nesistematičnega dela na tem področju, ki večinoma še ni prešlo okvirov eksperimentiranja, v Sloveniji še nimamo vzpostavljenih podlag za monitoring. Izjema so

nekatero vrsto z belo štokljo na čelu. Izdelava nacionalnega programa za monitoring po modelu integriranega populacijskega in ekološkega monitoringa (BALLIE 1990, GREENWOOD et al. 1995) mora postati prednostna naloga. Kot takšno jo mora spoznati tudi uradna naravovarstvena služba in zagotoviti potrebno materialno podporo.

V nadaljevanju nameravam pregledati nekatere pogosteje uporabljene metode štetja ptic in podati kratke analize posameznih raziskav. Poudarek dajem preštevanju gnezdečih ptic za naravovarstveno ovrednotenje in določitev režimov v nekaterih ogroženih območjih.

Pregledane raziskave sem razdelil na štiri metodološke sklope:

1. Štetje populacij izbranih vrst
2. Štetje na transektih (transektna metoda)
3. Štetje v točkah (točkovna metoda)
4. Štetje na površinah (kartirna metoda, preštevanje brez kartiranja).

Četrtemu sklopu dodajam še analizo možnih napak pri štetju brez kartiranja ter razmišljanje o uporabnosti in interpretaciji s to metodo dobljenih rezultatov.

1 ŠTETJE POPULACIJ IZBRANIH VRST

Osredotočenje na eno samo ali nekaj vrst je edina možnost za posameznega ornitologa ali manjšo skupino, da popolnoma obdelava večjo površino (LÜBCKE 1990). "Večjo" pomeni ozemlje od nekaj km² do celotne države, odvisno od vrste in terena.

Kot modelne lahko označimo cenzuse bele štoklje (JEŽ 1987) ter svilnice in brškinke (BERTOK 1977, GEISTER 1980b in 1981), ki so zajeli vso slovensko populacijo. Primerjavi dveh štetij svilnice in brškinke v obdobju 1976 do 1979 sta pokazali takratna kratkoročna populacijska gibanja obeh vrst.

Pri beli štoklji gre za vzorčen primer populacijskega monitoringa. Jasno izdelana metodologija, mednarodna primerljivost rezultatov, zbiranje več parametrov (namestitvev gnezda, mladiči, uspešnost gnezdenja...) odlikujejo to dolgoročno raziskavo, katere pomanjkljivost je le premajhna pogostost cenzusov. Ta je deloma odpravljena z rednim spremljanjem v centrih razširjenosti (ŠTUMBERGER 1990, GEISTER 1995a).

V letih, ko je bilo gnezdenje čopastega ponirka v Sloveniji še vprašljivo, je ŠTUMBERGER

(1981) raziskal gnezditveno številčnost v Slovenskih goricah in na Ptujskem polju in s tem med prvimi opozoril na pomen sekundarnih vodnih biotopov v Sloveniji. Širši monitoring bi verjetno potrdil domnevo, da je populacijskemu višku sledil močan upad, ki so ga zakrivili v prvi vrsti ribiči in ribogojci z neprimernim načinom upravljanja z vodami, na katerih čopasti ponirek gnezdi.

Nekatere kolonijske gnezdilke z manjšim številom gnezdišč so razmeroma redno kontrolirane, npr. siva čaplja, navadna čigra, čebelar in med pevci breguljka. Prednost takega rednega spremljanja populacij se je pokazala npr. pri vključitvi Slovenije v mednarodni projekt Drava-Mura (SCHNEIDER-JACOBY 1995). Spremljanje številčnosti v kolonijah sive čaplje je pokazalo, da se je naraščanje v zadnjih letih ustavilo. Argumenti ribičev in ribogojcev, ki govorijo o vse večjem številu čapelj in zahtevajo odstrel, torej niso utemeljeni.

Za nekatere ptice vemo, da naseljujejo geografsko zelo omejen prostor na eni ali nekaj lokalitetah. Te vsekakor lažje preštejemo kakor tiste, pri katerih je treba sproti še ugotavljati njihovo razširjenost. Tak primer je beločeli deževnik, gnezdilec obale na le treh lokalitetah (MAKOVEC 1994). Dobro poznavanje številčnosti razmer pri ogroženih vrstah je lahko ključnega pomena pri argumentiranju v prid varstvu habitatov in vzpostavljanju ustrežnejših varstvenih režimov. Beločeli deževnik igra tako vlogo v prizadevanjih za ohranitev Škocjanskega zatoka (MOZETIČ, v pripravi).

Z metodološkega stališča so našteje raziskave večinoma na evropski ravni natančnosti in zanesljivosti. To omogoča ekološke in biogeografske primerjave gostot naseljenosti. Velika raziskana površina in zanesljivost podatkov sta prednosti, ki jih prinaša osredotočenje na posamezno vrsto. Tako so npr. ugotovljene gostote pojočih koscev na Cerkniškem jezeru (25 km²) in Ljubljanskem barju (150 km²) po mednarodno uveljavljeni metodologiji (POLAK 1993, TRONTELJ 1994). Najvišjo možno točnost ocene trenutne gnezditvene gostote dobimo z iskanjem gnezd. To je opisal GEISTER (1980a) za močvirsko trstnico na 4 ha veliki popisni površini pri Stožicah. ŠTUMBERGER in DENAC (1994) sta isti pristop uporabila za ugotavljanje gnezditvene gostote vodne ptice, malega ponirka, v ormoških lagunah. Poleg kartiranja

zasedenih gnezd sta hkrati opravila tudi štetje družin ter parov, ki so se pripravljali na gnezditev. S tako točnimi rezultati se lahko pohvalijo le redke podobne študije. Navadno je census gnezdečih vodnih ptic omejen na preštevanje družin ali pa gnezd.

Glavna pomanjkljivost večine, če ne vseh takšnih in podobnih projektov pri nas je njihova omejenost na največkrat enkratno študijo. Možnost ponovitve in s tem primerjave sicer vedno obstaja, a je brez rednega spremljanja izgubljen marsikateri dragocen podatek.

2 ŠTETJE NA TRANSEKTIH

Te metode temeljijo na štetju ptic vzdolž določene poti - transekt (morebiti bi ustrezala slovenska oznaka odsek). Metoda je v številnih različicah že desetletja v uporabi. Na Finskem z njo od leta 1956 spremljajo zimske in gnezdeče populacije (HILDEN 1986). Teoretične osnove, ki omogočajo izračun gostot, so dobro razdelane (npr. JÄRVINEN in VÄISÄNEN 1975 in 1983, EMLÉN 1977). Vse slonijo na predpostavki, da odkrivnost pada z bočno oddaljenostjo od opazovalca. To je bistveni del vseh kvantitativnih izpeljav. Možnosti so različne, od beleženja bočne oddaljenosti za vsako registracijo posebej, prek štetja v dveh ali več pasovih, do uporabe vrstno specifičnih korekcijskih faktorjev (podrobnosti v BIBBY et al. 1992). Vedno je rezultat le odsev trenutnega stanja na območju transekt, podvržen pravsem možnim objektivnim in subjektivnim vplivom. Za verodostojen prikaz razmer v ekosistemu potrebujemo večje število transektov. Metoda je zelo uporabna za primerjalne raziskave, npr. istočasno med različnimi habitatami ali pa za spremljanje številčnosti s časom.

V Sloveniji sta transektne metode za raziskave avicenez raznih območij in ekoloških enot uporabljala MATVEJEV (1983) v Triglavskem narodnem parku in GREGORI (1992) v Krakovskem gozdu. Iz podatkov sta računala dominantno sestavo združb in relativne pogostosti ptic.

MATVEJEV (1988) je svojo različico metode poimenoval "metoda omejenega transekt". Po njej na poljubno izbrani poti po določenem biotopu ugotavlja pojavljajoče se vrste, vendar večinoma ne šteje posameznih osebkov. Transekt je omejen na dolžino, ki omogoča zajetje reprezentativnega vzorca združbe v tisti

naravni enoti. To je takrat, ko število registriranih vrst preneha naraščati kljub podaljševanju transekt. V večini biotopov je potrebna dolžina transekt 2-3 km oz. 60 min počasne hoje. Pot (transekt) je ponavadi izbrana po obstoječih pešpoteh. Zato je reprezentativnost vzorca vprašljiva. Redke in težko odkrivne vrste bodo preslabo zastopane, če število omejenih transektov ne bo zelo veliko. Rezultati več omejenih transektov v nekem biotopu so frekvence vrst, izražene v številu transektov z registracijo določene vrste na 100 opravljenih transektov. Metoda je bolj namenjena ugotavljanju števila in pojavljanja vrst v določenih biotopih kot pa ugotavljanju kvantitativnih razmerij in gostot.

GREGORI (1992) v svoji raziskavi hrastovega pragozda v Krakovskem gozdu podaja dominantne stopnje vrst za posamezen dvokilometrski transekt. Kako zavajajoč je lahko tak prikaz, kaže transekt, ki je potekal mimo gnezdišča črne štoklje. Njena dominantnost (0,6%) je enaka tisti velikega detla, večja od dolgorepkine in šojine (0,3%) in le malo manjša od kosove (0,9%). Primer poudarja nujnost večjega števila popisov, po možnosti na naključno in neodvisno izbranih transektih. Avtor sam poudarja možnost napak zaradi neupoštevanja različnega upadanja odkrivnosti z oddaljenostjo od opazovalca.

Nevarnost napačne ocene bočne oddaljenosti (širine pasu) prikazuje primer transektnega štetja ob potoku Čnec pri Mali Polani (BRAČKO 1994). Širina snemalnega pasu je bila (napačno) ocenjena na 100m (50m levo in desno od opazovalca). Tako dobljene gostote (brez korekcijskih izračunov) so npr. 40 kobiličarjev in 50 rečnih cvrčalcev na 10 ha, kar je daleč od srednjeevropske realnosti.

Možno uporabnost v primerjalnih ekoloških raziskavah prikazujeta transektna popisa v dveh različnih sukcesijskih stopnjah primorskega krasa (tab. 1). Prvi je bil opravljen v zelo odprti, deloma še kamniti kraški pokrajini z redkimi črnimi bori in brinovimi grmi; drugi v intenzivno zaraščajoči se gmajni s prevladujočim deležem visokega grmovja, z nekaj gozda in zelo malo odprtimi površinami (POLAK in TRONTELJ, neobj.). Popisa ne odsevata točnih kvantitativnih razmerij v ptičjih združbah, primerna sta le za primerjavo dveh trenutno ugotovljenih stanj v izbranih habitatih. Tudi če npr. drugi transekt res vodi prek teritorijev dveh parov kanj, nikakor ne moremo trditi, da sta gostoti kanje

vrsta/species	transekt A			transekt B		
	notr. pas ¹ /	zun. pas/	gostota ² /	notr. pas /	zun. pas/	gostota
	Inner belt ¹	Outer belt	Density ²	Inner belt	Outer belt	Density
<i>Coturnix coturnix</i>	2	1	2,1	2	1	1,7
<i>Buteo buteo</i>	2	0	1,5	0	0	0
<i>Streptopelia decaocto</i>	0	1	-	0	0	0
<i>Streptopelia turtur</i>	1	1	0,8	0	0	0
<i>Cuculus canorus</i>	0	2	-	0	0	0
<i>Caprimulgus europ.</i>	0	1	-	2	2	2,0
<i>Upupa epops</i>	1	0	0,8	0	0	0
<i>Dendracopus major</i>	2	0	1,5	0	0	0
<i>Lullula arborea</i>	0	2	-	0	2	-
<i>Alauda arvensis</i>	0	0	0	17	12	17,2
<i>Anthus campestris</i>	0	0	0	1	0	0,8
<i>Anthus trivialis</i>	0	0	0	1	0	0,8
<i>Erithacus rubecula</i>	3	0	2,3	0	0	0
<i>Luscinia megarhynchos</i>	0	2	-	0	0	0
<i>Turdus merula</i>	4	10	3,6	0	1	-
<i>Turdus philomelos</i>	0	2	-	0	0	0
<i>Hippolais polyglotta</i>	0	1	-	0	0	0
<i>Sylvia nisoria</i>	0	0	0	1	0	0,8
<i>Sylvia atricapilla</i>	6	3	6,3	0	0	0
<i>Phylloscopus collybita</i>	4	5	3,8	0	0	0
<i>Parus major</i>	2	1	1,5	0	0	0
<i>Oriolus oriolus</i>	1	0	1,5	0	0	0
<i>Lanius collurio</i>	0	0	0	3	0	2,5
<i>Fringilla coelebs</i>	10	3	11,3	0	0	0
<i>Acanthis cannabina</i>	0	0	0	3	0	2,5
<i>Emberiza cirius</i>	4	0	3,1	0	0	0
<i>Emberiza cia</i>	3	0	2,3	0	0	0
<i>Emberiza hortulana</i>	0	2	-	1	2	0,9
<i>Miliaria calandra</i>	0	1	-	6	4	6,1

Tabela 1: Transektna popisa v odprti kraški pokrajini (B) in pozni sukcesijski stopnji krasa(A).

Table 1: Transect counts in open Karst landscape (B) and in late succession phase of the Karst (A).

Legenda/Key:

1 Širina notranjega pasu (d) je 100m. / The width of the inner belt (d) is 100 m.

2 Gostota / density = $10Nk/l$; $k = (1 - (1 - p)^{1/2})/d$; N = skupno število ptic / total no. of birds, p = delež ptic v notranjem pasu / proportion of birds within inner belt, l = dolžina transekt / transect length.

in velike sinice v zarasli kraški gmajni enaki. Slednje spet kaže potrebo po večjem številu transektnih popisov, kadar delamo splošne primerjave in iščemo zakonitosti. Matematičen izračun gostote je mogoč le pri vrstah, ki so dovolj pogoste, da lahko govorimo o njihovi razširjenosti vzdolž transekt. Drugod je

gostota preprosto število odkritih ptic (parov, teritorijev) na enoto kontrolirane površine. Ta je produkt dolžine transekt in širine notranjega transekt in širine notranjega pasu (100m).

3 ŠTETJE V TOČKAH

Točkovna metoda sodi med manj uporabljane metode štetja ptic v Sloveniji. Izpeljava, po kateri izračunamo gostoto iz števila ptic, prešteti na določeni oddaljenosti od opazovalne točke, je podobna tisti pri transektih. Vendar pri točkovni metodi raziskana površina narašča s kvadratom oddaljenosti od opazovalne točke in ne linearno kot pri transektnem štetju. Zato je večja njena občutljivost za napake štetja. Njena velika prednost je najugodnejše razmerje med vložnim časom in številom dobljenih podatkov. Nadalje omogoča razmeroma preprosto analizo ekoloških parametrov v okolici točke.

V Sloveniji sta mi znani le dve objavljeni raziskavi, opravljena s točkovno metodo, a v nobeni niso bile podane absolutne vrednosti gostot. GREGORI (1987) je s točkovno metodo opravil presojo naravovarstvenega pomena doline Dragonje. Ptice so bile preštete na 41 točkah (števnih mestih) znotraj določenega radija. V okolici vsake točke je bila ocenjena struktura habitatov (deleži urbanega, zaraščenega, vinogradov in odprtega). Znižanje odkrivnosti zaradi oddaljenosti od točke ni bilo upoštevano. S tem morda lahko pojasnimo nepričakovana razmerja v stopnjah dominantnosti nekaterih vrst, ki se močno razlikujejo po svoji odkrivnosti. Tak primer sta kobilar ($D=6,1\%$) in plotni strnad ($D=2,7\%$). Rezultati pravijo, da je v dolini Dragonje med vasema Dragonja in Abrami dva- do trikrat toliko kobilarjev kot npr. liščkov, ščinkavcev, plavčkov, rjavih srakoperjev ali dolgorepk. Ugotovljena razmerja nekoliko odstopajo od razmerij v kulturni krajini drugod po Sloveniji. Bralec je v dilemi, ali so odstopanja ekološko oz. biogeografsko temelječa ali pa gre za posledico razlik v odkrivnosti in bi z upoštevanjem popravkov rezultati bili drugačni. Do izraza pride tudi občutljivost metode zaradi kvadratno sorazmernega naraščanja popisne površine z oddaljenosti od točke.

PERUŠEK (1989) je opravil celoleten popis v gozdovih ribniške Velike in Male gore. Zaradi nezanesljivega cenusa nekaterih drevesnih vrst zunaj gnezditvenega obdobja je upošteval le ptičje vrste, pojavljajoče se na posameznih točkah. Stopnjo dominantnosti je izračunal kot delež zastopanosti vrste na vseh popisnih točkah. Tudi ta raziskava je vključevala

ekološko analizo okolice točke (tip vegetacije, nadmorska višina, ekspozicija).

4 ŠTETJE NA POVRŠINAH

GNIELKA (1992) je zapisal, da je v 60. letih "metoda kartiranja teritorijev vpeljala revolucijo v avifavnistiki". Razmeroma pozno, kakšnih 20 - 30 let pozneje, so se v slovenski strokovni literaturi pojavile prve izčrpnije študije ptičjih združb določenih predelov in prve navedbe gnezditvenih gostot. Naj ne zamerijo avtorji nekaterih svetlih izjem, npr. kartirnega popisa ptic Kranja (GEISTER 1980a).

Preštevovanje pojočih samcev, gnezdečih parov, teritorijev ali gnezd na omejeni površini je najbolj neposredna pot do absolutnih vrednosti številčnosti oz. gostot. Kaj je absolutna vrednost številčnosti gnezdečih ptic? Je to število sočasno zasedenih gnezd, št. uspešno izpeljanih prvih oz. nadomestnih legel, število zasedenih teritorijev ali kaj tretjega? To vprašanje je zaznamovalo mnoge ornitološke razprave šestdesetih in sedemdesetih let. Enotnega odgovora ni, zato vzemimo eno izmed možnih interpretacij: gnezditvena gostota je število v gnezditvenem obdobju zasedenih teritorijev (pri teritorialnih vrstah) oz. št. gnezdečih samic (pri neteritorialnih vrstah) na določeni površini. Definicija je ohlapna, saj ne upošteva spreminjanja števila teritorijev prek sezone, kakor tudi ne možnosti več sočasno ali zaporedoma zasedenih teritorijev istega samca oz. para. Pri izrazitih kolonijskih gnezdkah, kot sta siva čaplja ali breguljka, je taka opredelitev odveč.

4.1 Kartirna metoda

Kljub mnogim upravičenim kritikam in nespornim pomanjkljivostim (BERTHOLD 1976, GNIELKA 1992) je metoda kartiranja teritorijev ali kartirna metoda najbolj uveljavljena, mednarodno priznana in v tisočeri primerih preizkušena. Njeno bistvo je v večkratnem obisku popisne površine, pri čemer vsakič vnesemo položaje opaženih ptic na zemljevid s pripisom vedenjskih posebnosti (petje, teritorialni spopad, hlinjenje, hranjenje mladičev ...). S primerjavo ob posameznih obiskih opravljenih vnosov določimo namišljene teritorije, zanašajoč se na predpostavko, da bomo teritorialno ptico vsaj nekajkrat opazili v njenem teritoriju.

Učinkovitost metode je moč povečati z iskanjem gnezd, individualnim barvnim označevanjem ptic in drugimi kombinacijami, ki pa so praviloma zelo zamudne (npr. TOMIAOJĆ 1980, OELKE 1977). Več dolgoletnih nacionalnih raziskav uporablja kartirno metodo kot osnovo. Znana sta angleški cenzus pogostejših ptic "Common Bird Census" (MARCHANT 1983) in nizozemski monitoring gnezdilk "Broedvogel-Monitoring-Project" (VAN DIJK 1985). Največja omejitev v uporabnosti je njena zamudnost in omejenost na majhne površine, največ okrog 100ha.

Kot največja tovrstna raziskava pri nas velja popis ptic kočevskih pragozdskih ostankov (PERUŠEK 1991), z za zdaj verjetno edinimi objavljenimi natančnimi podatki o gostotah ptic v slovenskih gozdovih. Žal avtor ne omenja kriterijev, po katerih je teritorij pripisal gnezdečemu paru, t.j. potrebno število registracij. Navadno sta to dve registraciji na osem popisov ali manj ter najmanj tri registracije pri več kot osmih popisih (BIBBY et al. 1992, ERZ et al. 1968). Način določanja števila parov ni opisan in je nekoliko dvomljiv. Kako je moč na 20 ha veliki popisni površini dobiti npr. 16,6 para stržka (navedena gostota na 10 ha v Rajhenavskem pragozdu je 8,3 para)? Necela števila dobimo pri mnogih vrstah.

4.2 Štetje na površini brez kartiranja

Največji potekajoči projekt kvantitativnega popisovanja v Sloveniji je Ornitološki atlas Ljubljanskega barja (SOVINC et al. 1993). Temu in drugim preštevanjem na večjih površinah, kot so Cerknjsko jezero (POLAK 1993), Jovski (TRONTELJ in VOGRIN 1993), Volčeški travniki (ŠTUMBERGER 1994), je skupno v ospredje postavljeno naravovarstveno vprašanje. Inventarizacija, ovrednotenje, določitev režimov in čimbolj sprejemljivega načina upravljanja so nekateri izmed rezultatov, ki si jih obetamo od teh raziskav. Takoj na začetku naj bo povedano, da je za potrditev naravovarstvenega pomena in utemeljitev zahtev po zaščiti (kar sta verjetno osnovna cilja) prav vseeno, ali bomo prešteli vseh 100 koscev in deset rdečenogih martinov ali pa morda le polovico. V obeh primerih bo zadeva jasna. Vprašanje številčnosti postane bolj delikatno, ko gre za primerjavo dveh območij med sabo ali ko je treba na podlagi spreminjanja številčnosti ugotoviti vpliv določenih posegov.

Metode cenzusa so bile pri vseh naštetih raziskavah na začetku komajda definirane. Določene so bile bolj ali manj arbitrarno šele med samim popisovanjem. Pri vseh so bile opažene ptice le preštete, ne kartirane. Kriteriji za gnezdeč par so bili podobni tistim iz ornitološkega atlasa Slovenije (GEISTER 1980a), od opaženega para in pojočega samca naprej. V najboljšem primeru je bila popisna površina obiskana 13-krat (Volčeški travniki, ŠTUMBERGER 1994), na Cerknjskem jezeru (POLAK 1993) pa podatki o gostotah temeljijo na enkratnem popisu. Brez vnašanja registracij na zemljevid še toliko popisov ne more dati popolnejše slike, saj lahko vedno vzamemo le najvišje število ob enem obisku registriranih "parov". Izjema so morda Volčeški travniki, kjer je zaradi majhnosti terena in nizkega števila parov možno teritorije določiti na pamet. Glavna prednost več obiskov je zajetje bolj zgodnjih in bolj poznih gnezdilk ter nočno aktivnih vrst, kakor tudi izključitev možne napake zaradi slučajne nižje odkrivnosti ali pojavljajočih se preletnikov.

Ta metoda je mednarodno komajda uveljavljena. Primerljiva je z metodo štetja na površini (area count), ki jo VAN DIJK (1992) omenja kot eno izmed predlaganih, a ne sprejetih alternativ za monitoring gnezdilk na Nizozemskem. Podobno, z enkratnim popisom, sta BOSTRÖM in NILSSON (1983) opravila primerjavo barij na Švedskem, a sta opažene ptice kartirala. Primerljivo metodo sta KOUKI in JÄRVINEN (1980) poimenovala "enkratni popis" (single-visit census), podobno (Einmal-kontrolle) PUCHSTEIN (1991). BIBBY et al. (1992) je v svojem vseobsegajočem delu sploh ne omenjajo. Če je bila kartirna metoda v času burnih razprav o cenzusnih tehnikah kritizirana kot netočna in nezanesljiva, si naša sploh ni zaslužila naziva metoda. PUCHSTEIN (1975) jo opisuje kot "nekakšen transekt, s katerim naj bi po možnosti le z enim obhodom in brez kartiranja ugotovili številčnost ptic nekega območja ali vsaj dobili vpogled vanj".

Da bi lahko ocenili, koliko so izjave na podlagi s to metodo dobljenih rezultatov sploh sprejemljive, je treba poznati velikost in smer možnih napak.

4.2.1 Možne napake pri štetju na površini brez kartiranja

Najprej naj se ustavim pri pogosto izraženi bojazni, da je bilo število gnezdečih parov ali

teritorijev precenjeno. To se lahko zgodi zaradi podvajanja registracij, kar bi bilo verjetno ob predolgem zadrževanju ali premajhni medsebojni oddaljenosti popisnih poti. Vzemimo za primer štetje v rastrskih kvadratih 1 x 1 km na Ljubljanskem barju (TRONTELJ 1994). Maksimalen čas za popis enega kvadrata (100 ha) je bil 3,5 h, večina jih je trajala okrog dveh ur. Čas za obdelavo 10 ha se je gibal med 9 in 21 min, medtem ko je pri kartirnem popisu 30 min-120 min (BIBBY et al. 1992). Največja še sprejemljiva oddaljenost dveh popisnih poti je na preglednem terenu 200 m, tako da popisujemo ptice v 200 m širokem pasu (pri tem lahko mnoge ptice že spregledamo). V tem primeru bi morali opraviti 5 km dolgo pot v enem kvadratu, ki jo zmoremo v 2,5 h, če hodimo s hitrostjo 2 km/h. SLAGSVOLD (1969) navaja upad verjetnosti registracije za 30%, če popisovalec poveča hitrost hoje z 1 na 2 km/h. Hitrost popisov bi ob kančku samokontrole torej morala zadostovati za izključitev večkratnih registracij iste ptice. Problem sočasnega pojavljanja gnezdilcev in preletnikov iste vrste je za večino vrst dokaj lahko rešljiv s pravilno izbiro datuma popisa. Previdnost pri interpretaciji podatkov je potrebna pri vrstah, kjer je možno prekrivanje spomladanskega in jesenskega preleta, npr. pri grmovščici (GNIELKA 1992). Vendar taki primeri nastopajo posamič in jih je navadno lahko izluščiti iz drugih podatkov. Precenitev številčnosti je torej silno malo verjetna.

Vse raziskave, ki so proučevale učinkovitost enkratnih popisov v odnosu do kartirne metode

in do absolutnega iskanja gnezd, so pokazale odstopanja v negativni smeri. KOUKI in JÄRVINEN (1980) na splošno ocenjujeta, da enkratni popis v barjanskih habitatih razkrije okrog 60% vseh gnezdečih parov. BOSTRÖM in NILSSON (1983) omenjata le 36-odstotno učinkovitost za repaljščico in 42-odstotno za malo cipo. V splošnem ocenjujeta, da sta odkrila prib. 50% parov pevcev. HAAKIOJA (1968) je pri ponovnih štetjih individualno barvno označenih bičjih trstnic in trstnih strnadov lahko odkril največ tretjino prvih in 40% drugih. Zaradi občutljivosti enkratnih popisov na druge dejavnike učinkovitost močno niha in tako onemogoča postavitev zanesljivega korekcijskega faktorja. PUCHSTEIN (1975) je pri kovačku ugotovil nihanja med 58 in 95% glede na rezultate kartirne metode. Za repaljščico in poljskega škrjanca navaja povprečno 75 oz. 71% ob enkratnih popisih odkritih teritorijev (PUCHSTEIN 1991). Isti avtor piše, da je "zaradi nepopolnega popisa dobljena številčnost podcenjena in je o njej moč diskutirati le, če opravimo ustrezne korekture." BOSTRÖM in NILSSON (1983) zaradi tega govorita o "minimalnih gostotah" in jih pred uporabo v absolutnem merilu korigirata z ustreznimi faktorji.

Da bi preizkusil učinkovitost metode, uporabljene na Ljubljanskem barju, sem s kartirno metodo obdelal 25 ha veliko, večji del odprto, mešano njivsko-travniško površino severno od Matene. Opravil sem štiri kartirne popise med 26. majem in 12. junijem. Zaseden teritorij sem potrdil z najmanj dvema registracijama (majhno število popisov v ozkem

vrsta/species	Št. teritorijev (kartiranje) No. territories (mapping)	Št. "parov" (enkratno štetje) No. of "pairs" (single count)	%
<i>Acrocephalus palustris</i>	14	10	71
<i>Saxicola rubetra</i>	14	10	71
<i>Alauda arvensis</i>	11	8	73
<i>Anthus trivialis</i>	8	2	25
<i>Sylvia communis</i>	4	1	25
<i>Coturnix coturnix</i>	3	0	25
<i>Motacilla flava</i>	2	0	0
<i>Passer montanus</i>	2	0	0
<i>Gallinula chloropus</i>	1	1	100
<i>Saxicola torquata</i>	1	1	100
<i>Motacilla alba</i>	1	0	0
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	1	0	0
<i>Emberiza citrinella</i>	1	0	0

Tabela 2: Učinkovitost enkratnega štetja v primerjavi s kartirno metodo na isti površini (25 ha) na Ljubljanskem barju.

Table 2: Efficiency of a single count compared with territory mapping on a plot (25 ha) at Ljubljansko barje.

	Popisovalci			
	A	B	C	D
<i>Coturnix coturnix</i>	10	8	4	14
<i>Phasianus colchicus</i>	+	3	0	4
<i>Vanellus vanellus</i>	5	4	2	2
<i>Columba palumbus</i>	-	1	0	-
<i>Streptopelia turtur</i>	2	2	2	2
<i>Alauda arvensis</i>	+	13	12	12
<i>Anthus trivialis</i>	6	22	6	20
<i>Motacilla alba</i>	+	2	2	-
<i>Erithacus rubecula</i>	0	1	0	0
<i>Saxicola rubetra</i>	+	37	22	23
<i>Saxicola torquata</i>	+	4	2	2
<i>Turdus merula</i>	+	7	2	5
<i>Turdus philomelos</i>	0	1	0	1
<i>Acrocephalus palustris</i>	8	23	6	7
<i>Sylvia communis</i>	+	9	4	10
<i>Sylvia atricapilla</i>	0	3	1	0
<i>Parus caeruleus</i>	0	1	0	0
<i>Parus major</i>	+	2	1	1
<i>Oriolus oriolus</i>	+	1	0	0
<i>Lanius collurio</i>	+	4	2	4
<i>Pica pica</i>	+	1	1	2
<i>Corvus c. cornix</i>	+	1	0	-
<i>Sturnus vulgaris</i>	-	3	-	-
<i>Passer montanus</i>	+	1	0	0
<i>Fringilla coelebs</i>	0	2	2	0
<i>Carduelis chloris</i>	+	4	2	2
<i>Carduelis carduelis</i>	+	3	2	0
<i>Acanthis cannabina</i>	0	0	1	1
<i>Emberiza citrinella</i>	+	12	9	11
<i>Miliaria calandra</i>	+	8	4	11
Skupaj gnezdečih vrst	22	29	21	19

Tabela 3: Rezultati sočasnega štetja popisovalcev v rastrskem kvadratu 9/45-H7 (1x1 km) na Ljubljanskem barju. Vrednosti se manjšajo na "gnezdeče pare".

Table 3: Results of a simultaneous count in grid square 9/45-H7 at Ljubljansko barje. Numbers represent "breeding pairs".

Legenda / Key:

- + vrsta prešeta, a se številčni podatki ne nanašajo na pare / species counted, but numbers do not refer to breeding pairs
- vrsta registrirana, a ji ni pripisan status gnezdilca / species recorded as non-breeding

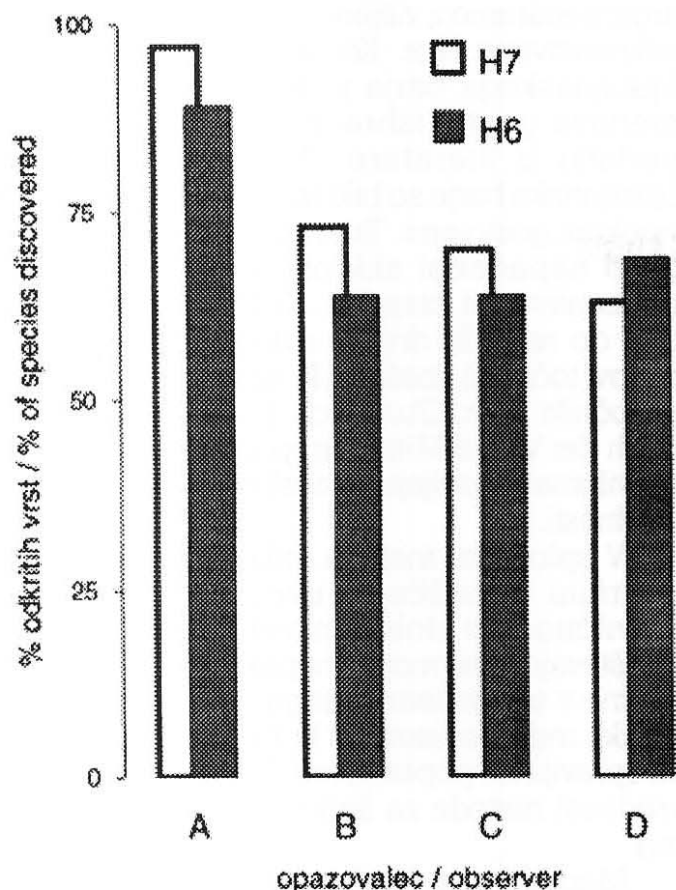
časovnem obdobju tukaj zadostuje, saj gre zgolj za primerjavo metod, ne za absoluten popis). Za primerjavo sem vzel 40 min (16 min/10 ha) trajajoče štetje po ustaljeni metodi Ornitološkega atlasa Ljubljanskega barja (SOVINC, TOME, TRONTELJ 1993). Rezultati so prikazani v tabeli 2. Poleg pričakovanega nižjega števila z enkratnim štetjem odkritih teritorijev nekoliko preseneča dejstvo, da ni bilo opaženih oz. da je bilo spregledanih kar sedem (50%) vrst.

Metoda enkratnega štetja na površini je zelo občutljiva za individualne razlike med popisovalci. ENEMAR (1962) je pri sočasnem poskusu s petimi izkušenimi ornitologi ("skill-

ful field ornithologists") ugotovil naslednje: od 21 vrst je bila pri 17 vrstah maksimalna razlika med dvema popisovalcema 50% ali več, v sedmih primerih posamezne vrste sploh niso bile odkrite. Povprečna razlika med popisovalcema je bila 25%, ali drugače, "vsako četrto ptico, ki jo en opazovalec odkrije, drugi opazovalec spregleda." Več drugih raziskav kaže na podobna odstopanja med opazovalci (glej BERTHOLD 1976).

Poskus s štirimi popisovalci, sodelavci OA Ljubljanskega barja, v dveh kvadratih (po 1 km²) je pokazal deloma še večja razhajanja. Štirje opazovalci so po metodi OA Ljubljanskega barja v istem jutru z enako

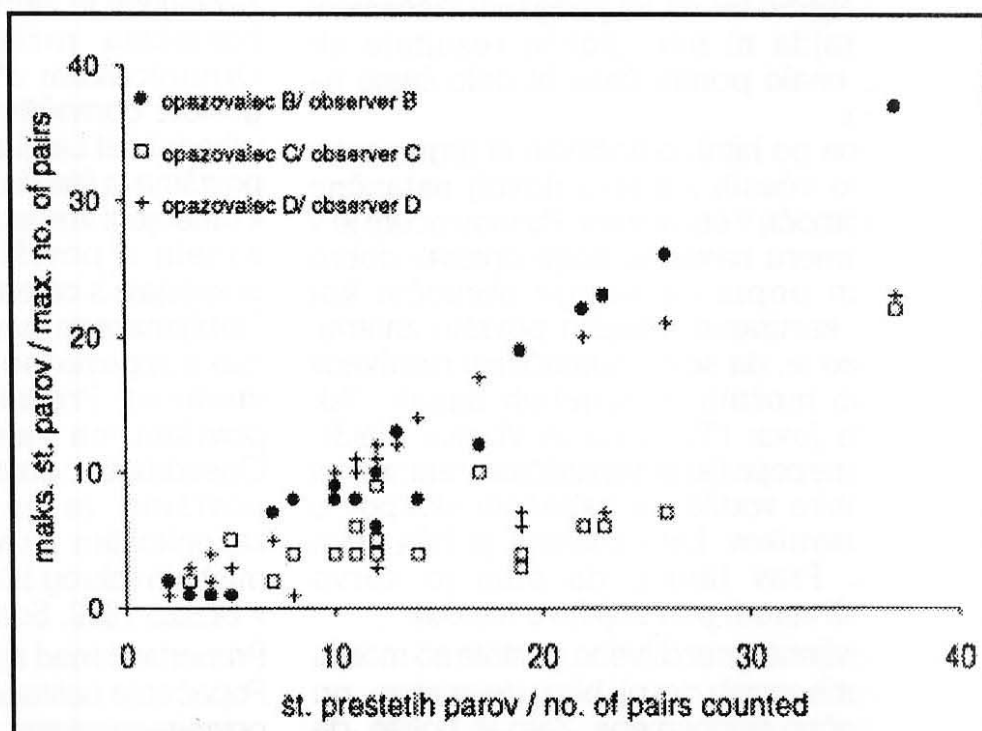

Slika 1: Deleži sočasno odkritih vrst posameznih opazovalcev pri skupnem številu vrst v kvadratih 9/45-H6 in H7 na Ljubljanskem barju.

Figure 1: Percentages of the total number of species simultaneously recorded by different observers in grid squares 9/45-H6 and H7 at Ljubljansko barje.

Slika 2: Število prešteti parov v odvisnosti od maksimalnega števila ugotovljenih parov posamezne vrste pri treh opazovalcih. Štetje je potekalo sočasno in na isti površini.

Figure 2: Number of birds counted by three observers in relation to the maximum number of counted pairs. The counts were carried out simultaneously on the same plot.

porabo časa prešteli ptice v dveh sosednjih kvadratih. Primer rezultatov je prikazan v tabeli 3. Opazne so velike razlike tako v odkritih vrstah kakor v številu prešteti "parov". Nadalje povzroča neskladja različno tolmačenje opažanj. Povprečna razlika v številu registriranih vrst med dvema opazovalcema je 18%.

Ali lahko govorimo o bolj učinkovitih in manj učinkovitih opazovalcih ali pa so razlike med njimi zgolj naključne? Na sliki 1 je podana primerjava deležev registriranih gnezdečih vrst med opazovalci. Opazovalec, ki je v enem kvadratu registriral visok odstotek vrst, jih bo z veliko verjetnostjo tudi v drugem (korelacija, $r = 0,89$, $p < 0,01$). Podobno velja za učinkovitosti v številu registriranih gnezdečih "parov" posamezne vrste (sl. 2). Opazovalec B je v povprečju registriral 84% maksimalnega števila ugotovljenih parov $\pm 26\%$, opazovalec D 74% $\pm 29\%$ in opazovalec C 49% $\pm 24\%$. Medtem ko razlike med opazovalcema B in D ne moremo statistično podpreti, je učinkovitost opazovalca C značilno nižja ($p < 0,01$). Primerjane so le vrste, ki so jih vsi opazovalci registrirali kot gnezdilke. Kot vidimo, se metodološko neizogibni nizki odkrivnosti enkratnega preštevanja pridružuje subjektivni faktor, ki je v določenih mejah napovedljiv.

Zaradi manjkajoče možnosti izravnave napak, ki je dana pri kartirni metodi, je enkratno štetje na površini posebej občutljivo za

neugodne razmere. Nižja odkrivnost zaradi slabega vremena, pojavne nenavadnosti, slab popisovalčev dan ipd. se bodo odsevali v rezultatih brez možnosti za popravek.

Ob določeni pazljivosti glede preletnikov lahko torej predpostavimo precejšnjo podcenitev populacij. Velikost podcenitve je odvisna od mnogih dejavnikov in navadno ni preprosto določljiva. Možnost uporabe korekcijskih faktorjev je zaradi tega dana le pogojno, ob natančni predhodni proučitvi napak.

4.2.2 Uporabnost in interpretacija rezultatov

Pri štetju na površini brez kartiranja je zanesljivost in s tem uporabnost rezultatov iz razumljivih razlogov močno omejena. Dokler nimamo boljših, si moramo pomagati z njimi, a ob kritični in pazljivi interpretaciji.

Npr.: Gostote petih najpogostejšjih vrst na Cerkniskem jezeru (POLAK 1993) bi bile pomembne mdr. iz naravovarstvenega stališča pri mednarodnih primerjavah, saj gre tudi za ogrožene vrste. Izračunane so bile na podlagi enkratnih popisov različnih opazovalcev. Površina, na kateri so bili opravljeni popisi, je bila določena naknadno po pripovedovanju opazovalcev. Takim podatkom lahko odpišemo absolutne vrednosti, vprašljiva pa je tudi njihova uporabnost za primerjave med posameznimi predeli Cerkniskega jezera. Rečemo lahko le, da je npr. ob Strženu največ bičjih trstnic in bolj malo repaljščic ter da na požganih Trščenkah ptic skorajda ni bilo. Boljše rezultate ob približno enaki porabi časa bi dalo štetje na transektih.

Potreba po hitrih odločitvah in argumentih za varstvo včasih zahteva dovolj natančne popise območij v eni sezoni. Po moji oceni je v takem primeru navadno bolje opraviti dobro načrtovan popis celotnega območja kot natančno kartiranje manjših površin znotraj. Pomembno je, da se ob tolmačenju rezultatov zavedamo možnih in verjetnih napak. Tak primer so Jovsi (TRONTELJ in VOGRIN 1993). Vprašljivo nepojavljanje repaljščice v eni sezoni bi tako lahko vodilo do napačnih sklepov o kvaliteti travnikov. Leto kasneje je bila vrsta potrjena. Prav lahko, da smo jo sprva spregledali zaradi pomanjkljive metode.

Ugotovljene gnezditvene gostote so morda pri nekaterih vrstah dovolj blizu dejanskim, pri drugih močno podcenjene. Zato je boljše, da

argumentiramo z višjimi, čeprav je to nekoliko neznanstveno. Npr.: Kot dokaz ekoloških odlik Ljubljanskega barja je bila opravljena primerjava gostot izbranih vrst z nekaterimi podatki iz literature (TRONTELJ 1994). Za Ljubljansko barje so bile izbrane vrste z izrazito visokimi gostotami. Tako se lahko zavarujemo pred napačnimi sklepi zaradi morebitne podcenitve pri cenzusu. Kritični moramo biti tudi do navedb drugih avtorjev, saj lahko o njihovi točnosti dostikrat le sklepamo. Ugledni priročniki (npr. GLUTZ VON BLOTZHEIM - Handbuch der Vögel Mitteleuropas ali BEZZEL 1993) praviloma objavljajo zanesljive in preverjene vrednosti.

V splošnem metoda enkratnega štetja na površini dopušča le uvrstitev gostot ali številčnosti v določen velikostni razred, upoštevajoč vse možne napake. Primerjave so možne v omejenem obsegu. Glede na velike razlike med popisovalci bi bil pogoj zanje, da jih opravlja isti popisovalec. To pa zelo zmanjša vrednost metode za širše zastavljen monitoring.

Medtem ko je "trg" v velikem delu srednje in zahodne Evrope zasičen s podatki o gnezditvenih gostotah, v Sloveniji občutno primanjkuje zlasti kakovostnih podatkov. Medtem ko lahko izmed prvih izberemo najboljše in najprimernejše, smo v Sloveniji praktično prisiljeni k nekritični in neselektivni izbiri. Pojasnila in zadržki pri interpretaciji so zato toliko bolj potrebni. Nesmiselno in zavajajoče je slepo navajanje vrednosti zunaj konteksta raziskave. Tak primer je v Ornitološkem atlasu Slovenije navajanje gostote domačih vrabcev (GEISTER 1995b) za vzhodni del Ljubljanskega barja brez navedbe površine in števila raziskanih naselij. Dejansko k omenjeni vrednosti gostote prispeva le nekaj naselij s površino, ki je zanemarljiva v primerjavi s celotno površino vzhodnega dela Ljubljanskega barja. Taka navedba ima zelo nizko izpovedno in nikakršno primerjalno vrednost. Previdnost je potrebna tudi pri površini, na katero se nanašajo gostote. Gnezditvena gostota je namreč odvisna od površine in je podvržena drugačnim zakonitostim na velikih (nad 1 km²) kot na majhnih (okrog 10 ha) površinah (podrobnosti v BEZZEL 1982, SCHERNER 1981, TRONTELJ 1994). Primerjave med njimi praviloma niso mogoče. Popačenje nastane, če gostoto na 10 ha veliki površini enostavno preračunamo na 1 km², tako

da jo pomnožimo z 10. Obratno preračunavanje na manjše površine je v osnovi sicer mogoče, a največkrat vodi do podcenitev. Poenotenje vseh vrednosti na 10 ha brez navedbe izhodiščne površine daje lažno sliko stanja v naravi. Taka nepojasnjena poenotenja se pojavljajo v Ornitološkem atlasu Slovenije (GEISTER 1995b).

ZAHVALA

Zahvaljujem se S. Polaku, B. Rubiniču, D. Tometu in A. Vrezcu, ki so sodelovali pri terenskih raziskavah in prispevali podatke, uporabljene v članku.

LITERATURA

- BAILLIE, S.R. (1990): Integrated population monitoring of breeding birds in Britain and Ireland. *Ibis* 132: 151-166.
- BERTHOLD, P. (1976): Methoden der Bestandserfassung in der Ornithologie: Übersicht und kritische Betrachtung. *Journal für Ornithologie* 117: 1-69.
- BERTHOLD, P., FLIEGE, G., QUERNER, U. in WINKLER, H. (1986): Die Bestandsentwicklung von Kleinvögeln in Mitteleuropa: Analyse von Fangzahlen. *Jornal für Ornithologie* 127: 377-439.
- BERTOK, M. (1977): Razširjenost svilnice (*Cettia cetti*) in brškinke (*Cisticola juncidis*) na slovenski obali. Diplomsko delo. Oddelek za biologijo, Biotehniška fakulteta, Ljubljana.
- BEZZEL, E. (1993): Kompendium der Vögel Mitteleuropas, Passeres. Aula-Verlag, Wiesbaden.
- BIBBY, C.J., BURGESS, N.D. in HILL, D.A. (1992): Bird census techniques. Academic Press, London.
- BOSTRÖM, U., NILSSON, S.G. (1983): Latitudinal gradients and local variations in species richness and structure of bird communities on raised peat bogs in Sweden. *Ornis Scandinavica* 14: 213-226.
- BRAČKO, F. (1995): Poročila od koderkoli: Mala Polana. *Acrocephalus* 15: 158-159.
- DIJK, A.J. van (1992): The Breeding bird monitoring programme of SOVON in the Netherlands. *Die Vogelwelt* 113: 197-209.
- EMLÉN, J.T. (1977): Estimating breeding season bird densities from transect counts. *The Auk* 94: 455-468.
- ERZ, W. et al. (1968): Empfehlungen für Untersuchungen der Siedlungsdichte von Sommervogelbeständen. *Die Vogelwelt* 89: 69-78.
- GEISTER, I. (1980 a): Slovenske ptice. Mladinske knjiga, Ljubljana.
- GEISTER, I. (1980 b): Razširjenost brškinke (*Cisticola juncidis*) na slovenski obali in vprašanje naraščanja in upadanja njene populacije. *Biološki vestnik* 28: 25-44.
- GEISTER, I. (1981): Razširjenost svilnice (*Cettia cetti*) v Sloveniji. *Acrocephalus* 2: 1-6.
- GEISTER, I. (1995 a): Verbreitung und Bestand des Weißstorches in Slowenien. *BidLife Österreich - Studienbericht* 1: 22-24.
- GEISTER, I. (1995 b): Ornitološki atlas Slovenije. DZS; Ljubljana.
- GNIELKA, R. (1992): Möglichkeiten und Grenzen der Revierkartierungsmethode. *Die Vogelwelt* 113: 231-240.
- GREENWOOD, J.D., BAILLIE, S.R., GREGORY, R.D., PEACH, W.J. in FULLER, R.J. (1995): Some new approaches to conservation monitoring 224-226.
- GREGORI, J. (1992): Ptici hrastovega pragozda in bližnje okolice v Krakovskem gozdu. *Acrocephalus* 13: 66-75.
- HAUKIOJA, E. (1968): Reliability of the line survey method in bird census, with reference to reed bunting and sedge warbler. *Ornis Fennica* 45: 105-113.
- HILDEN, O. (1986): Long-term trends in the Finnish bird fauna: methods of study and some results. *Var Faglvård Supplement* 11: 61-69.
- JÄRVINEN, O. in VÄISÄNEN, R.A. (1983): Confidence limits for estimates of population densities in line transects. *Ornis Scandinavica* 14: 129-134.
- JÄRVINEN, O., VÄISÄNEN, R.A. (1975): Estimating relative densities of breeding birds by the line transect method. *Oikos* 26: 316-322.
- JEŽ, M. (1987): Bela štorlkja (*Ciconia ciconia*) v Sloveniji v letu 1979. *Varstvo narave* 13: 79-92.
- KOSKIMIES, P., VÄISÄNEN, R.A. (1991): Monitoring bird populations: A manual of methods applied in Finland. Finnish Museum of Natural History, Helsinki.
- KOUKI, J., JÄRVINEN, O. (1980): Single-visit censuses of peatland birds. *Ornis Fennica* 57: 134-136.
- MAKOVEC, T. (1994): Status, razširjenost in gnezditvene navade beločelega deževnika (*Charadrius alexandrinus*) na slovenski obali. *Annales* 4: 63-70.
- MARCHANT, J.H. (1983): BTO Common Bird Census instructions. BTO, Tring, Herts.
- MATVEJEV, S.D. (1983): Ptice Triglavskog nacionalnog parka i susednih predela. *Larus* 33/35: 69-96.
- MATVEJEV, S.D. (1986): "Ograničeni transekt" - metoda odredovanja frekvencije nalaženja vrsta u biotopu (Aves, Orthoptera). *Larus* 38/39: 147-164.
- OELKE, H. (1977): Methoden der Bestandserfassung von Vögeln: Nestersuche-Revierkartierung. *Ornithologische Mitteilungen* 29: 151-166.
- OELKE, H., ed. (1980): Bird census work and nature conservation. Proceedings VI. int. con. bird census work and IV. meeting EOAC. Göttingen.
- PERUŠEK, M. (1989): Vpliv nekaterih ekoloških dejavnikov na razporeditev in gostoto ptic v gozdu. *Gozdarski vestnik* 7-8: 289-230.
- PERUŠEK, M. (1991): Ptice pragozdskih ostankov Rajhenavski Rog in Pečka. *Acrocephalus* 12: 124-136.
- POLAK, S. (1993): Ptice gnezdilke Cerkniškega jezera in bližnje okolice. *Acrocephalus* 14: 32-62.
- PUCHSTEIN, K. (1991): Zur Vogelbesiedlung entwässerter Moorwiesen in Ostholstein mit einer kritischen Bewertung von Einmalkontrollen. *Corax* 14: 239-248.

PUCHSTEIN, K. (1975): Wie zuverlässig sind Bestandserhebungen mittels Einmal-Kontrollen? *Hamburger avifaunistische Beiträge* 13: 81-87.

RALPH, C.J., SCOTT, J.M., eds. (1981): Estimating the number of terrestrial birds: *Studies in avian biology* no. 6. Cooper Ornithological Society, Lawrence, Kansas.

SCHNEIDER-JACOBY, M. (1995): *Drau und Mur*. Naturerbe Verlag, Radolfzell.

SLAGSVOLD, T. (1969): Litt om takseringsshastighetens innvirking pa oppdagel-sessjansen ved fugletaksering. *Fauna* 22: 195-200.

SOVINC, A., TOME, D. in TRONTELJ, P. (1993): Ornitološki atlas Ljubljanskega barja - poročilo o poteku popisovanja. *Acrocephalus* 14:145-151.

ŠTUMBERGER, B. (1981): Razširjenost in pojavljanje čopastega ponirka *Podiceps cristatus* v Slovenskih goricah in na Ptujskem polju. *Acrocephalus* 2: 29-35.

ŠTUMBERGER, B. (1990): Popis gnezdišč bele štoklje *Ciconia ciconia* v občini Ptuj. *Acrocephalus* 11: 11-18.

ŠTUMBERGER, B. (1995): Popis ptic volčeških travnikov (Celje) in njihovo naravovarstveno ovrednotenje. *Acrocephalus* 15: 123-134.

ŠTUMBERGER, B., DENAC, D. (1994): Pojavljanje in gnezditvena gostota malega ponirka *Tachybaptus ruficollis* v ormoških bazenih. *Acrocephalus* 15: 8-16.

TOMIAOJĆ, L. (1980): The combined version of the mapping methods. V: Oelke (1980): 92-106.

TRONTELJ, P. (1994): Ptice kot indikator ekološkega pomena Ljubljanskega barja (Slovenija). *Scopolia* 32: 1-61.

TRONTELJ, P., VOGGRIN, M. (1993): Ptice Jovsov in predlogi za njihovo varstvo. *Acrocephalus* 14: 200-209.

VERNER, J. (1985): Assessment of counting techniques, 247-301. V: Johnston, R.F., ed.: *Current ornithology* vol. 2. Plenum press, New York.

posameznih popisov na časovno enoto in zelo natančen opis habitata v okolici popisne točke.

Metoda kartiranja teritorijev slej ko prej ostaja najbolj točna metoda (izvzemši izredno zamudno in na večjih površinah komajda izvedljivo iskanje gnezd) in je zato njena nepriljubljenost v Sloveniji neupravičena. Pristojne komisije in odbori bi morali izdelati poenotena priporočila za njeno uporabo, kakršna v mnogih evropskih državah obstajajo že desetletja.

Metoda preštevanja na površini, bodisi enkratnega bodisi nekajkratnega, brez kartiranja teritorijev je izredno netočna in nezanesljiva. Dopušča kvečjemu določitev velikostnih razredov za posamezne vrste. Uporabna je kot izhod v sili za popise večjih površin v eni sezoni. Zaradi neprimerljivosti rezultatov in velike občutljivosti za subjektivne dejavnike ni priporočljiva.

Kakršnakoli štetja bodo v prihodnje opravljena, naj bodo vsa že načrtovana z največjo možno mero standardiziranosti. Večji projekti, npr. regionalni atlasi, naj bi uporabljali le priznane in preizkušene metode z možnostjo preverjanja napak. V določenih primerih velja preizkusiti kombinacijo več metod, ki jo priporočajo mnogi avtorji (BERTHOLD 1976).

Kdor opravlja in objavlja raziskave, povezane s štetjem ptic, naj bi vedno vključil podroben opis metode. Po možnosti naj bi vključil tudi preizkus oz. izračun, ki podaja velikost in smer napake. Če to ni mogoče, naj napako vsaj oceni. Vse izjave in primerjave, ki temeljijo na nezanesljivih rezultatih, morajo biti interpretirane previdno in zadržano, upoštevajoč površino, na katero se vrednosti nanašajo. Natančnost izjav ne more biti večja, kot je natančnost metode.

SUMMARY

Count (quantitative) methods in avifaunistics have been neglected in Slovenia for decades and have certainly not followed the development elsewhere. For the needs of nature conservation and of basic as well as ecological research, the bird populations should be counted and relations as to their numbers within communities established. The counting of breeding populations of separate, usually somewhat rare species has been relatively comprehensive and methodologically well worked out. These surveys are the only ones by which some favourable inceptions for more extensive regional or national monitoring have been set up. Among the methods involving the entire species spectrum, various transect methods, point counts, area counts and mapping have been mainly applied. The transect method during which the detectability decrease with the increasing side distance from the observer is taken into consideration is a possible alternative for the comparative studies. Due to its simpleness it is also suitable for more extensive monitoring and has been implemented in a number of countries. Point counts enable the greatest number of mappings per time

POVZETEK

Uporaba števni (kvantitativni) metod v avifaunistiki je bila v Sloveniji desetletja zapostavljena in ni sledila mednarodnemu razvoju. Za potrebe varstva narave pa tudi za bazične favnistične in ekološke raziskave je ptičje populacije treba prešteti oz. ugotoviti številčna razmerja v združbah. Razmera celovita in metodološko izdelana so bila štetja gnezdečih populacij posameznih, navadno redkejših vrst. Te raziskave so edine, ki postavljajo ugodna izhodišča za širši regionalni ali nacionalni monitoring.

Izmed metod, ki zajemajo celotni vrstni spekter, so bile uporabljene predvsem različne transektne metode, točkovna metoda, preštevanja na površinah ter kartirna metoda. Transektna metoda ob upoštevanju upadanja odkrivenosti z rastočo bočno oddaljenostjo od opazovalca je možna alternativa za primerjalne študije. Zaradi svoje preprostosti je primerna tudi za preverjanja (monitoring) v večjem obsegu, kakršna se desetletja izvajajo v nekaterih državah. Točkovna metoda omogoča največje število

unit and a very accurate description of the habitat around the mapping point. The territory mapping certainly remains the most accurate method (to the exclusion of the extremely time-consuming and in larger areas hardly feasible search for nests), and for this reason its unpopularity in Slovenia is unfounded. Competent commissions and boards should prepare some uniform recommendations for its use, such as have existed in many European countries for decades. The area count method with single or multiple counting and without territory mapping is extremely inaccurate and unreliable. It allows us to determine size classes for separate species at the most and is applicable only as a provisional measure for mapping of large areas in a single season. Due to the incomparability of results and its great sensitivity to subjective factors, the method is not recommendable. Any counts carried out in future should be well planned and made as standard as possible. For greater projects, e.g. regional atlases, only al-

ready recognized and tested methods with a possibility to check the errors should be applied. In certain cases a combination of several methods as recommended by many authors (BERTHOLD 1976) could be put to the test. Those who carry out and publish the investigations dealing with bird census should always include a detailed description of the method applied. If possible, the test or assessment giving the extent and direction of the error should be included. If this is not possible, the error should be estimated at the very least. Any statements and comparisons based on unreliable results should be interpreted carefully and reservedly, by paying regard to the area to which the values refer. The accuracy of the statements cannot be greater than the accuracy of the method applied.

Peter Trontelj, Cesta na Laze 27, 1000 Ljubljana

Prvo opazovanje malega rumenonovega martinca *Tringa flavipes* v Sloveniji First observation of the Lesser Yellowlegs *Tringa flavipes* in Slovenia

Damijan DENAC

V petek 23. aprila sem hitro končal šolo in ker je bil dan tudi zelo lep, sem se odpravil na teren v Rače.

V Račah sem bil ob pol treh in jasno, toplo vreme je kar vabilo. Najprej sem pregledal veliki ribnik, kjer sem nekaj časa posvetil svatujočim čopastim ponirkom *Podiceps cristatus* ter jati čopastih črnic *Aythya fuligula*. Pri manjšem ribniku, Gajiču, pa me je čakalo presenečenje. Ribnik je bil namreč izprazen, le da je na sredini ostala velika luža. Ob njej je bila zbrana velika jata ptičev.

Prva mi je padla v oči črna storklja *Ciconia nigra*, ki je brezskrbno hodila ob robu luže. V sami luži so plavale tri (3) navadne žvižgavke *Anas penelope*, dve (2) reglji *Anas querquedula* in dve (2) žličarici *Anas clypeata*. Cela leva stran ribnika je bila velika plitvina,

na kateri so se družno v jati prehranjevali pobrežniki. Med pozornim pregledovanjem jate s teleskopom (18-60 x 60) sem naštel naslednje vrste: petindvajset prib (25) *Vanellus vanellus*, devet (9) malih deževnikov *Charadrius dubius*, štiri (4) male martinca *Tringa hypoleucos*, tri (3) pikaste martinca *Tringa ochropus*, enaindvajset (21) močvirskih martinca *Tringa glareola*, šest (6) zelenonogih martinca *Actitis nebularia*, enega (1) rdečenovega martinca *Tringa totanus*, enega (1) črnega martinca *Tringa erythropus* in devet (9) togotnikov *Philomachus pugnax*, med katerimi je imel en osebek zlomljeno nogo. Med pregledovanjem je moja posebno pozornost vzbudil pobrežnik z dolgimi rumenimi nogami, in nadaljnjo uro sem posvetil prav njemu.

Kar nisem mogel verjeti svojim očem, a postajal sem vedno bolj prepričan, da opazujem malega rumenonogega martinca *Tringa flavipes*. Določitev vrste sploh ni problematična, če seveda poznamo evropske pobrežnike.

Po velikosti je večji od močvirskega martinca in ima tudi daljše živo rumene noge. Na prvi pogled je podoben rdečenogemu martinu. Opazovani osebek je bil po zgornji strani enotno siv, po trebuhu zelo svetel, glavo in prsi je imel blede sive. Kljun je bil v celoti temen, vidni so bili tudi temnejši konci peruti (primarna peresa). Po teh znakih sem tudi ugotovil, da gre za odrasel osebek rumenonogega martinca *Tringa flavipes* v zimskem perju.

Kot še redkejšo selivko bi bilo možno videti tudi drugo, podobno vrsto: velikega rumenonogega martinca *Tringa melanoleuca*. Ta je večji, vendar je najboljši znak pri določevanju teh dveh martincev njun kljun. Pri malem rumenonogem martinu je enotno črn in za malenkost daljši od glave, medtem ko je pri velikem rumenonogem martinu daljši, ob korenu svetlejši in rahlo ukrivljen navzgor. Po temeljitem ogledu sem se odločil, da martinca fotografiram. Jata je bila kar plašna, tako da mi je uspelo narediti le en posnetek, na katerem pa zaradi majhnosti niso vidne značilnosti. Pri približevanju sem jato tudi splašil in tako videl malega rumenonogega martinca še v letu. Spodnjo stran peruti je imel precej svetlo, pokazala se je tudi bela trtica. Sam rep je imel progast in temen, tako kot je značilno za močvirskega martinca.

V letu se je martinec ločil od jate in izginil daleč nad gozdom. V mislih sem mu želel srečno pot in skoraj pozabil, da stojim do kolen v blatu sredi praznega ribnika.

Pripis Komisije za redkosti:

Poročilo o opazovanju severno-ameriškega pobrežnika malega rumeno-nogega martinca Tringa flavipes je Komisija izjemoma potrdila, kljub le pisnemu opisu. K naši odločitvi je poleg znanih izkušenj opazovalca z določevanjem pobrežnikov pripomoglo tudi dejstvo, da je bila opazovana ptica v družbi večine pri nas pojavljajočih se martincev (npr. zelenonogih, pomembnih zaradi določitve obarvanosti, predvsem nog, močvirskih martincev, pomembnih zaradi velikosti, in

rdečenogega martinca, pomembnega ne le zaradi primerjave velikosti, marveč tudi vitkosti in "elegance"). Po drugi strani opozarjamo, da je treba ob takšnih poročilih, če ni fotografija na voljo, priložiti vsaj osnovno terensko skico iz beležnice, opis vedenja ptice (npr. ali se prehranjuje hitro, ali pri tem trza z glavo) in podrobnejši opis (npr. ne le kakšne barve je bil kljun, temveč tudi, ali se zdi razmeroma kratek, ali se zdi glava velika ali majhna, ali v letu noge segajo daleč od repa itd.).

Po podatkih iz knjige A Field Guide to the Rare Birds of Britain and Europe (LEVINGSTON, ALSTROM, COLSTON, 1991) je razen 203 poročil z Britanskega otočja v Evropi znano le malo zapisov o tej vrsti: Islandija (8), Francija (19), Belgija (2), Nizozemska (1), Danska (3), Norveška (5), Švedska (3), Finska (1), Avstrija (2; avgust 1975 in oktober 1978), Madžarska (1; september 1959), Italija (1; oktober 1978), Grčija (1), Španija (9) in Azorski otoki (16). Večina evropskih podatkov je jesenskih, zato je spomladansko opazovanje odrasle ptice v zimskem perju še toliko bolj zanimivo.

POVZETEK

Dne 23. aprila 1993 je bil v izpraznjenem ribniku v Račah opazovan odrasel osebek malega rumenonogega martinca *Tringa flavipes* v zimskem perju. Določitev vrste je olajševala možnost primerjave s skupino evropskih martincev (malim, pikastim, močvirskim, zelenonogim, rdečenogim in črnim), ki se je takrat zadrževala na blatnem dnu ribnika. Ptica je bila opazovana tudi pri vzletu. Komisija za redkosti je prvo opazovanje tega severnoameriškega pobrežnika priznala, kljub temu da ni bila predložena dokazna fotografija.

SUMMARY

On April 23rd 1993, an adult Lesser Yellowlegs *Tringa flavipes* in winter plumage was observed in one of the drained Rače ponds. The determination of the species was made easier due to a group of Shanks and Sandpipers (Common, Green and Wood Sandpipers, and Common Green-, Common Red- and Spotted Redshanks), which were at that time feeding on the muddy bottom of the pond. The Yellowlegs was also watched while taking off. The very first observation of this North American wader in Slovenia was confirmed by the national Rarities Committee, even though no photograph serving as a piece of evidence was produced.

Damijan Denac, Pintarjeva 14, 2000 Maribor

Gnezdilke močvirnih travnikov v zadrževalniku Medvedce na Dravskem polju Breederers of wet meadows at Medvedce impounding reservoir on Dravsko polje

Milan VOGRIN

UVOD

Mokrišča spadajo med najbolj ogrožene ekosisteme v Evropi (BRAAKHEKKE, MARCHAND 1987). So zelo specifični življenjski prostori, ki dajejo prebivališče številnim rastlinskim in živalskim vrstam. Zaradi človekovih dejavnosti v naravi so mokrišča vseh vrst pričela drastično izginjati. Z razvojem intenzivnega kmetijstva se je pričela spreminjati kulturna krajina, s tem pa tudi nekatera mokrišča - močvirni in vlažni travniki (paša na poplavnih predelih, pridobivanje lesa iz poplavnih logov, ribolov...). Posebej so ogroženi močvirni travniki, ki so v Sloveniji trenutno med najbolj ogroženimi življenjskimi prostori (TRONTELJ, VOGRIN 1993). Ohranili so se le redki predeli, ki so iz takšnih ali drugačnih razlogov ušli "napredku", predvsem v kmetijstvu.

Takšen primer so tudi vlažni in močvirni travniki v zadrževalniku Medvedce, ki je bil zgrajen za zbiranje visokih voda s Pohorja. Zaradi številnih izsuševalnih del na Dravskem polju pa še ni služil svojemu namenu. Zadnji čas se govori tudi o možnosti za namakanje. Akumulacija Medvedce bi naj rabila za namakanje 200 ha velikega kompleksa polj v okolici Sestrž (JUVAN, EDELBAHER 1994). S poplavljenjem bi bili izgubljeni vsi močvirni travniki. Zadrževalnik je, kljub številnim protestom, danes že pod vodo, vendar ne služi za namakanje, pač pa kot ribogojnica za toplovodne vrste rib. Zadrževalnik so preplavili jeseni leta 1993.

V članku želim na osnovi vrstne in številčne zastopanosti gnezdil prikazati pomen močvirnih travnikov za ptice, ki nimajo le lokalnega ali regionalnega pomena, temveč so kot izjemni habitati za ptice nacionalno pomembni. Prav tako želim predstaviti njihovo sedanjo stopnjo ogroženosti ter utemeljiti zahtevo po vzpo-

stavitvi stanja v zadrževalniku, kakršno je bilo pred letom 1993.

OPIS OBMOČJA

Zadrževalnik Medvedce leži na južnem delu Dravskega polja, pod vasjo Sestrže vzhodno od Slovenske Bistrice in južno od Pragerskega, na nadmorski višini 242 m.

Vodni zbiralnik je bil narejen za zadrževanje visokih voda potoka Polskave in Devine, ki sta poplavljala v nižini (Avšič 1994). Potoka pritečeta z jugovzhodnega dela Pohorja. Zadrževalnik meri 155 ha in je bil dokončan leta 1988. Nedokončana je ostala speljava potoka Devine in Polskave v zadrževalnik, leta je bila rešena v letu 1993.

Zadrževalnik leži sredi intenzivno oskrbovanih polj, na ozemlju, ki je bilo v preteklosti izpostavljeno številnim agromelioracijam. Gre za območje nekdanjih čret - vlažnih in močvirnih travnikov ter jarkov in kanalov, ki so prepredeni s pasovi drevja in grmovja. Takšne črete so se v preteklosti razprostrirale na večjem delu Dravskega polja (MELIK 1957), do leta 1993 pa so bili v zadrževalniku Medvedce zadnji ostanki te enkratne kulturne krajine pri nas.

Na severni strani, dobrih sto metrov od zadrževalnika, teče klasično reguliran potok Devina, nekoč stara struga potoka, danes pa zregulirani kanal, ki rabi le za odvod odvečne vode. Nekoliko vzhodneje, še vedno pa v bližini zadrževalnika, je sotočje Devine in prav tako zregulirane Polskave. Med potokom in zadrževalnikom je bolj ali manj ozek pas vlažnih travnikov, po vegetaciji podobnem tistim v zadrževalniku. Na preostalih straneh, tik ob zunanjem robu nasipa, okrog zadrževalnika, poteka kanal, ki pobira odcedne vode.

Na južni strani se teren počasi dviguje, gre

Slika 1: Zadrževalnik Medvedce je bil pred preplavljenjem znan po svojih resnično enkratnih habitatih. Posebej dragoceni so bili vlažni travniki z mejicami. (M. Vogrin)

Fig. 1: Prior to its flooding, the Medvedce impounding reservoir was known for its unique habitats, especially the wet meadows. (M. Vogrin)

za obronke Savinskega, ki kasneje, že prek Dravinje, prerastejo v še bolj gričevnate Haloze. Predel je poraščen z mešanim gozdom. Zaradi številnih studencev je pobočje precej vlažno. Na vzhodni in zahodni strani se vse do zadrževalnika razprostirajo velika polja. Zadrževalnik od okolice loči visok nasip. V zadrževalniku najdemo številne habitate, ki so povsod po Evropi že prava redkost: vlažni in močvirni travniki, manjše mlake, plitki zaraščajoči se odvodni kanali z zastajajočo vodo, vse to pa prepreženo s pasovi drevja in grmovja. Tla v zadrževalniku so večji del leta vlažna,

posebej še v vzhodnem in osrednjem delu. Občasno je zgodaj spomladi in jeseni del zadrževalnika poplavljen. V zadnjih letih, posebej v poletnem obdobju, so se vlažni travniki delno ali povsem osušili.

Vegetacija

V drevesnem in grmovnem sloju prevladuje črna jelša *Alnus glutinosa*, uspevajo pa še dob *Quercus robur*, čremsa *Prunus padus*, krhlika *Frangula alnus*, črni trn *Prunus spinosa*, vrba *Salix sp.* ...

Slika 2: Osrednji del zadrževalnika, 1.7.1993. Tukaj so med drugimi pticami gnezdili tudi prosniki *Saxicola torquata* in kobiličarji *Locustella naevia*. Številne suhe bilke so uporabljali za pevska mesta. (M. Vogrin)

Fig. 2: Central part of the reservoir, July 1st, 1993. Among other birds, Stonechats *Saxicola torquata* and Grasshopper Warblers *Locustella naevia* bred there. The numerous dry blades were used as their singing perches. (M. Vogrin)

Slika 3: V spomladanskem in jesenskem času so bile za zadrževalnik značilne občasne poplave. Takrat so se tukaj ustavljali tudi preletniki, predvsem iz skupine pobježnikov. Na posnetku južni del zadrževalnika. (M. Vogrin)

Fig. 3: Most characteristic of the impounding reservoir in spring and autumn periods were periodical floods. At that time, many passage migrants, particularly waders, stopped there. (M. Vogrin)

V zeliščni plasti najdemo na vlažnih predelih pasjo šopuljo *Agrostis canina*, navadno ločje *Juncus effusus*, visoko *Caricetum elatae* in ostro šašje *Caricetum gracilis* (SELIŠKAR 1986). Sredi nekaterih travnikov, predvsem v južnem in zahodnem delu zadrževalnika, naletimo tudi na pegasto kukavico *Dactylorhiza maculata*. Na bolj suhih tleh, posebej v bližini drevja in grmovja, najdemo tudi robido *Robus sp.*, šipek *Rosa sp.* in koprivo *Urtica sp.* Na dveh mestih najdemo v večjih sestojih tudi trst *Phragmites australis*. V mahovni plasti najdemo šotni mah vrste *Sphagnum subsecundum* (SELIŠKAR 1986).

Kanal, ki poteka na zunanji strani nasipa, se močno zarašča predvsem s širokolistnim rogozom *Typha latifolia* in ježkom *Sparganium sp.*

Podnebje

Območje ima zmerno toplo in modificirano kontinentalno klimo. Letno pade povprečno okoli 990 mm padavin. Največ padavin pade v avgustu in juliju, najmanj pa februarja. Povprečna letna temperatura je 9,3°C. Povprečna julijska temperatura je 19°C, januarska pa -1,7°C. Letna relativna vlaga je 82 % (FURLAN 1990).

Slika 4: V zahodnem delu zadrževalnika so se raztezali tudi edinstveni suhi negnojeni travniki. Poleg velike pestrosti rastlin in žuželk sta bili tukaj med gnezdilci najpogostejši rjavi srakoper *Lanius collurio* in prosnik *Saxicola torquata*. (M. Vogrin)

Fig. 4: The western part of the reservoir used to be known for its unique dry and unfertilized meadows, with their rich flora and fauna, especially insects and breeding birds, the most frequent among them being the Red-backed Shrike *Lanius collurio* and Stonechat *Saxicola torquata*. (M. Vogrin)

Slika 5: Zadrževalnik se je pričel polniti 12.10.1993. Tako so izginili svojevrstni življenjski prostori, ki niso bili pomembni le za ptice, temveč tudi za drugo favno in floro. (M. Vogrin)

Fig. 5: The impounding reservoir sinking, October 12th 1993. Thus the unique natural surroundings disappeared, which were not extremely important only for the birds but other fauna and flora as well. (M. Vogrin)

METODE DELA

Terenski popis

Gnezdilce na močvirnih travnikih v zadrževalniku sem popisal v letu 1993, preden je bil zadrževalnik preplavljen, z metodo kartiranja (BIBBY, BURGESS, HILL 1992). Opravil sem jo v letu 1993, ko zadrževalnik še ni bil pod vodo. Na terenu sem popisoval 27.5., 28.5., 31.5., 1.6., 2.6. in 4.6.. Menim, da sem s takšnim delom, pri katerem sem si pojoče samce in najdena gnezda vrisoval na karto, popisal vse gnezdeče pare. Vrste, ki so aktivne ponoči, sem iskal v tem delu dneva (21.6.). Sicer pa sem popisoval v zgodnjih jutranjih urah. Dodatne popise sem opravljal tudi v marcu, aprilu, maju, juniju in juliju.

Obdelava podatkov

Združbo gnezdilcev v zadrževalniku Medvedce opisujem z indeksom dominance in z gostoto na 10 ha.

Izračun dominance: $D = n / N * 100$

n = število osebkov določene vrste v popisu

N = število vseh osebkov v popisu

Pestrost (diverzitetu) podajam s Shannon-Weaverjevim diverzitetnim indeksom.

Izračun diverzitetu: $H = S - \sum Pi \times \ln Pi$

$Pi = ni / N$

ni - število osebkov vrste i

N - število osebkov vseh vrst v popisu

Pi - delež i -te vrste

Za vse gnezdeče vrste podajam tudi gostoto, in sicer kot število parov na 10 ha.

REZULTATI IN RAZPRAVA

V zadrževalniku Medvedce je leta 1993 gnezdilo 32 vrst ptic (tabela 1). V letu 1990 je gnezdila tudi kozica *Gallinago gallinago*, ki pri nas velja za zelo redko gnezdilko (GEISTER 1995). Kot najzanimivejšega gnezdilca štejem malo cipo *Anthus pratensis*, ki je pri nas izredno redka in samo občasna gnezdilka. Zadnja znana (domnevna) gnezditelj te vrste pri nas sega v leto 1973, ko je bila ugotovljena pri Slovenski Bistrici in Račah (GREGORI 1985). V zadrževalniku so bili štirje pojoči samci, kasneje pa sem tu opazoval tudi speljane mladiče (VOGRIN 1995b). Zadrževale so se na vlažnih ali delno poplavljenih travnikih s šašjem in ločkom.

Prosnik je v zadrževalniku gnezdil v dveh popolnoma različnih habitatih. Prvi življenjski prostor so mu bili vlažni travniki, drugi pa popolnoma suhi travniki, ki so se razprostirali v zahodnem delu zadrževalnika. Na podobnih mestih je gnezdil tudi kobilčar, ki pa je gnezdil tudi na povsem poplavljenih predelih.

Od ujed je v prejšnjih letih v zadrževalniku gnezdila tudi navadna postovka *Falco tinnunculus*, medtem ko je leta 1993 gnezdila le v neposredni okolici. V bližini je gnezdil tudi škrgančar *Falco subbuteo*, ki je vanj občasno prihajal na lov. V gnezditvenem obdobju je bil opazovan tudi rjavi lunj *Circus aeruginosus*. Videval sem samico, ko se je dvigovala iz zadrževalnika, enkrat je v krempljih držala suho

Vrsta	N	G	D	Rdeči seznam	SPEC kat.
<i>Phasianus colchicus</i>	11	0,7	3,9		
<i>Coturnix coturnix</i>	5	0,3	1,8	3.c	
<i>Gallinago gallinago</i>	3	0,2		2.a	
<i>Buteo buteo</i>	1	<0,1	0,4		
<i>Columba palambus</i>	2	0,1	0,7		
<i>Streptopelia turtur</i>	6	0,4	2,1	3.c	3
<i>Cuculus canorus</i>	5	0,3	1,8		
<i>Upupa epops</i>	1	<0,1	0,4	2.c	
<i>Dendrocopus major</i>	2	0,1	0,7		
<i>Anthus trivialis</i>	34	2,2	12,1		
<i>Anthus pratensis</i>	4	0,3	1,4	1.1.b	
<i>Motacilla flava</i>	2	0,1	0,7	3.b	
<i>Saxicola torquata</i>	23	1,5	8,2		3
<i>Turdus merula</i>	7	0,5	2,5		
<i>Turdus philomelos</i>	1	<0,1	0,4		
<i>Locustella naevia</i>	20	1,3	7,1	3.b	
<i>Locustella fluviatilis</i>	3	0,2	1,1	3.b	
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	36	2,3	12,8	3.a	
<i>Acrocephalus palustris</i>	24	1,5	8,5		
<i>Sylvia communis</i>	17	1,1	6,0	3.c	
<i>Phylloscopus collybita</i>	3	0,2	1,1		
<i>Aegitahalos caudatos</i>	4	0,3	1,4		
<i>Lanius collurio</i>	11	0,7	3,9	4.b	3
<i>Oriolus oriolus</i>	2	0,1	0,7		
<i>Garrulus glandarius</i>	1	<0,1	0,4		
<i>Carduelis cannabina</i>	7	0,5	2,5		
<i>Carduelis carduelis</i>	2	0,1	0,7		
<i>C. coccothraustes</i>	1	<0,1	0,4		
<i>Emberiza citrinella</i>	17	1,1	6,0		
<i>Emberiza calandra</i>	4	0,3	1,4	3.c	
<i>Emberiza schoeniclus</i>	5	0,3	1,8	3.a	
Skupaj	281	18,1		13 vrst	3 vrste

Tabela 1: Število parov - N, stopnja dominantnosti -D (%) in gostota -G (št. parov/10 ha) gnezdičk v suhem zadrževalniku Medvedce na Dravskem polju. Kombinacija števil in črk pri Rdečem seznamu je povzeta iz dela Rdeči seznam ogroženih ptic gnezdičk Slovenije (BRAČKO et al., 1994). Pri vrstah, ogroženih v evropskem merilu (TUCKER, HEATH 1994), so upoštevane le kategorije od 1 do 3.

Table 1: No. pairs - N, degree of dominance - D (%) and density - G (No. pairs/10 ha) of breeders at Medvedce reservoir on Dravsko polje. The combination of numbers and letters in the Red List was taken from the Red List of Endangered Breeding Birds in Slovenia (BRAČKO et al., 1994). For the species threatened in Europe (TUCKER, HEATH 1994), only Categories 1 to 3 were taken into consideration.

VRSTA	OBMOČJE	GOSTOTA VIR	
<i>Coturnix coturnix</i>	Medvedce (155 ha)	0,3	to delo
	Cerkniško jezero (2500 ha)	>2	POLAK 1993
	Ljubljansko barje (14 000 ha)	0,3	TRONTELJ 1994
	Ljubljansko barje (max. gostota-1km ²)	2,0	TRONTELJ 1994
	Jovski (460 ha)	1,1	TRONTELJ, VOGRIN 1993
<i>Gallinago gallinago</i>	Medvedce (155 ha)	0,2	to delo
	travniki "Kopanica" (20 ha)	0,5	JERMACEK, JERMACEK 1987
<i>Anthus trivialis</i>	Medvedce (155 ha)	2,2	to delo
	Ljubljansko barje (14 000 ha)	1,3	TRONTELJ 1994
	Ljubljansko barje (max. gostota-1km ²)	4,5	TRONTELJ 1994
	Jovski (460 ha)	2,6	TRONTELJ, VOGRIN 1993
<i>Anthus pratensis</i>	Medvedce (155 ha)	0,3	to delo
	travniki "Strzyzewo" (20 ha)	0,7	JERMACEK, JERMACEK 1987
	travniki "Kopanica" (20 ha)	1,5	JERMACEK, JERMACEK 1987
	travniki ""Siercz" (20 ha)	4,5	JERMACEK, JERMACEK 1987
<i>Saxicola torquata</i>	Medvedce (155 ha)	1,5	to delo
	Jovski (460 ha)	0,2	TRONTELJ, VOGRIN 1993
	Volčeški travniki (65 ha)	1,1	ŠTUMBERGER 1994
<i>Locustella naevia</i>	Medvedce (155 ha)	1,3	to delo
	Ljubljansko barje (max. gostota-1km ²)	0,8	TRONTELJ 1994
	Jovski (460 ha)	1,2	TRONTELJ, VOGRIN 1993
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	Medvedce (155 ha)	2,3	to delo
	Cerkniško jezero (2500 ha)	0,6	POLAK 1993
	Jovski (460 ha)	1,3	TRONTELJ, VOGRIN 1993
	travniki "Strzyzewo" (20 ha)	2,0	JERMACEK, JERMACEK 1987
	travniki "Kopanica" (20 ha)	1,5	JERMACEK, JERMACEK 1987
	travniki "Siercz" (20 ha)	1,0	JERMACEK, JERMACEK 1987
	jezero Swarzedzkiego (93,7 ha)	2,2-2,7	KUPCZYK 1987
<i>Sylvia atricapilla</i>	Medvedce (155 ha)	1,2	to delo
	Jovski (460 ha)	1,0	TRONTELJ, VOGRIN 1993
	Volčeški travniki (65 ha)	1,1	ŠTUMBERGER 1994
<i>Sylvia communis</i>	Medvedce (155 ha)	1,1	to delo
	Ljubljansko barje (14 000 ha)	0,7	TRONTELJ 1994
	Ljubljansko barje (max. gostota-1km ²)	2,8	TRONTELJ 1994
	Jovski (460 ha)	1,4	TRONTELJ, VOGRIN 1993
	Volčeški travniki (65 ha)	0,8	ŠTUMBERGER 1994
<i>Lanius collurio</i>	Medvedce (155 ha)	0,7	to delo
	Ljubljansko barje (14 000 ha)	0,4	TRONTELJ 1994
	Ljubljansko barje (max. gostota-1km ²)	2,4	TRONTELJ 1994
	Jovski (460 ha)	0,2	TRONTELJ, VOGRIN 1993
	Volčeški travniki (65 ha)	0,8	ŠTUMBERGER 1994
<i>Emberiza citrinella</i>	Medvedce (155 ha)	1,1	to delo
	Jovski (460 ha)	0,1	TRONTELJ, VOGRIN 1993
<i>Emberiza schoeniclus</i>	Medvedce (155 ha)	0,3	to delo
	Cerkniško jezero (2500 ha)	0,16	POLAK 1993
	Cerkniško jezero (max.)	1,2	POLAK 1993
	travniki "Strzyzewo" (20 ha)	3,5	JERMACEK, JERMACEK 1987

Tabela 2: Primerjava gnezditvene gostote (število parov/10 ha) nekaterih vrst z nekaterimi drugimi območji.

Table 2: Breeding density (No. pairs/10 ha) of some breeders at Medvedce reservoir on Dravsko polje (this work) compared with some other areas.

travo. Kljub pregledu celotnega zadrževalnika mi gnezda ni uspelo najti. Domnevam, da je gnezdil na okoliških poljih, zasejanih z oljno repico. 4. 8. 1993 sem opazoval tudi golečega se samca in en mlad osebek.

V gnezditvenem obdobju sem v zadrževalniku opazoval tudi odrasle črne štoklje *Ciconia nigra*. Opazoval sem do štiri osebkke hkrati, ki so se v zadrževalnik prihajali hraniti.

V zadrževalniku so se občasno pojavljale še druge vrste, ki gnezdi v neposredni bližini zadrževalnika, na poljih: priba *Vanellus vanellus*, poljski škrijanec *Alauda arvensis* in mali deževnik *Charadrius dubius*. V zadrževalniku verjetno niso gnezdile zaradi previsoke vegetacije.

Od vrst, ki bi jih lahko pričakovali kot gnezdilce, a jih v zadrževalniku nisem odkril, so tudi jerebica *Perdix perdix*, kosec *Crex crex* in repaljščica *Saxicola rubetra*. Na vprašanje, zakaj jih ni bilo, predvsem jerebice, ki gnezdi na okoliških njivah, si ne znam odgovoriti.

Številčnost nekaterih vrst je bila izredno visoka, še posebej visoka je bila gnezditvena gostota prosnika *Saxicola torquata*, kobiličarja *Locustella naevia*, bičje trstnice *Acrocephalus schoenobaenus* in rumenega strnada *Emberiza citrinella* (tabela 1). Pri tem je treba dodati, da je dejanska gostota vseh vrst, ki so gnezdile v zadrževalniku, še večja, saj je bil del zadrževalnika poplavljen. Na zunanji strani nasipa je po oceni gnezdilo še okrog petindvajset (25) prosnikov in okrog osem (8) bičjih trstnic, ki v rezultatih tega dela niso upoštevani.

V obdobju gnezdenja je najvišjo stopnjo dominantnosti dosegla bičja trstnica *Acrocephalus schoenobaenus* (12,8%). To je še posebej pomembno, saj vrsta pri nas sodi med ogrožene. Med evdominantne vrste je sodila še drevesna cipa *Anthus trivialis* (12,1%) (tabela 1).

Če primerjamo gnezditveno gostoto z gostoto teh vrst, ugotovljeno na nekaterih drugih podobnih območjih v Sloveniji, lahko vidimo, da je gostota nekaterih vrst v suhem zadrževalniku precej višja (tabela 2). To še posebej velja za bičjo trstnico, prosnika in rumenega strnada. Pri tem lahko vidimo, da ni nujno, da je gnezditvena gostota na manjših površinah višja kot na večjih površinah. Posebno lep primer za to je primerjava med Medvedcami in volčeškimi travniki ter med Medvedcami in Jovsi. V prvem primeru so skoraj vse izbrane gostote višje pri vrstah, ki

gnezdi v Medvedcah, čeprav so travniki v Medvedcah za približno 2,4-krat večji kot volčeški. Pri primerjavi med Medvedcami in Jovsi pa vidimo, da nekatere vrste (lep primer je prepelica) na večjem območju, to je Jovsih, presežejo vrednosti, dosežene na približno trikrat manjšem območju, to je Medvedcah. Posebno poglavje je primerjava gostot s tistimi, ki so bile ugotovljene na Ljubljanskem barju. Tukaj so vse povprečne vrednosti močno presežene, če jih primerjamo s tistimi, ki so bile ugotovljene v Medvedcah in močno zaostajajo za maksimalnimi gostotami z Ljubljanskega barja. Treba pa je povedati, da so maksimalne gostote na Ljubljanskem barju bile zbrane v optimalnih habitatih za posamezno vrsto (v enem kvadratu - 1 km²) (TRONTELJ 1994). Prava primerjava je lahko torej samo nekje vmes, med povprečno in maksimalno ugotovljeno gostoto.

Mala cipa močno zaostaja za gostotami, ugotovljenimi na nekaterih območjih na Poljskem (JERMACEK, JERMACEK 1987), kar pa je razumljivo, saj je v Medvedcah gnezdila na robu areala, tukaj so gostote bistveno manjše. Gostota bičje trstnice, ugotovljene v Medvedcah, se močno približa oziroma doseže vrednosti, ki so bile ugotovljene ob jezeru Swarzedzkiego (Poljska) (KUPCZYK 1987). Dodati pa je treba, da bičja trstnica ob tem jezeru gnezdi v tako rekoč idealnem habitatu, ki ga sestavlja različna obrežna vegetacija.

V letu 1992 je Komisija za kartiranje in štetje pri DOPPS ocenila nacionalne gnezditvene populacije ptic. Ti podatki so zbrani tudi v Ornitološkem atlasu Slovenije (GEISTER 1995). Iz teh podatkov lahko razberemo, da so gnezditvene populacije nekaterih vrst na vlažnih travnikih pri Medvedcah nacionalno pomembne* (več kot 1% nacionalne populacije), saj so na izredno majhni površini (manj kot 0,008% ozemlja Slovenije) gnezdile štiri ogrožene vrste, katerih številčnost presega 1% celotne slovenske populacije: kozica (7,5-10%), kobiličar (5-10%), bičja trstnica (3,6-7,2%) in trstni strnad (1,3-2,5%).

Pozornost si zaslužijo tudi vrste, ki so na Rdečem seznamu ogroženih ptic gnezdik

* (1% populacije sem izbral na osnovi kriterijev, ki jih uporablja BIRDLIFE International (BIRDLIFE INTERNATIONAL 1995). Predlagam, da vsako lokaliteto, ki doseže oziroma preseže to vrednost (predvsem na osnovi ogroženih ptic iz nacionalnega Rdečega seznama), ovrednotimo kot nacionalno pomembno za določeno vrsto.)

Slovenije (BRAČKO et al., 1994). Teh je kar trinajst, kar je 40,6% vseh ugotovljenih gnezdk v zadrževalniku.

Diverzitet (H) je 2,69 in je podobna vrednostim, ki so bile izračunane za izbrane kvadrate (1 km²) na Ljubljanskem barju (TRONTELJ 1994).

NARAVOVARSTVENA PROBLEMATIKA

Ironija je, da se imamo prav nastanku zadrževalnika zahvaliti, da so se tukaj ohranili eni zadnjih močvirnih in vlažnih travnikov v severovzhodni Sloveniji, posredno z njimi pa tudi močvirna flora in favna. Pri vrednotenju tega predela moramo upoštevati tudi dejstvo, da so prav mokri travniki redkost v celotni Sloveniji ter večjem delu Evrope. Posebej še to velja za SV Slovenijo, ki je kmetijsko močno intenzivirana.

Močvirni travniki s pasovi drevja in grmovja v zadrževalniku Medvedce so bili tudi vzorčen primer tradicionalnega kmetovanja, ki je naravi prijazno in naravo bogati. Travnike so zaradi velike vlažnosti in občasne poplavljenosti v glavnem kosili le enkrat letno, običajno poleti, ko se je voda že umaknila. Travo z najbolj vlažnih predelov so uporabljali za steljo, saj zaradi visokega deleža šašev in ločja ni bila primerna za krmo - nastali so steljniki. Takšen način košnje je idealen tudi za floro in favno, pri pticah predvsem za vrste, ki gnezdi na tleh in v zeliščnem sestoj. Te vrste so v zadrževalniku Medvedce tudi številčno prevladoval (tabela 1). Žal je bilo opaziti, da je precej travnišč zapuščenih in da se postopoma zaraščajo z grmovjem in posameznim drevjem. Opuščanje košnje na teh travniščih verjetno lahko pripišemo nerešenemu lastniškemu stanju (vprašanje lastništva zadrževalnika oziroma zemlje v njej) ali prodaji zemljišč za potrebe zadrževalnika.

Spomladi leta 1993 so zadrževalnik pričeli spreminjati v ribogojnico (VOGRIN 1993, 1995a, 1995c). Posegi v prostor (z buldožerjem!) so potekali skozi celotno vegetacijsko in reprodukcijsko sezono in so bili končani v jesenskem času. Po končanih delih je bil pod vodo skoraj celoten zadrževalnik. V takšnem stanju je še danes (junij, 1996). Vendar škoda ni povzročena samo močvirnim travnikom ter flori in favni na njih, temveč tudi širši okolici. Po speljavi potoka Devine v zadrževalnik je del tega potoka ostal popolnoma suh. Kaj se je zgodilo z živimi bitji v

njem, je verjetno jasno.

Velik problem so tudi neavtohtone vrste rib, ki jih gojijo v zadrževalniku. Prava katastrofa se zgodi pri in po izlavljanju rib iz zadrževalnika. V tem času ogromno rib teh vrst spustijo (namerno?) v potok Polskavo, tako da vodo biološko močno onesnažijo. Med tujerodne vrste sodijo predvsem ameriški somič *Ameirus nebulosus*, srebrni koreselj *Carassius auratus gibelio*, smuč *Lucioperca lucioperca* in krap *Cyprinus carpio*, ki v Polskavi delajo veliko škodo. S svojo agresivnostjo, prilagodljivostjo in požrešnostjo vplivajo tudi na populacije domačih ribjih vrst.

S preplavitvijo močvirnih travnikov v Medvedcah je nastala v naravi velika škoda, saj so si na tukajšnjih močvirnih travnikih svoje zadnje zatočišče našle številne redke in ogrožene rastlinske in živalske vrste. Za nekatere izmed njih je bila to edina poznana lokaliteta v Sloveniji.

V letu 1995 so že bile vidne negativne posledice visoke vode tudi na kopenski vegetaciji. Drevje in grmovje se je pričelo sušiti, odmirati sta pričela tudi podrast in trava. Prišlo je tudi do organskega gnitja, katerega produkti so za višje rastline škodljivi.

Predlogi ukrepov

Rešitev situacije vidim v smiselni razdelitvi prostora na ribogojski del (manjši del) - če se ribogojnice ne bi dalo v celoti odstraniti - in del, ki bi bil namenjen naravi. V slednjem bi morali ohraniti vodni režim, ki je veljal do leta 1993. To pomeni, da bi travniki v spomladanskem času morali biti občasno poplavljeni, v gnezditveni sezoni pa nivo vode ne bi smel nihati. Vodni režim v ribogojnici bi se moral brezpogojno podrejevati režimu potrebe vode na vlažnih travnikih. V zimskem času bi vode v zadrževalniku (na travnikih) lahko bilo več. Enkrat letno bi travnike, zaradi zadrževanja sukcesije, bilo treba tudi pokositi. Kositi bi morali po 15.7. Pomembna bi bila tudi višina odkosa travne mase, le-ta bi morala biti minimalno 20 cm nad tlemi. Tako bi škodo, ki nastaja pri košnji med živalmi, predvsem pticami, plazilci in dvoživkami, zmanjšali na minimum. Kositi ne bi smeli z nobeno krožnično (rotacijsko) kosilnico, temveč le z običajno koso. Najbolj idealna bi bila ročna košnja, kar pa je verjetno v današnjem času skorajda že utopija. Za preprečevanje sukcesije ter vzdrževanja mejic bi bilo

Slika 6: Bičja trstnica *Acrocephalus schoenobaenus* je bila na močvirnih travnikih v Medvedcah najpogostejša gnezdilka. (M. Vogrin)

Fig. 6: Sedge Warbler *Acrocephalus schoenobaenus* used to be the most frequent breeder of the Medvedce wet meadows. (M. Vogrin)

te občasno treba tudi posekati, vendar bi se sečnja morala opravljati prestopno. To pomeni, da ne bi smeli posekati dveh sosednjih mejic hkrati. Sečnja bi lahko potekala v poznem jesenskem ali zimskem času.

Travnike v zadrževalniku bi zaradi svoje enkratnosti, redke flore in favne morali nemudoma ustrezno zavarovati.

LITERATURA:

Avšič, F. (1994): Ogroženost in varnost pred poplavami na nižinskem delu vodnega območja Drave. Mišičev vodarski dan 1994. Zbornik referatov: 1-4. Maribor.

BIBBY, C.J., N.D. BURGESS, D.A. HILL, (1992): Bird Census Techniques. Academic Press.

BIRDLIFE INTERNATIONAL (1995): IBA Criteria. Categories and Thresholds.

BRAČKO, F., A. SOVINČ, B. ŠTUMBERGER, P. TRONTELJ, M. VOGRIN (1994): Rdeči seznam ogroženih ptic gnezdilke Slovenije. *Acrocephalus* 67 (15): 166-180. Ljubljana.

BRAAKHEKKE, W.G., M. MARCHAND (1987): Wetlands the community's wealth. Zeist. Arnhem.

FURLAN, D. (1990): Klima kota med Pohorjem in Bočem. Zbornik občine Slovenska Bistrica: 332-347. Slovenska Bistrica.

GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. DZS. pp. 287. Ljubljana.

Slika 7: Prosnik *Saxicola torquata* je v zadrževalniku gnezdil tako na vlažnih kakor tudi na povsem suhih travnikih. (M. Vogrin)

Fig. 7: Stonechat *Saxicola torquata* bred at Medvedce impounding reservoir in its wet as well as dry meadows (M. Vogrin)

GREGORI, J. (1985): Ali mala cipa (*Anthus pratensis*) gnezdi v Sloveniji? *Acrocephalus* 25 (6): 37-38. Ljubljana.

JERMACEK, A., D. JERMACEK (1987): Birds of the Obra river valley in breeding season. *Badania fizjograficzne nad Polska zachodnia. Tom 36, Seria c. Zoologia: 27-40. Warszawa-Poznan.*

JUVAN, S., M. EDELBAHER (1994): Perspektive in možnosti namakanja kmetijskih površin v Podravju v luči nacionalnega programa namakanja v Sloveniji. Mišičev vodarski dan 1994. Zbornik referatov: 38-43. Maribor.

KUPCZYK, M. (1987): The birds of the Swazedzkie Lake (distr. Poznan). *Badania fizjograficzne nad Polska zachodnia. Tom 35, Seria c. Zoologia: 109-123. Warszawa-Poznan.*

MELIK, A. (1957): Slovenija. Geografski opis. Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino. Drugi zvezek. Slovenska matica. Ljubljana.

POLAK, S. (1993): Ptice gnezdilke Cerknškega jezera in bližnje okolice. *Acrocephalus* 14 (56-57): 32-62. Ljubljana.

SELIŠKAR A. (1986): Vodni popnjak - samo še danes? *Proteus* 48: 280-281. Ljubljana.

ŠTUMBERGER, B. (1994): Popis ptic volčeških travnikov (Celje) in njihovo naravovarstveno ovrednotenje. *Acrocephalus* 15 (65-66): 123-134. Ljubljana.

TRONTELJ, P. (1994): Ptice kot indikator ekološkega pomena Ljubljanskega barja (Slovenija). *Scopolia* 32: 1-61. Ljubljana.

TRONTELJ, P., M. VOGRIN (1993): Ptice Jovsov in

predlogi za njihovo varstvo. *Acrocephalus* 61 (14): 200-209. Ljubljana.

TUCKER, G.M., HEATH, M.F. (1994): Birds in Europe: Their conservation status. BirdLife International, pp.560.

VOGRIN, M. (1993): Močvirni travniki. Zadrževalnik, ribogojnica ali... Gea 10 (3): 10-11. Ljubljana.

VOGRIN, M. (1995a): Zadrževalnik Medvedce - močvirni biser sredi Štajerske. Proteus 8 (57): 314-318. Ljubljana.

VOGRIN, M. (1995b): Mala cipa *Anthus pratensis*. Iz ornitološke beležnice, *Acrocephalus* 68-69-70 (16): 85. Ljubljana.

VOGRIN, M. (1995c): Zadrževalnik Medvedce. Lovec 10 (78): 398-400. Ljubljana.

POVZETEK

V Sloveniji, posebej v njenem severovzhodnem delu, je le malo ohranjenih mokrišč, predvsem močvirnih travnikov z ekstenzivno kmetijsko rabo, ki imajo še posebno velik ekološki pomen.

Eden redkih takšnih ostankov je suhi zadrževalnik Medvedce na Dravskem polju, ki meri 155 ha. V zadrževalniku Medvedce, zgrajenem za zadrževanje visokih voda, ki pritečejo s Pohorja, so zadnji ostanki nekoč na Dravskem polju splošno razširjenih vlažnih in močvirnih travnikov s posameznimi pasovi drevja in grmovja, imenovanimi tudi črete.

V letu 1993, ko zadrževalnik še ni bil poplavljen, je bil z metodo kartiranja (BIBBY, BURGESS, HILL 1992) opravljen popis gnezdilcev. Ugotovljenih je bilo 32 vrst gnezdilcev. Najzanimivejši gnezdilca je bila mala cipa *Anthus pratensis*, saj je bilo ugotovljeno gnezdišče verjetno najjužnejše v Evropi in edino v Sloveniji. Gnezdili so štiri pari, vsi na vlažnih travnikih, kjer sta prevladovala šaš (*Carex sp.*) in loček (*Juncus sp.*). Zanimivi so bili tudi drugi gnezdilci, ki so v Sloveniji ogroženi in vse bolj izginjajo. Tako jih kar 13 (40,6%) sodi v rdeči seznam ogroženih ptic gnezdilcev Slovenije. Med evropsko ogrožene vrste (SPEC kategorija 3) sodijo tri gnezdilke (divja grlica, prosnik, rjavi srakoper). V letu 1990 je gnezdila tudi kozica *Gallinago gallinago*, v Sloveniji izjemno redka in le lokalna gnezdilka. V kasnejših letih zaradi (najverjetneje) presušenih tal ni več gnezdila.

Gnezditvena gostota nekaterih ogroženih vrst je bila visoka (kobilčar *Locustella naevia* - 1,3 para/10 ha, bičja trstnica *Acrocephalus schoenobaenus* - 2,3 para/10 ha in rjavi srakoper *Lanius collurio* 0,7 para/10 ha) - tabela 1. Omenjene vrednosti večinoma presegajo do sedaj poznane gostote z nekaterih podobnih območij v Sloveniji. Najvišjo stopnjo dominantnosti sta imeli bičja trstnica *Acrocephalus schoenobaenus* in drevesna cipa *Anthus pratensis*. Gnezditvene populacije nekaterih ogroženih vrst so še posebej pomembne, saj na izredno majhnem območju (manj kot 0,008% slovenskega ozemlja) presegajo 1% celotne slovenske populacije. Te vrste so: kozica (7,5-10%), kobilčar (5-10%), bičja trstnica

(3,6-7,2%) in trstni strnad (1,3-2,5%).

Indeks diverzitete (H) je 2,69.

Leta 1993 so se v zadrževalniku sredi vegetacijske in reprodukcijske sezone pričela gradbena dela, ki so močvirne travnike spremenila v ribogojnico. Jeseni tega leta je bil zadrževalnik preplavljen. Zaradi izjemnega pomena za naravo in pomena kot refugij za številne ogrožene rastlinske in živalske vrste, predvsem ptice, bi ga bilo treba zavarovati in vrniti v prvotno stanje. V njem bi bilo nujno treba vzpostaviti tudi naravovarstveni režim, ki bi moral med drugim vsebovati tudi režim košnje in sečnje, ki je tukaj tudi predlagan.

SUMMARY

In Slovenia, particularly in its northeastern part, only a few wetlands have been preserved. The rarest among them are wet meadows, particularly those subjected to extensive agricultural use, which are of particularly great ecological value. One of such remains is some 155 large Medvedce impounding reservoir on Dravsko polje. The reservoir, which was built to impound high waters running from Mt. Pohorje, encloses the last remains of once widely spread wet meadows with separate belts of trees and shrubbery called chreta. In 1993, before the waters rose, a mapping (as per BIBBY, BURGESS, HILL 1992) was carried out in its birds' refuge. Apart from rich flora and fauna, 32 breeding bird species were ascertained. The most interesting breeder was the Meadow Pipit *Anthus pratensis*, for its established nest site is probably the southernmost in Europe and the only one in our country. Four pairs bred there, all in wet meadows with predominating sedge *Carex sp.* and rush *Juncus sp.* Other breeders, which are more and more endangered and already disappearing in this country, are also very interesting indeed. No less than 13 species, i.e. 40.6% of all established breeders, appear on the Slovene Red List of endangered breeding species. The List of species threatened in Europe (SPEC category 3) includes three species breeding in this area (Turtle Dove, Stonechat and Red-backed Shrike). In 1990, a Snipe *Gallinago gallinago* was also known to breed here, which is in this country an extremely rare and merely local breeder. In the following years no breeding by this bird was recorded, presumably due to too dry ground. Special attention should be also given to the species from the national Red List, in which high breeding density was ascertained. These are Grasshopper Warbler *Locustella naevia* (1.3 pair/10 ha), Sedge Warbler *Acrocephalus schoenobaenus* (2.3 pairs/10 ha), and Red-backed Shrike *Lanius collurio* (0.7 pair/10 ha) (Table 1). In some species, the breeding density exceeds, by far, till now known densities from some similar areas in Slovenia (Table 2). The highest degree of dominance was reached by the

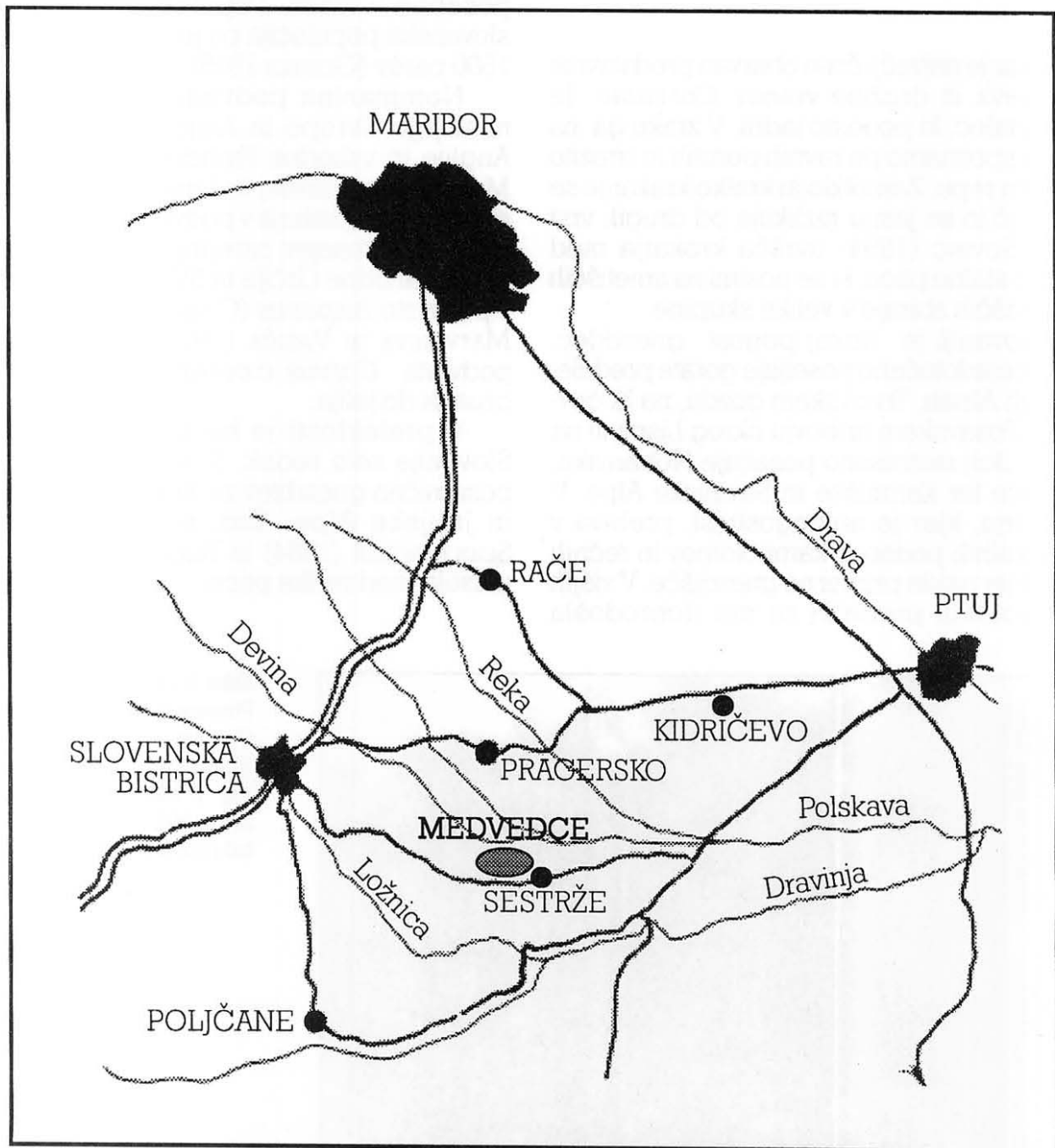

Sedge Warbler *Acrocephalus schoenobaenus* and the Meadow Pipit *Anthus pratensis*. Breeding populations of certain threatened species are particularly important, for in an extremely small area (less than 0.008% of Slovene territory) they exceed 1% of the entire Slovene population. These species are: Common Snipe (7.5 - 10%), Grasshopper Warbler (5 - 10%) Sedge Warbler (3.6 - 7.2%) and Reed Bunting (1.3 - 2.5%). The diversity index (H) was 2.69.

In 1993, various construction works began in the reservoir in the middle of the vegetation and reproduction season, due to which the wet meadows were

turned into a fish farm. In the autumn of that year the reservoir was finally filled with water. Due to its exceptional function and position it acts as a refuge for numerous threatened plant and animal species. It is situated in the midst of monocultural fields and should be immediately protected, returned to its original state and an appropriate environmental regime reinstated within it.

Milan Vogrin, Hotinjska c. 108,
2312 Orehova vas

Skica zadrževalnika Medvedce in njegova lega v severnovzhodni Sloveniji
Fig. : Sketch of Medvedce reservoir and its position in NE Slovenia.

Jesensko-zimska gnezditev krokarja *Corvus corax* v Mariboru

Autumn-winter breeding by the Raven *Corvus corax* in Maribor

Franc BRAČKO, Franc JANŽEKovič

UVOD

Krokar je največji črno obarvan predstavnik naših pevk iz družine vranov *Corvidae*. Je dober letalec, ki pogosto jadra. V zraku ga na daleč prepoznamo po ravnih perutih in izrazito klinastem repu. Zamolklo in kratko krakanje se sliši daleč in se jasno razlikuje od drugih vrst vranov. SOVINČ (1994) uvršča krokarja med pretežno stalne ptice, ki se pozimi na smetiščih in mrhoviščih zbirajo v velike skupine.

V Sloveniji je dokaj pogost gnezdilec. Najbolj osredotočeno poseljuje gorate predele: v Julijskih Alpah, Trnovskem gozdu, na Kočevskem, v Posavskem hribovju okrog Lisce in na Pohorju. Bolj raztreseno poseljuje Notranjsko, Karavanke ter Kamniške in Savinjske Alpe. V sredogorju, kjer je najpogostejši, prebiva v bližini skalnih podorov, kamnolomov in rečnih sotesk, kjer najde primerno gnezdišče. V višjih visokogorskih predelih so mu dobrodošla

najbolj previsna ostenja. Gnezdi tudi na drevju, posebno v nižini. Populacijski trend raste, slovenska populacija pa je ocenjena na 1000 - 1500 parov (GEISTER 1995).

Nominantna podvrsta *Corvus c.corax* naseljuje Evropo in Azijo od Skandinavije, Anglije in vzhodne Francije do reke Jenisej. Med rekama Jenisej in Leno ter okrog Bajkalskega jezera prehaja v podvrsto *kamtschaticus*. Južno od Pirenejev, osrednje Italije, balkanskih držav, zahodne Grčije in SV Turčije pa prehaja v podvrsto *hispanus* (CRAMP 1994). Po mnenju MATVEJEVA in VASIČA (1973) v Sloveniji živi podvrsta *Corvus c.corax*, gnezdi pa od februarja do julija.

V preteklosti je bil krokar na ozemlju Slovenije zelo redek, SCHULZ (1890) omenja posamično gnezditev za Kranjsko, Notranjsko in Julijske Alpe. Tudi na Stajerskem sta SEIDENSACHER (1864) in REISER (1925) krokarja uvrstila med redke ptice.

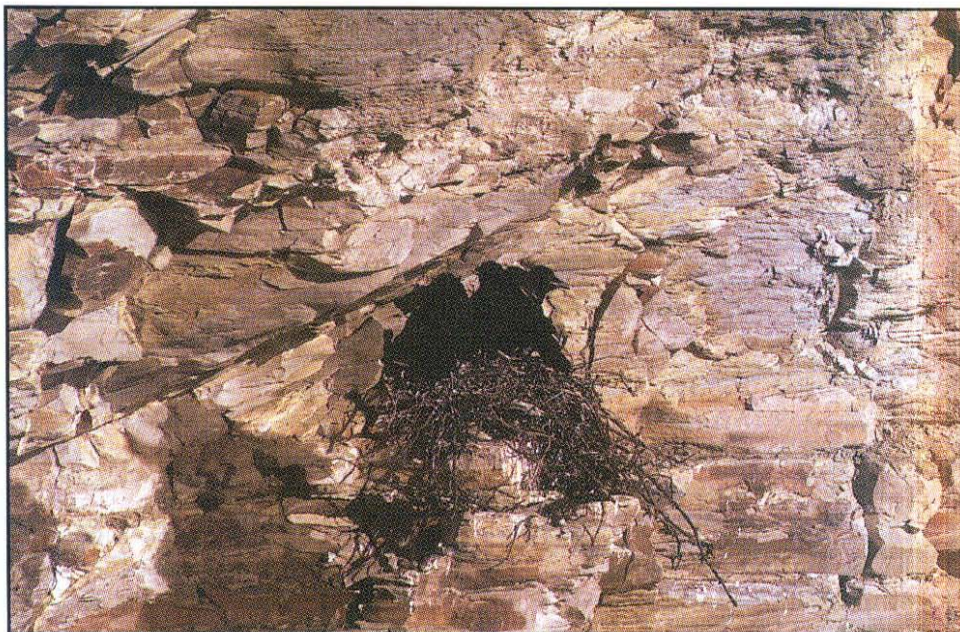
Slika 1: Meljski Hrib, 23.12.1995. Povsem operjeni mladiči krokarja *Corvus corax* v gnezdju. (F. Bračko)

Fig. 1: Meljski Hrib, December 23rd, 1995. The Raven's young in full plumage in nest. (F. Bračko)

Slika 2: Meljski Hrib, 27.12.1995. Gnezdo krogarja *Corvus corax* je nameščeno na polici sredi lapomate stene. (F Bračko)

Fig. 2: Meljski Hrib, December 27th, 1995. Raven's nest on a shelf in the middle of marlaceous rockwall. (F Bračko)

NENAVADNA GNEZDITEV

Stena Meljskega Hriba, ki se neposredno vzpenja nad reko Dravo v Mariboru, je zavarovana z občinskim odlokom (Med. urad. vestnik, št.17, 1992) kot naravni rezervat. Strma in s termofilnim grmovjem deloma poraščena stena je najbolj markantna podoba vzhodnega dela Maribora. Zelo krušljivo laporno ostenje je človeku brez ustrezne plezalne opreme nedostopno, ob nenehnem krušenju pa sproti nastajajo manjše police in previsi.

Štajerski ornitologi smo v letu 1995 in 1996 organizirali celodnevna spremljanja preletov vodnih ptic na meljski akumulaciji. Z opazovalne točke na levem nasipu sva bila pozorna tudi na pečino Meljskega Hriba, kjer se običajno ob močni termiki spreletavajo in jadrajo različne vrste ujed: kanje *Buteo buteo*, kragulji *Accipiter gentilis*, skobci *Accipiter nisus*, sokol selec *Falco peregrinus* idr. Nekatero med njimi v neposredni okolici tudi gnezdijo.

Na Meljskem Hribu sva krogarja opazovala 29.10.95, ko je par znašal gradivo za gnezdo in se značilno območno spreletaval. Posamezne osebkke sva prek celega leta v okolici Maribora opazovala tudi že prej, npr. 4. 4. 92 par nad Kalvarijo. Takrat ne eden ne drugi ni pomislil na morebitno gnezditev ali poskus gnezditev ob koncu meseca oktobra. Docela nepojasnen dogodek sva si razlagala kot "blefiranje". Do naslednjega monitoringa na meljski akumulaciji, ki je bil šele decembra, nisva preverjala morebitnega krogarjevega pojavljanja.

Zato pa je bilo presenečenje in veselje 23. 12. 95 toliko večje in ugotovitev komaj verjetna. Ob opoldanski zamenjavi izmene sva v gnezdu opazovala neznane črne ptiče, toda za natančno opazovanje z daljnogledom je bila stena veliko predaleč. Šele s teleskopom sva razbrala, da so v gnezdu štirje popolnoma operjeni mladi krogarji. Starša sta jim v presledkih prinašala hrano, jo vsakič bliskovito oddala mladiču in takoj odletela.

Po zanimivem odkritju 23.12.95 sva gnezdo nato dnevno kontrolirala. Prvi mladič je poletel na novega leta dan, v pravih zimskih razmerah z nizkimi temperaturami in prek 40 cm zapadlega snega. Druga dva mladiča sta se speljala v naslednjih treh dneh. Četrti mladič pa je ostal v gnezdu vse do 7.1.96. Nato so ves januar največ trije osebkki do stene Meljskega Hriba priletavali v večjih časovnih presledkih, ki so trajali tudi uro in več. Kje so se med tem zadrževali, nama ni uspelo ugotoviti. Ugotovila sva le to, da so občasno prihajali na mariborsko smetišče, ki je od Meljskega Hriba oddaljeno približno 1000 m zračne črte.

VREMENSKE RAZMERE

Novembra 1995 je bilo v SV Sloveniji veliko padavin, v začetku meseca je tudi rahlo snežilo. Povprečni temperaturni maksimum v Mariboru znaša 7,2 °C, minimum pa 0,7 °C. Imeli smo tri povprečne dneve s padavinami. Povprečna mesečna temperatura je bila do dve stopinji Celzija nižja od 30-letnega povprečja.

Od 4.-7.12. je npr. v Mariboru zapadlo 33 cm snega. Do 20.12. je bilo večinoma oblačno z občasnimi padavinami. 21.12. je v nižinah pričelo deževati, 23.-25.12. je bilo zelo toplo vreme in je bila povprečna temperatura zraka za 10 °C višja od dolgoletnih vrednosti za ta čas. Sneg je skoraj v celoti pobralo. 26.12. je po dežju zvečer znova pričelo snežiti. 27.12. je ponekod zapadlo tudi do 50 cm mokrega in težkega snega. Močno so padle tudi nočne temperature. Povprečni temperaturni maksimum v Mariboru znaša 2,0 °C, minimum pa 1,6 °C. Povprečno število dni s padavinami je 12. Povprečne mesečne temperature so okoli 30-letnih povprečnih vrednosti (1961-90). Padavin je bilo povsod po Sloveniji več, kot je 30-letno povprečje, ponekod na Primorskem in Štajerskem jih je bilo celo več od 200 %. Zelo malo je bilo tudi sončnih dni (Mesečni bilten Hidrometeorološkega zavoda Slovenije).

RAZPRAVA

Krokar gnezdi v času od februarja do sredine aprila, izjemoma maja (CRAMP 1994, MAKATCH 1989). Nikjer v pregledani literaturi nisva našla potrjene gnezditve krokarja zunaj navedenega obdobja. Kje tičijo vzroki za nenavadno kasno (ali zgodnjo?) gnezditev na Meljskem Hribu, ni moč docela pojasniti. Par se je v času gnezdenja tudi popolnoma golil, v letu je bilo jasno videti manjkajoča letalna in repna peresa.

Glede na to, da je ob koncu oktobra par že znašal gnezdo, se je prvo jajce izleglo verjetno v začetku novembra. Valjenje običajno traja 20-24 dni, mladiči pa ostanejo v gnezdu najmanj mesec dni. To se časovno ujema s prvim speljanim mladičem 1. januarja v naslednjem letu (1996).

Domnevava, da je ponudba hrane odločilno vplivala na nenavadno gnezditev zunaj običajnega gnezditvenega obdobja. Zastavljeno misel podpira z bližnjim, cca. 1000 m oddaljenim odprtih smetiščem. Pri tem imava v mislih krokarjevo izredno prilagodljivost danemu okolju. V zadnjih desetletjih je postal vse pogostejši in se tudi naselil na dotlej nenaseljena območja (GEISTER 1995). Tudi DVORAK et al. (1993) ugotavlja za sosednjo Avstrijo, da je krokar še sredi 19. stol. zaradi človekovega preganjanja silno redek z nazadujočo populacijo. Šele v 30. letih se populacija prične krepiti, ter nato v 60. in 70. letih skokovito

poraste. Istočasno se pojavijo številna odprta smetišča komunalnih odpadkov, predvsem okrog večjih naselij. Po besedah S. Polaka, našega dobrega poznavalca krokarjev, je gnezditev zunaj običajnega gnezditvenega obdobja povsem pričakovana, saj gre za ekološko zelo prilagodljive in družabne ptice. Bližina smetišča pa tako možnost povečuje.

Primerov o nenavadno zgodnjem ali kasnem gnezdenju ptic v nama znani ornitološki literaturi ni veliko, če pri tem izvzameva sove, za katere je znano, da gnezdiijo ne glede na letni čas, ko je dovolj malih sesalcev. Na Ljubljanskem barju, poroča SAJOVIC (1917), so ob koncu avgusta leta 1914 pri košnji trave našli nekaj dni stare mladiče jerebic *Perdix perdix*. V naslednjem odstavku poroča o kasnem gnezdenju prepelice *Coturnix coturnix*, leglo je bilo najdeno med košnjo 5.9.1914 pri Blatni Brezovici. CHRISTEN (1996) je v kantonu Solothurn v Švici ugotovil serijo zgodnjih gnezditvev v januarju in februarju, ter kasnih v avgustu in decembru za sivo čapljo *Ardea cinerea*. Razloge za tako nenavadno gnezdenje pripisuje obdobju zaporednih milih zim in ugodnim virom hrane.

Nadmorska višina Meljskega Hriba je nekaj prek 300 m, zato ima gnezdišče nižinski status. Omenjena gnezditev krokarja pa je tudi prvi znani podatek za Maribor in bližnjo okolico. Doslej je krokar najbližje gnezdil na Pohorju (GEISTER 1995).

Dne 10.2.96 smo na Meljskem Hribu opazovali tri osebke (par z mladičem), pri tem se je par znova značilno območno spreletaval. Dva dni kasneje so štirje osebki preganjali mladostnega sokola selca *Falco peregrinus*.

Dne 9.3.96 je (verjetno) samica sedela na gnezdu, samec pa je občasno prinašal hrano. V celotnem popoldnevu je samica le enkrat zapustila gnezdo in se po petih minutah znova vrnila. Glede na hitro vrnitev bi lahko sklepali, da je valila. To pomeni, da je par kmalu znova pričel gnezditi v istem gnezdu, tokrat v običajnem gnezditvenem obdobju.

Ob kontroli gnezdišča dne 23.3.96 okoli gnezda ni bilo opaziti nobene aktivnosti. Pogled z vrha stene je potrdil slutnjo. Gnezdo je bilo prazno in zapuščeno. Kaj je zmotilo potek gnezdenja krokarja in morda splenilo gnezdo, sedaj ne moremo več ugotoviti. Da krokar gnezdišče oz. teritorij vendarle zaseda, potrjujejo opažanja posameznih osebkov tudi v aprilu in maju, ko piševa ta prispevek.

Nestrpno pa pričakujeva jesen, morda nas bo krokar znova presenetil.

LITERATURA:

CHRISTEN, W. (1996): Frühe und späte Bruten des Graureihers *Ardea cinerea* bei Altreu SO. Orn. Beob. 93: 79-84.

CRAMP, S. & C. M. PERRINS (EDS.) (1994): Birds of Europe, the Middle East and North Africa. Vol. VIII. Oxford University Press. Oxford, New York.

DVORAK, M., A. RANNER, H. M. BERG (1993): Atlas der Brutvögel Österreich. Umweltbundesamt. Wien.

GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. DZS. Ljubljana.

MAKATZCH, W. (1989): Wir bestimmen die Vögel Europas (6. Auflage). Neumann Verlag Leipzig. Radebeul.

MATVEJEV S. D., V. F. VASIĆ (1973): Catalogus Faunae Jugoslaviae. I V/3 Aves. Acad. Scient. et Artium Slovenica. Ljubljana.

Medobčinski uradni vestnik občin Dravograd, Maribor, Pesnica, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Ruše, 30.11.1992, št.17:375-416.

REISER, O. (1925): Die Vögel von Marburg an der Drau. Graz.

Republika Slovenija, MOP, Hidrometeorološki zavod. Mesečni bilten 2, št.11,12, 1995 Ljubljana.

SCHULZ, F. (1890): Verzeichnis der bisher in Krain beobachteten Vögel. Mitt. des Musealvereins für Krain. Laibach.

SEIDENSACHER, E. (1864): Die Vögel von Cilli. Mitt. naturwissenschaftliches Vereines für Steiermark. II. Heft. Graz.

SAJOVIC, G. V. (1917): Ornitologični zapiski za Krajnsko v letih 1914 do 1916. Carniola. L. VIII. Ljubljana.

SOVINČ, A. (1994): Zimski ornitološki atlas Slovenije. TZS, Ljubljana.

POVZETEK

Južno pobočje Meljskega Hriba oblikuje podorna lapornata in delno s termofilnim grmovjem poraščena stena. Markantna stena leži na SV delu Maribora tik nad reko Dravo in je od leta 1992 tudi zavarovana kot naravni rezervat. Nadmorska višina Meljskega Hriba je nekaj prek 300 m.

Dne 29. 10. 1995 smo opazovali par krokarjev pri spletanju gnezda na eni izmed polic v steni Meljskega Hriba, dne 23. 12. 1995 so bili v gnezdu štirje operjeni mladiči. Gnezdo smo dnevno nadzorovali do 1.1.1996, ko se je speljal prvi mladič, 7. 1. pa je gnezdo zapustil zadnji. Krokar se je prehranjeval in prinašal hrano mladičem iz okrog 1000 m oddaljenega odprtega mariborskega smetišča komunalnih odpadkov. Par se je v času gnezdenja tudi v celoti golil.

Dne 10. 2. 1996 se je par krokarjev znova območno spreletaval, 9. 3. pa je samica sedela na gnezdu. Toda 23. 3. 1996 je bilo gnezdo prazno in zapuščeno. Gnezdišče sta krokarja občasno obiskovala tudi v aprilu in maju.

V Sloveniji je krokar dokaj pogost gnezdilec, ki

naseljuje predvsem gorate predele Julijskih Alp, Trnovski gozd, Kočevsko, Posavje in Pohorje. Njegov populacijski trend raste, slovenska populacija pa je ocenjena na 1000 - 1500 parov. Sredi tega stoletja je bil krokar tudi v Sloveniji zelo redek ptič. Njegovo število je pričelo naglo naraščati v 60. in 70. letih.

Neobičajna jesensko - zimska gnezditvev krokarjev je potekala v izjemno ostri zimi z veliko količino padavin, od 30-50 cm snega in z nočnimi temperaturami do -15 stopinj C. Nenavadna gnezditvev v zelo ostrih vremenskih razmerah, toda ob ugodnih virih prehranjevanja (bližina smetišča), kaže na izjemno prilagodljivost vrste. To je doslej prvi znani podatek o gnezdenju krokarja v Mariboru.

SUMMARY

The south slope of Meljski Hrib is constituted of marlaceous rockwall partially overgrown with thermophilous shrubbery. This prominent wall rises above the Drava river in Maribor and has been from 1992 on protected as nature reserve. Meljski Hrib is situated at an altitude of slightly over 300 m. On October 10th 1995, a pair of Ravens was observed while building nest on one of the shelves in the wall, and on December 23rd, 4 young in full plumage were found in it. The nest was inspected each day until January 1st 1996, when the first chick was fledged; on January 7th, the nest was left by the last one. The adults fed and gathered food for their young on some thousand metres distant municipal rubbish dump. During the breeding period, the pair moulted completely. On February 10th, the pair was seen during its display flight, and on March 9th the female was found sitting on the nest. On March 23rd, however, the nest was empty and abandoned. The nest site was occasionally visited by the pair also in April and May. In Slovenia, the Raven is a fairly frequent breeder, inhabiting mainly higher parts of the Julian Alps, Trnovski gozd, Kočevsko, Posavje and Pohorje. Its population trend is increasing, and the Slovene population is today estimated at 1000 - 1500 pairs. In the mid-twentieth century, however, the Raven was a very rare bird in Slovenia, and it was not until the 60's and the 70's that its numbers quickly increased. The unusual autumn-winter breeding by this bird took place in extremely severe winter with very high precipitation rate, with 30-50 cm of snow and with night temperatures falling to -15°C. This so uncommon breeding in extremely unfavourable weather conditions on the one hand but with favourable food sources (vicinity of the dump) on the other, indicates extremely high adaptability of this species. This is the first known record of the Raven breeding in Maribor or its vicinity.

Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 2000 Maribor;

Franc Janžekovič, Maistrova 10, 2000 Maribor

Redke vrste ptic v Sloveniji v letu 1994

Poročilo Komisije za redkosti

Rare bird species in Slovenia in 1994

Rarities Committee Report

Andrej SOVINC

Pred nami je peto poročilo o redkih vrstah ptic v Sloveniji. Poročila o redkosti obravnava Komisija za redkosti pri Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. V poročilu so navedeni tudi natančni podatki o opazovanih redkih vrstah, ki vsebujejo datum in kraj opazovanja, število osebkov, ime opazovalca in vir objave podatka. Aktualen seznam redkih vrst ptic Slovenije za leto 1993 obsega 92 vrst in je bil objavljen v 73. številki *Acrocephalus*.

Zapisi o redkih vrstah so predstavljeni na način, ki ga pojasnjuje naslednja legenda:

Legenda:

Key:

znanstveno ime vrste-slovensko ime /
(m,n);(o,p)/

scientific-slovene name / (m,n);(o,p)/

m število opazovanj (dogodkov) v
zadnjih 50 letih, do vključno leta 1993,
number of records in last 50 years, up
to 1993;

n število opazovanih osebkov v zadnjih
50 letih do vključno leta 1993; (1943-
93),
number of birds in last 50 years, up to
1993;

o število opazovanj (dogodkov) v letu
1994,
number of records in 1994;

p število opaženih osebkov v letu 1994,
number of birds in 1994;

(m?,n?) število opazovanj (dogodkov) in
opazovanih osebkov iz obdobja
zadnjih 50 let (1943-93) še ni zbrano;
številki v oklepaju ponazarjata število
znanih dogodkovoziroma ugotovlj-
enih osebkov, number of records

(m?)(n?) and birds from the previous period
not collected as yet; number in brack-
ets refer to the number of already
known records or birds;

B zadnji znani podatki o vrsti so iz časa
izpred 50 let; številka ob črki B
ponazarja število opazovanj oz.
dogodkov,
recorded at least once between 1800
and 1949, but not subsequently; num-
ber indicates the number of records.

Podatki iz rubrik "m" in "n" so že objavljeni v
predhodnih poročilih o redkih vrstah; glej
Acrocephalus št. 58-58, str. 99-119 in 120-123,
Acrocephalus št.63, str. 45-49 in *Acrocephalus*
št.73, str. 193-196.

Gavia immer-LEDNI SLAPNIK / (10?,18?);(0,0)/
Gavia adamsii-RUMENOKLJUNI SLAPNIK /
(2,2);(0,0)/

Fulmarus glacialis-LEDNI VIHARNIK B1

Puffinus yelkouan-ČRNOKLJUNI VIHARNIK /
(5,+1080);(9,90)/

Dopolnilo za leto 1990:

9.7.1990, Piranski zaliv, 25 osebkov, L.Lipej,
Falco 9:19

Dopolnilo za leto 1991:

28.9.1991, Piranski zaliv, 3 osebkvi, L.Lipej, Falco
9:19

1.9.1994, Piranski zaliv, 3 osebkvi, T.Makovec,
Falco 9:19

7.9.1994, Piranski zaliv, 6 osebkov, T.Makovec,
Falco 9:19

8.9.1994, Piranski zaliv, 6 osebkov, T.Makovec,
Falco 9:19

14.9.1994, Piranski zaliv, 30 osebkov, T.
Makovec, Falco 9:19

21.9.1994, Piranski zaliv, 3 osebkvi, T.Makovec,
Falco 9:19

30.9.1994, Piranski zaliv, 20 osebkov, T.
Makovec, Falco 9:19

25.10.1994, Piranski zaliv, 2 osebkvi, T.Makovec,
Falco 9:19

28.10.1994, Piranski zaliv, 20 osebkov, T.
Makovec, Falco 9:19

22.11.1994, Piranski zaliv, 1 osebek, T.Makovec,

Falco 9:19

Phalacrocorax pygmaeus-PRITLIKAVI KOR-MORAN /(4,43);(0,0)/

Pelecanus onocrotalus-ROŽNATI PELIKAN B2

Plegadis falcinellus-PLEVIČA /(6,8);(0,0)/

Phoenicopterus ruber-RDEČI PLAMENEC / (1,1);(0,0)/

Cygnus columbianus-MALI LABOD / (1,1);(0,0)/

Cygnus cygnus-LABOD PEVEC /(5,6);(1,3)/

Dopolnilo za leto 1992:

december 1992 - januar 1993 (poginil), Ško-cjanski zatok, 1 osebek, I.Škornik, Falco 10:43-45

21.12.1994 - 29.1.1995, Sava/Kranj, 3 osebk, J.Kurillo, Acr. 71:123

Anser brachyrhynchus-KRATKOKLJUNA GOS / (1,7);(0,0)/

Branta canadensis-KANADSKA GOS / (3,17);(0,0)/

Branta leucopsis-BELOLIČNA GOS / (2,2);(0,0)/

Branta bernicla-GRIVASTA GOS /(0,0);(1,1)

26.4.1994, Ledavsko jezero, 1 osebek, P.Kmecl, K.Rižner, Acr. 71: 95-98

Tadorna ferruginea-RJASTA GOS /(2,4);(0,0)/

Dopolnilo za leto 1991:

7.9.1991, Ormoško jezero, 5 osebkov, B.Štumberger, Acr. 74:30

Melanitta nigra-ČRNA RACA /(11,12);(2,2)/

22.1.1994, Ankaran, 1 osebek, B.Rubinič, Falco 10: 64

3.- 27.12.1994, Sečoveljske soline, 1 osebek, B.Rubinič, Falco 10: 64

Gypaetus barbatus-BRKATI SER /(0,0);(1,1)/

november 1994, Kanin-Rombon, 1 osebek, F.Genero, Acr. 73: 171-173

Neophron percnopterus-EGIPTOVSKI JASTREB B2

Aegyptius monachus-RJAVI JASTREB B1

Circus macrourus-STEPSKI LUNJ B8

Accipiter brevipes-KRATKOPRSTI SKOBEČ / (1,1);(0,0)/

Buteo rufinus-RJASTA KANJA /(2,3);(0,0)/

Buteo lagopus-KOCONOGA KANJA / (?);(0,0)/

Aquila pomarina-MALI KLINKAČ /(2,3);(0,0)/

Aquila clanga-VELIKI KLINKAČ /(4,4);(1,1)/

8.1.1994, Koper, 1 osebek, L.Lipej, M.Gjerkeš, Annales 4/94:55

Aquila heliaca-KRALJEVI OREL /(2,2);(0,0)/

Dopolnilo za leto 1992:

28.8.1992 (Maribor) - 1.9.1992 (Gorenjska), 1 osebek (sledenje z telemetrijo prek slo-

venskega ozemlja), Vogelwelt 116: 153-157

Hieraaetus pennatus-MALI OREL B2

Falco eleonore-SREDOZEMSKI SOKOL / (2,2);(0,0)/

Falco cherrug-SOKOL PLENILEC /(4,4);(0,0)/

Porzana pusilla-PRITLIKAVA TUKALICA / (1,1);(0,0)/

Tetrax tetrax-MALA DROPLJA B4

Chlamydotis undulata-OVRATNIČARKA / (1,1);(0,0)/

Otis tarda-VELIKA DROPLJA /(1,1); (0,0)/

Haematopus ostralegus-MORSKA SRAKA / (?);(0,0)/

Recurvirostra avosetta-SABLJARKA /(8,16); (1,2)/

11.5.1994, Vrbje, 2 osebk, M.Vogrin, Acr. 74:14

Burhinus oedicnemus-PRLIVKA /(2?,2?);(0,0)/

Cursorius cursor-PUŠČAVSKI TEKALEC / (1,1);(0,0)/

Charadrius morinellus-SEVERNI DULAR / (2,12);(0,0)/

Glareola pratincola-RJAVA KOMATNA TEKICA /(5,10);(1,1)/

14.5.1994, Sečoveljske soline, 1 osebek, B.Rubinič, Falco 10:63

Chettusia gregaria-STEPSKA PRIBA / (2,2);(0,0)/

Calidris canutus-VELIKI PRODNIK / (9,14);(0,0)/

Dopolnilo za leto 1991:

31.8.-1.9.1991, Cerkniško jezero, 1 osebek, P.Kmecl, K.Rižner, Acr. 56-57:72

Limicola falcinellus-PLOSKOKLJUNEC / (3,3);(0,0)/

Dopolnilo za leto 1993:

5.9.1993, Sečoveljske soline, 1 osebek, P.Kmecl, K. Rižner, Acr. 73:197

Gallinago media-ČOKETA /(9,9);(0,0)/

Limosa lapponica-PROGASTOREPI KLJUNAČ / (11,31);(0,0)/

Numenius tenuirostris-TENKOKLJUNI ŠKURH B1

Tringa stagnatilis-JEZERSKI MARTINEC / (?);(0,0)/

Dopolnilo za leto 1992:

20.-21.4.1992, Rače, 3 osebk, M.Vogrin, Acr. 60:164

20.6.1992, Sečoveljske soline, 2 osebk, A.Vrezec, Acr. 60:165

Tringa flavipes-MALI RUMENONOGI MARTINEC /(1,1);(0,0)/

Dopolnilo za leto 1993:

23.4.1993, Rače, 1 osebek, D.Denac, v tisku

Arenaria interpres-KAMENJAR /(14,19);(0,0)/

Dopolnilo za leto 1991:

3.5.1991, Sečoveljske soline, 2 osebk, T.Jančar, Acr. 71:110
 19.5.1991, Sečoveljske soline, 1 osebek, T.Jančar, Acr. 71:110
 Dopolnilo za leto 1993:
 5.09.1993, Bohinjsko jezero, 1 osebek, E. Vukelič, Acr. 74:34
Phalaropus lobatus-OZKOKLJUNI LISKONOŽEC / (4,15); (0,0)/
Phalaropus fulicarius-PLOSKOKLJUNI LISKONOŽEC / (1,1); (0,0)/
Stercorarius pomarinus-LOPATASTA GOVNAČKA / (2,3); (0,0)/
Stercorarius parasiticus-BODIČASTA GOVNAČKA / (3,3); (0,0)
 Dopolnilo za leto 1991:
 7.9.1991, Ormoško jezero, 1 osebek, B. Štumberger, Acr. 74:30
Stercorarius skua-VELIKA GOVNAČKA B2
Larus genei-ZALIVSKI GALEB / (3,6); (0,0)/
Larus argentatus-SREBRNI GALEB / (+12, +25); (? , ?)/
Larus marinus-MORSKI GALEB / (1,1); (1,1)/
 26.11.94 - 4.12.1994, Ptujsko jezero, 1 osebek, L.Božič, Acr. 68-69-70:82
Larus hyperboreus-LEDNI GALEB B1
Gelochelidon nilotica-ČRNONOGA ČIGRA / (5,6); (1,1)/
 21.5.1994, Ormoško jezero, 1 osebek, B. Rubinič, Acr. 68-69-70:83
Sterna bengalensis-MALA ČOPASTA ČIGRA / (1,1); (0,0)/
Sterna caspia-KASPIJSKA ČIGRA / (17,41); (2,7)/
 Dopolnilo za leto 1991:
 22.3.1991, Sečoveljske soline, 1 osebek, T.Jančar, Acr. 71:110
 7.9.1991, Ormoško jezero, 3 osebk, B. Štumberger, Acr. 74:30
 5.4.1994, Sava/Stožice, 6 osebkov, Ž.Gombač, Acr. 65-66: 154
 4.9.1994, Žovnjek, 1 osebek, P.Kmecl, K.Rižner, Acr. 73:197
Alca torda-MALA NJORKA B1
Cephus grylle-ČRNA NJORKA / (0,0); (1,1)/
 2.-3.1.1994, Ormoško jezero, 1 osebek, L.Božič, B.štumberger, Acr. 64:69-72
Fratercula arctica-MORMON / (1,1); (0,0)/
Syrhaptes paradoxus-KOCONOGA STEP-SKA KOKOŠKA B3
Clamator glandarius-ČOPASTA KUKAVICA / (1,1); (0,0))
Nyctea scandiaca-ŠNEŽNA SOVA B2
Surnia ulula-SKOBČEVKA B1
Asio flammeus-MOČVIRSKA UHARICA / (4,5); (0,0)/

Dendrocopus syriacus-SIRIJSKI DETEL / (7,7); (0,0)/
Dendrocopus leucotos-BELOHRBTI DETEL / (7,7); (0,0)/
 Dopolnilo za leto 1991:
 13.5.1991, Bled, 1 osebek, B.Rubinič, Acr. 60:168
 1.9.1991, Zidani most, 1 osebek, M.Gobec, Acr. 74: 56
Melanocorypha calandra-LAŠKI ŠKRJANEC / (1,1); (0,0)/
Čalandrella brachydactyla-KRATKOPRSTI ŠKRJANEC / (3,31); (0,0)/
Motacilla citreola-RUMENOGLAVA PASTIRICA / (1,1); (0,0)/
Oenathe hispanica-ŠPANSKI KUPČAR / (7,8); (0,0)/
Zoothera dauma-GRAHASTI DROZG / (1,1); (0,0)/
Acrocephalus dumetorum-ROBIDNA TRSTNICA / (1,1); (0,0)/
Acrocephalus agricola-PLEVELNA TRSTNICA / (1,1); (0,0)
Sylvia hortensis-SVETLOOKA PENICA / (2,2); (0,0)/
Parus lugubris-ŽALOBNA SINICA / (2,3); (0,0)/
Pyrrhocorax pyrrhocorax-PLANINSKA VRANA / (1,2); (0,0)/
Sturnus roseus-ROŽASTI ŠKOREC / (6,48); (0,0)/
Passer hispaniolensis-TRAVNIŠKI VRABEC / (1,1); (0,0)/
Passer luteus-ZLATI VRABEC / (1,1); (0,0)/
Petronia petronia-SKALNI VRABEC / (1,1); (0,0)/
Carduelis flavirostris-SEVERNI REPNIK / (? , ?); (1,1)/
 12.11.1994, Ptujsko jezero, 1 osebek, L.Božič, Acr. 68-69-70: 85
Loxia leucoptera-BELOPERUTI KRIVOKLJUN / (2,2); (0,0)/
Loxia pytyopsittacus-VELIKI KRIVOKLJUN B1
Pinicola enucleator-SMREKOVA KALIN B1
Plectrophenax nivalis-SNEŽNI STRNAD / (? , ?); (0,0)/
Calcarius lapponicus-LAPONSKI OSTROGLEŽ / (5,5); (0,0)/
Emberiza leucocephala-BELOGLAVI STRNAD / (? , ?); (0,0)/
Emberiza rustica-GOZDNI STRNAD / (1,1); (0,0)/
Emberiza pusilla-MALI STRNAD / (6,6); (0,0)/
 Dopolnilo za leto 1992:
 15.11.1992, Studenci, 1 osebek, L.Božič, Acr. 65-66: 156

Emberiza rutila-ŽAMETNI STRNAD/(1,1):(0,0)/

POVZETEK

Med 23 poročili za leto 1994 so prikazani podatki za 13 vrst (*Pyelkouan*, *C.cygnus*, *B.bernicla*, *M.nigra*, *G.barbatus*, *A.clanga*, *R.avosetta*, *G.pratincola*, *L.marinus*, *G.nilotica*, *S.caspia*, *C.grylle*, *C.flavirostris*), objavljenih pa je tudi nekaj dopolnil za pretekla leta, in sicer za naslednje vrste (*P.yelkouan* za leti 1990 in 1991, *C.cygnus* za leto 1992/93, *T.ferruginea* za leto 1991, *A.heliaca* za leto 1992, *C.canutus* za leto 1991, *L.falcinellus* za leto 1993, *T.stagnatilis* za leto 1992, *T.flavipes* za leto 1993, *A.interpres* za leti 1991 in 1993, *S.parasiticus* za leto 1991, *S.caspia* za leto 1991, *D.leucotos* za leto 1991). Skupaj je torej predstavljenih 17 poročil za leta od 1990 do 1993.

Skupaj je torej predstavljenih 23 poročil za leto 1994 in 19 za pretekla leta.

V letu 1994 je bila ugotovljena ena nova vrsta ptic za Slovenijo (črna njorka *Cephus grylle*), prvič v zadnjih 50 letih pa sta bili ugotovljeni dve vrsti (brkati ser *G.barbatus* in grivasta gos *B.bernicla*). Morski galeb *L.marinus* je bil opažen drugič v zadnjih 50 letih. Iz dopolnil za pretekla leta pa so še posebej zanimive naslednje ptice:

- mali rumenonogi martinec *T.flavipes* - nova ugotovljena vrsta za Slovenijo v letu 1993,
- 2.zapis za rjasto gos *T.ferruginea* (leta 1991) in kraljevega orla *A.heliaca* (leta 1992),
- 3.zapis o bodičasti govnački *S.parasiticus* (leta 1991) in ploskokljuncu *L.falcinellus* (leta 1993).

Glede na precejšnje število podatkov o sredozemskem viharniku *P.yelkouan* s slovenskega obalnega morja bo treba v prihodnje ponovno preučiti njegov status. Vrsta očitno ni tako redka, jo pa z obale težko opazimo.

Leta 1995 je izšel tudi Ornitološki atlas Slovenije (GEISTER, 1995), ki navaja tudi podatke o vrstah, ki so na seznamu redkih vrst Slovenije, kjer naj praviloma ne bi bilo redkih gnezdil. Ti podatki bodo v prihodnje posebej preučeni. V Atlasu so omenjeni: mali orel, sirjski detel, belohrbti detel, močvirska uharica, laški škrganec, rdeča lastovka, španski kupčar, blede vrtnik, žalobna sinica in druge vrste, ki veljajo za redke gnezdilke ali celo redke vrste pri nas.

Poročila o naslednjih vrstah niso bila potrjena:

Sterna paradisea, 18.8.1993, Strunjan,

Falco biarmicus, 1.8.1994, Uršlja gora,

Nyctea scandiaca, december 1994, Drava/Formin.

Komisija za redkosti je torej v letu 1994 potrdila 23 poročil za leto 1994 in 17 poročil za obdobje 1991-1993, zavrnila pa je 3 poročila iz let 1993 in 1994. Obravnavano je bilo torej 43 poročil.

Pri pripravi tega poročila so bili pregledani naslednji viri: gradiva sestankov KRED do vključno 9.5.1996, revije *Acrocephalus* (do vključno številke

74), *Falco* (št. 9 in 10), *Annales* (do vključno številke 1.1996) in *Ornitološka kronika* za leto 1993

SUMMARY

This is the fifth annual report of the Slovene Rarities Committee (KRED), dealing mainly with the records made in 1994. Of 43 reports from 1994 and the 1990-1993 period, 3 have not been accepted.

Highlights include:

Black Guillemot *Cephus grylle* and Lesser Yellowlegs *Tringa flavipes* (new species for Slovenia in 1994 and 1993), Lammergeier *Gypaetus barbatus* and Red-breasted Goose *Branta ruficollis* (first records for the last 50 years in 1994), second record for Imperial Eagle *Aquila heliaca*, Ruddy Shelduck *Tadorna ferruginea* and Great Black-backed Gull *Larus marinus* and third record for Arctic Skua *Stercorarius parasiticus*.

Andrej Sovinc, Pod kostanji 44, 1000 Ljubljana

Iz ornitološke beležnice From the ornithological notebook

RDEČEGRLI SLAPNIK *Gavia stellata*
RED-THROATED DIVER - On 3th December 1994 powerless on parking place at Črnomelj; ringed and released in Ljubljana next day

3.12.1994 so na asfaltnem parkirišču v Črnomlju našli nemočnega rdečegrlega slapnika. Verjetno je na preletu pristal že dan prej na mokri asfaltni površini, ki jo je zamenjal za vodo, potem pa ni mogel vzleteti. Ptico je pobral domačin Tomo Burazer in me o najdbi obvestil. 5.12. smo ptico poslali v Ljubljano Daretu Šeretu, ki jo je obročkal in na Koseškem bajerju spustil. To je prvo opažanje te vrste na Dolenjskem oziroma v Beli krajini. *Andrej Hudoklin, Ob Sušici 15, Dolenjske Toplice*

ČOPASTA ČAPLJA *Ardeola ralloides*
SQUACCO HERON - On 8th May 1996 at Ljubljansko barje (also two singing Reed Bunting males)

5. maja 1995 sem na Ljubljanskem barju, ob cesti Skofljica - Ig, nekje pri 3. kilometru, opazoval čopasto čapljo *Ardeola ralloides*. S tal se je dvignil, kot se mi je zdelo, popolnoma bel ptič s koruzno rumenimi (!) nogami, z mirnimi zamahi peruti poletel mimo mene in se spustil k lužam 30 m dalje. Nekaj časa razmišljam, kam je izginila prejšnja bela barva, nato si ga z daljnogledom dodobra ogledam. Na vratu grivast čop, zgornji del hrbta, rami in perut rjavi in oranžno rjavi, spodnji del hrbta vijoličasto rjav (tako kot ponekod v okolici Ljubljane skrilavec), vrat rumenkast s podolžnimi črtami, kljun ob bazi svetel in s črno konico.

Doma sem s pomočjo slik iz Jonssonovega priročnika presodil, da je bila ptica deloma svatbeno operjena, deloma pa je še imela mladosten videz.

Z bližnje lovske preže, postavljene med vrbovjem, sem nato opazoval dva pojoča samca trstnega strnada *Emberiza schoeniclus*.

Martin Košir, Linhartova 68, 1000 Ljubljana

BELA ŠTORKLJA *Ciconia ciconia*
WHITE STORK - A pair wintering (on 60 cm thick snow blanket on 23th December 1994) at Jurja vas near Novo mesto. Number of breeding storks increasing in Dolenjska region.

Od septembra dalje sem na relaciji Vavta vas - Novo mesto občasno videval par belih štokelj. V začetku novembra sem opazil, da vsako noč prespita na strehi silosa v Jurji vasi. Običajno sta se priključevali jati sivih čapelj, ki so se pasle po njivah ob Krki. Ko je konec decembra pričelo snežiti, sta kljub snežni odeji (60 cm) ostali prve dni na strehi silosa. 23.12.1994 sem jima v snežnem metežu nesel hrano. štokelj na strehi nisem opazil, pač pa je bila ena v globokem snegu pod silosom. Ko sem se ji približal, sem takoj opazil, da ima repna in letalna peresa poledenela. Pobral sem jo in odnesel domov. Opomogla se je šele čez nekaj dni, ko je pričela jesti. Najbolj so ji šle v slast sardele. V domači oskrbi je ostala vse do 28. januarja, ko smo jo v sodelovanju s Prirodoslovnim muzejem Slovenije prepeljali v Šečovlje. Pred izpustom smo jo obročkali (D. Šere). Štoklja je ob izpustitvi brez težav znova poletela in se tako uspešno vrnila v naravno okolje.

Tudi drugi osebek je po vsej verjetnosti ostal živ, saj je po časopisni notici v Dolenjskem listu kar nekaj ljudi sporočilo, da so ga videli ob Krki pod Novim mestom.

Par štokelj, ki ga je presenetila zima, se na tem odseku Krke v poletnih mesecih zadržuje že tretje leto. Populacija štokelj na Dolenjskem je v zadnjem obdobju v stalnem naraščanju. To potrjujejo vsakoletni popisi. V lanskem (1994) popisu je bilo tako registriranih 10 gnezd in 15 mladičev, leto pred tem pa v osmih gnezdih celo 22 mladičev. *Andrej Hudoklin, Ob Sušici 15, Dolenjske Toplice*

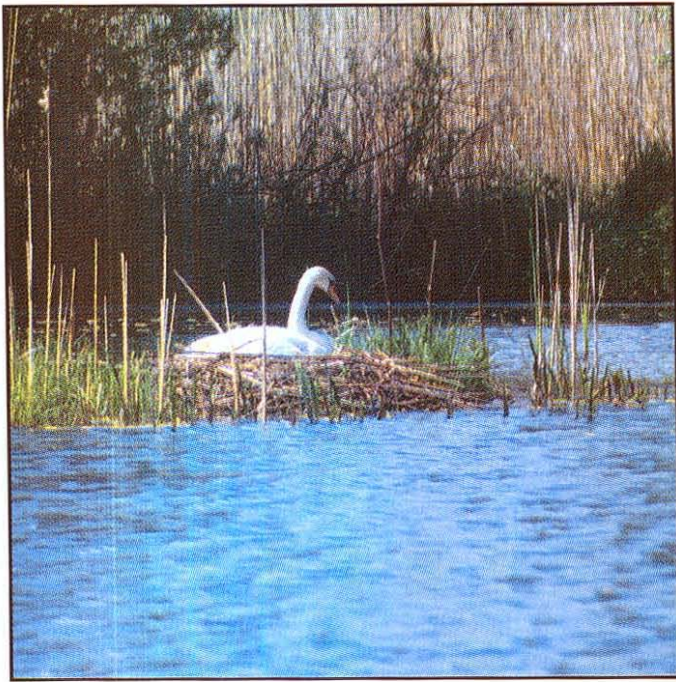
LABOD GRBEC *Cygnus olor*
MUTE SWAN - Numbers of breeding and wintering birds increasing on the Mura river in last few years

Zadnjih nekaj let sem Prekmurje obiskoval dokaj pogosto in v tem času se je v ornitološki beležnici nabrala kopica zapisov. Med njimi tudi ugotovljena gnezditev laboda grbca ob spodnjem toku slovenske Mure.

Od leta 1987 labod grbec gnezditi v zaliti gramoznici pri Vratji vasi blizu Cmureka. Do leta 1994 je s slovenske Mure omenjeni

podatek edini in upoštevan v Omitološkem atlasu Slovenije. Nedaleč od murske doline ležijo tudi Ljutomerski ribniki, kjer grbec gnezdi vsaj od leta 1991.

Nemalo sem bil presenečen 27.3.1994 pri Petišovskem jezeru, z vodnim rastlinjem bujno poraščene večje mrtvice, povezane z zalito gramoznico, v kateri je grbec sredi trstičja znašal gnezdo. Ob ponovnem obisku 22.5. je labodji par že vodil mladiče. Gnezdil je tudi naslednje leto.

Dne 2.5.1994 sem odkril drugi gnezdeči par ob veliki gramoznici SGP Konstruktor v Petišovcih, kjer je v opuščnem delu nekaj zalitih gramoznih jam. Toda gnezdo ni bilo v gramoznici, temveč v bližnji murski mrtvici. Samica je takrat sedela na gnezdu in valila. Nenavadno in tuje je določalo veliko gnezdo sredi "preproge" vodne škarjice (*Stratiotes aloides*) in z drugim vodnim rastlinjem poraščene mrtvice, ki pa jo skrb vzbujajoče ogroža stihijska širitev gramoznice. Ponekod je vrhnji humusni sloj odložen kar na rob in v mrtvico.

Moram poudariti, da v letih, odkar obiskujem Prekmurje, posebno spodnji del slovenske Mure, gnezditvev laboda grbca nisem zasledil. Tudi v starejši ornitološki literaturi, ki mi je bila na voljo, ni tovrstnih podatkov. Vse pogosteje in številneje grbec v Prekmurju tudi prezimuje. Običajno se zbirajo v manjše skupine na mrtvicah in ribnikih (gramoznice) in se kasneje, ko le-ti zamrznejo, razpršijo po reki Muri. Tako sem npr. 25.3.1995 na mrtvici

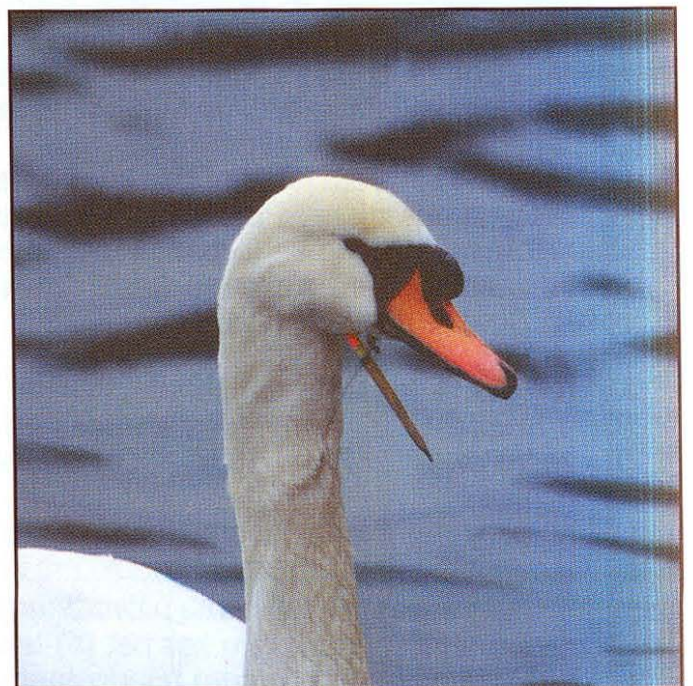
Mure pri vasi Benica naštel 22 grbcev. Kolega S. Smej pa mi je povedal, da je bilo v izjemno ostri zimi januarja 1996 na Muri pri Sr. Bistrici opaženih najmanj 16 grbcev.

Labod grbec je pri ljudeh povsod priljubljena ptica in nekakšen "simbol" varovanja narave. V resnici je kazalec sprememb v naravi, ki jih praviloma nasilno po svojih merilih povzroča človek. Na ribnikih in mrtvicah zaseda ekološko nišo drugih vodnih ptic, zlasti liske *Fulica atra* in zelenonoge tukalice *Gallinula chloropus*. Seveda ga pozimi dodatno privablja z nekoristnim krmljenjem, posebno na vodah v urbanih prezimovališčih. Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 2000 Maribor

LABOD GRBEC *Cygnus olor*

MUTE SWAN - *Two entangled in fishing line and rescued at Zbiljsko jezero on the Sava river in 1993*

Ob koncu januarja 1993 so nas v PMS obvestili, da je med labodi na Zbiljskem jezeru tudi labod, ki se je zapletel z ribiško vrvico in se zaradi tega ne more prehranjevati. Takoj smo šli na ogled in na jezeru našli nesrečnega laboda. Najprej smo ga poizkusili ujeti s čolna, vendar je takoj opazil našo namero in odplaval na sredino jezera. Tudi naslednji dan nismo imeli uspeha. Tretji dan, t.j. 29.1.1993 pa smo se odločili, da ga bomo poizkusili ujeti tako, da bi laboda privabili s hrano k bregu. V tistem trenutku naj bi naš Vlado iz muzeja v potapljaški opremi skočil na njega. Vsi labodi so se zelo

hitro navadili na našo hrano in v pravem trenutku je Vlado skočil na ta "pravega". Ko smo ga rešili najlonske vrvice, smo opazili, da ima obroček iz Madžarske. Ker so bile številke in napis na obročku že slabo vidne, je Dare Šere obroček snel in laboda ponovno obročkal z našim obročkom. Omenjeni labod je bil obročkan na Madžarskem 16. marca 1990. Popolnoma enak dogodek se je ponovil še isto leto 10. decembra. Tudi temu labodu smo zaradi nečitljivosti madžarskega obročka nataknilo slovenski obroček. Kot zanimivost naj dodam, da so tega drugega laboda ponovno ujeli na Madžarskem 15. avgusta 1994. Ivo A. Božič, Na jami 8, 1000 Ljubljana

KANADSKA GOS *Branta canadensis*

CANADA GOOSE *Branta canadensis* - 4 in November 1992 on the Drava river near Maribor

Leta 1992 sem z očetom opazoval štiri kanadske gosi *Branta canadensis*. Takrat še nisem intenzivno delal na tem področju, zato si nisem zapisal točnega dneva, vem pa, da je bilo nekje sredi novembra. Na ta dogodek bi bil skoraj pozabil, če se ne bi med pogovorom z Lukom Božičem ponovno spomnil nanj.

Zelo natančno se spominjam, kako mi je oče omenil, da je med vožnjo ob Dravi opazil gosi, vendar takrat ni točno vedel, katere. Seveda sva se takoj odpeljala proti navedenemu mestu, opremljena s priročniki in daljnogledom. Kakšnih 200 m od Drave sem na travniku zagledal štiri gosi in po desetminutnem opazovanju in primerjanju s priročnikom sem jih prepoznal za kanadske. Kanadska gos je veliko večja od belolične *Branta leucopsis*, loči se tudi po tem, da nima črnih prsi, oko pa je na črni podlagi.

Te gosi sem spremljal štiri dni, ker so se zadrževale na omenjenem travniku. Te dni je močno deževalo, ko pa se je peti dan vreme izboljšalo, so izginile neznano kam. Luka Korošec, Arbajterjeva 10, 2250 Ptuj

RJASTA GOS *Tadorna ferruginea*

RUDDY SHELDUCK - 5 on 7th September 1991 and a male on 2nd March 1996 at Ormoško jezero

Moje prvo srečanje z rjastimi gosmi je bilo 7.9.1991 na Ormoškem jezeru. V čudovitem in jasnem vremenu je proti večeru na plitvini sredi akumulacije brodilo in plavalo kar pet (5) teh ptic. Tri (3) so bile v prvoletnem mladostnem

perju v prevladujočih sivo rjavih tonih, dve (2), z belkastima glavama in barvno bistveno kontrastnejšim perjem, pa sem določil za odrasla osebk. Tankega črnega vratnega obroča pa mogoče tudi zaradi razdalje opazovanja (okoli 400m) nisem videl. Kot zanimivost naj dodam, da sem hkrati opazoval še tri odrasle severne čigre *Sterna caspia* in temno varianto bodičaste govnačke *Stercorarius parasiticus*. Slednja je celo večkrat napadala severne čigre, potem pa odletela proti toku reke Drave. Zaradi vojne jeseni, ki jo je zaznamovalo bombardiranje Čakovca in Varaždina, je bila gladina jezera izredno nizka. Vse tri omenjene vrste in množica zanimivih pobreznikov je počivala in bredla po velikanskih peščenih plitvinah jezera!

No, 2.3.1996 sem s kolegom Jakobom Smoletom štel vodne ptice na Ormoškem jezeru. Pogled skozi teleskop in pred nama je bil od sonca ožarjen svatovsko obarvan samec rjaste gosi, ki je mirno plaval po gladini jezera. Črni vratni obroček se je tokrat videl prav odlično! Z Jakobom pa sva imela tudi srečo: kaj lahko bi se zgodilo, da bi rjasta gos odletela, še preden bi jo videla. Na jezeru je malo pred tem lovil gosi in druge vodne ptice odrasel orel belorepec *Haliaeetus albicilla*.

Po poročilu Komisije za redkosti (Acrocephalus l. 16, št. 73, str. 194) je bila rjasta gos v zadnjih 50 letih opazovana v Sloveniji enkrat samkrat. Avtor notice meni, da so bile ptice v obeh opazovanjih prej divje kot ne: pa vendar nas lahko kljuje vprašanje, ali rjaste gosi niso pobegnile kakšnemu lahkomiselnemu gojitelju - onesneževanje evropske avifavne, ki postaja resen naravovarstveni problem, žal skoraj ne pozna več meja. Borut Štumberger, 2282 Cirkulane 41.

PLEŠEC *Gyps fulvus*

GRIFFON VULTURE - On 8th October 1956 shot at Trebča vas near Žužemberk

10.9.1994 sem si ogledal razstavo Lovske družine Plešivica iz Žužemberka. V sobi s pticami je moja pozornost pritegnil nagačen osebek plešca, uplenjenega 8.10.1956 v Trebči vasi pri Žužemberku.

Na razstavi so bili še nekateri zanimivi preparati, uplenjeni v bližnji okolici brez natančnejših navedb lokacij in časa uplenitve. Ti so: ribji orel, kozača, velika uharica, zvonec, žličarka, regeljc, kreheljc, čopasti ponirek,

mokož in kljunač. *Andrej Hudoklin, Ob Sušici 15, Dolenjske Toplice*

MALI OREL *Hieraeetus pennatus*
BOOTED EAGLE - On 26th April 1996, 20th May 1990, 4th September 1991 and pair on 24th July 1992 at Draga near Kočevsko

Ujede, ki so po velikosti in silhueti podobne kanji, z njo pogosto zamenjujemo, zato si velja vsako "nenavadno kanjo" dobro ogledati. Tako se je zgodilo tudi 26.4.1990, ko sem zagledal iz avta pod cesto ujedo, podobno kanji, vendar svetlejšo. Z daljnogledom v roki sem jo spremljal med preletom na oddaljeno smreko. Približal sem si ji in si jo od zadaj natančno ogledal. Hrbtno stran je imela svetlo rjave barve, na sredini pa je v obliki črke V čez peruti do hrbta potekala neizrazita belina. Rep je bil ravno tako precej svetel in enakomerne barve, začel pa se je z belino na trtici. Moja navzočnost jo je zmotila in odletela je za bližnji hrib.

Doma sem prelistal priročnike in zaman poskušal najti ustrezno sliko neznanе ujede. Večkrat sem se še vrnil na kraj opazovanja, toda brez uspeha vse do 20.5.1990, ko sem neznanu ujedo opazoval v prepiru s parom kanj. Zračni spopad je trajal kakšno minuto, potem pa so vsi trije pretepači odjadrali. Neznana ujeda se je ločila od kanj po: pravokotnejših perutih, daljšem svetlem enobarvnem repu, temnih letalnih peresih, svetli spodnji strani, rahli belini v trtici in popolnoma drugačnem hitrem letu s skrčenimi ("prelomljenimi") krili. Ponovno brskanje po priročnikih je pokazalo, da gre v obeh opazovanjih za malega orla *Hieraeetus pennatus*.

Tisto leto ga nisem več videl, temveč šele naslednje leto, in sicer 4.9.1991, ko je jadral ob vznožju hriba. S pomočjo ugodne termike je prijadral v bližino kakih 20m. Sprva ga nisem prepoznal, šele kasneje sem se spomnil, da so vzdolžne proge po prsah in trebuhu značilne za prvoletnega malega orla. Druge značilnosti - temna letalna peresa, let s skrčenimi perutmi, orlovska glava - so bile kot pri odraslem. Naslednje leto sem ga videl 24.7.1992 ob 13. uri v lepem sončnem vremenu, in sicer par, ki se je bojeval za ozemeljske pravice s precej večjim planinskim orlom.

Vsa opazovanja so bila v radiju kakih pet kilometrov blizu Drage na Kočevskem. Vsaki-krat sem opazoval malega orla svetle rase, temnejša je po literaturi precej redkejša. Ker

severna meja njegovega areala sega prek naših krajev, opazovanja v gnezditvenem obdobju lahko pomenijo, da mali orel pri nas gnezdi. Nezaupljivost do človeka in skrajna previdnost so najbrž poglobilni vzroki, da ga je tako težko odkriti. Njegovo navzočnost največkrat izdajo druge ujede, ko ga izzovejo na obrambo teritorija. V prihodnje lahko upam, da bomo njegovo gnezditvev tudi potrdili. *Miro Perušek, Jurjevica 41, Ribnica*

MALI OREL *Hieraeetus pennatus*
BOOTED EAGLE - On 20th May 1991 at Rače and on 30th April 1993 at Podova on Dravsko polje

Dne 30.8.1993 je bilo po nekaj deževnih in hladnejših dnevih spet jasno in toplo vreme.

Okoli 10.ure sva s prijateljem prišla do jezua Ormoškega jezera. Ravno sva so po ozkem kolovozu spuščala z nasipa proti potoku, ko me je Jaka opozoril na svetlo ujedo, ki je visoko nad nama naglo drsela proti jezeru. Za trenutek sem jo sicer ujel v daljnogled, vendar mi je takoj nato izginila z vidnega polja.

Seveda sva nemudoma stekla na nasip in pričela opazovati ujedo, ki je sedaj kot nalašč mirno krožila nad jezerom. Delala je majhne, enakomerne kroge in se pri tem nekoliko dvigala. Opazila sva, da ima peruti nekoliko povešene navzdol, podobno kot sršenar *Pernis apivorus*. Pri ugodni opazovalni svetlobi so se s spodnje strani lepo videla popolnoma črna letalna preresa, bela podperutna peresa, bel trebuh in nekoliko temnejši, vendar še vedno svetel rep. Glava je bila s spodnje strani precej temna, kar je drugače, kot je narisano v meni znanih priročnikih. Težje je bilo opazovati zgornjo stran ujede, vendar so se pri širokih zavojih lahko videli tudi značilni vzorci tega dela. V celoti je bila zgornja stran videti precej siva, čeprav ni bila enotno obarvana. Na ramenih sta zbujali pozornost dve podolgovati in nekoliko navzven nagnjeni svetli lisi. Trtica je bila izrazito svetla, rep pa malenkost temnejši kot peruti.

Po teh značilnostih sva opazovano ujedo določila za malega orla, in sicer njegovo svetlo obliko.

Mali orel se je med kroženjem počasi oddaljeval, nato pa odletel proti hrvaški strani. Midva sicer nisva odletela, sva pa vesela srečanja s tem redkim gostom nadaljevala svojo pot proti lagunam. *Luka Božič, Pintarjeva 16, 2000 Maribor*

SOKOL PLENILEC *Falco cherrug*
SAKER - On 20th May 1991 at Rače and on 30th
 April 1993 at Podova on Dravsko polje

Dne 30.4.1993 sem se okrog devete ure dopoldne peljal s Pragerskega, kjer sem ugotavljal gnezditveno uspešnost čopastega ponirka *Podiceps cristatus*.

Nekoliko pred naseljem Podova, na še vedno odprtem Dravskem polju, sem iz avtomobila zagledal ujedo, ki je spominjala na sokola v velikosti lunja. Že v istem trenutku sem avtomobil nevarno naglo ustavil, pograbil daljnogled in v vidno polje že lovil domnevnega sokola.

V hipu, ko sem ga dobil v daljnogled, letel je tako rekoč mimo mene, sem ugotovil, da opazujem sokola plenilca. Letel je s počasnimi, plitvimi zamahi in nato prešel v drsenje. Tako je letal ves čas mojega opazovanja. Na sokolu so bile opazne dolge peruti (ne preveč koničaste), spodnja stran svetle okraسته barve s temnimi lisami, posebno na krovcih peruti. Po izraziti obarvanosti glave (kremasti), ki je bila dobro vidna, sem ugotovil, da gre za odrasel osebek.

Posebej je treba poudariti, da se gnezditvena sezona zanj prične že konec marca ali v začetku aprila!

Sokola plenilca sem tokrat opazoval drugič, prvič sem ga videl 20.5.1991 v Račah. *Milan Vogrin, Hotinja vas 164/a, 2312 Orehova vas*

POLOJNIK *Himantopus himantopus*
BLACK-WINGED STILT - On 24th June 1993 at
 Ljubljansko barje

Polojnik je nedvomno posebnost našega ptičjega sveta, tako s svojimi izredno visokimi nogami kakor tudi dolgim kljunom in sploh z elegantnim videzom. Z njim se pri nas v Sloveniji na splošno redko srečamo, zato so takšna srečanja še toliko bolj zanimiva in nepozabna.

24.6.1993 je bilo vreme zelo nestanovitno - tudi dež se je silil in sem razmišljal, ali bi šel ali ne "malo pogledat" na Barje. Seveda sem se odločil in že sem bil na poti na Barje. Sprva nič posebnega, ko pa sem se vračal z relacije Ig-Lavrica in se z avtom približeval železnemu mostu, je od vode odletel ptič z dolgimi, nazaj iztegnjenimi nogami - da, pred mano je bil polojnik!

Usedel se je na bližnji travnik in si začel

iskati hrano, kot da me ni oziroma ga sploh ne zanimam. Glede na to, da v 25 letih opazovanj na Barju nisem nikoli zasledil polojnika, sem bil toliko bolj presenečen. Nazadnje sem se zbral, pripravil kamero in fotoaparater enostavno zapeljal proti njemu. Nepozabno, posrečilo se mi ga je fotografirati in posneti, pri čemer se niti ni veliko vznemirjal in se je pred avtom le spreletel le nekaj 10m naprej. Polojnik je elegantno hodil po travniku, si uspešno iskal hrano ter se komajda še zmenil zame, oziroma se je spreletel, ko sem se mu le preveč približal. Navdušen nad dogodkom sem se zadovoljen odpeljal naprej in pustil polojnika, da si je dobesedno sredi travnika iskal hrano, kot kokoš na dvorišču. *Ivo A. Božič, Na jami 8, 1000 Ljubljana*

SPREMENLJIVI PRODNIK *Calidris alpina*
DUNLIN - On 10th August 1987 at Ljubljansko
 barje

Spremenljivi prodnik, gnezdilec predvsem severnejših predelov Evrope, je pri nas le gost zunaj gnezditnega obdobja. Tako sem imel priložnost 10.8.1987 opazovati en osebek, kako išče hrano v plitvih lužicah poplavljenega travnika desno od ceste Ig-Draga. Moja navzočnost ga niti ni preveč motila, tako da mi ga je uspelo tudi fotografirati z razdalje dobrih 10m. Nazadnje se me je naveličal in se spreletel malo stran.

Spremenljivi prodnik je edini prodnik, ki ima temen oziroma črn trebuh in je pre-

DUPLAR *Columba oenas*
STOCK DOVE - 2-15 in May and June 1996 in
 the vicinity of Ljubljana

Z golobom duplarjem *Columba oenas* sem se prvič srečal 21. maja 1996 ob Želimeljščici blizu zaselka Kremenica. Takrat sem opazoval tri ptice, ki so nemirno letale zdaj v eno, zdaj v drugo smer nad tem delom Barja. 29., 30. in 31. maja sem videl po enega ali dva goloba duplarja na poljih med šmartinsko cesto in vojašnico Polje. Bili so zelo plašni in so vsakokrat odleteli, še preden sem se jim približal na 100 m. Najlepše opazovanje pa se mi je na istem kraju ponudilo 27. junija 1996.

Jata kakih 15 divjih golobov, največ je grivarjev *Columba palumbus*, se spusti na polje. Opazujem skupino, ki se pomika po brazdah 50 m oddaljene njive, zrak je čist, svetloba je čudovita, za hrbtno imam popoldansko nizko sonce. Postopoma prepoznam 5 duplarjev *Columba oenas* in dva mlada grivarja *Columba palumbus*, ki na vratu še nimata prog. Razlika v velikosti ni vpadljiva. Duplarji so v osnovi temnejši od the dveh grivarjev, svinčeno sivi, po glavi temno osenčeni, vrat se zadaj včasih zablešči zeleno, grlo in prsi so pastelno vinsko rdeči (ali vijoličasto rjavi, kot prekrti z belo mreno). Eden od duplarjev dvori. Malo dlje od golobov je pred nedavnim posajeno rdeče zelje, na listih so ponovljeni vsi barvni odtenki duplarjev! Najprej odletita dva duplarja, nato dva grivarja, še dva duplarja in čez čas zadnji duplar. Vse opazujem v zraku. Prejšnja določitev s tal se potrdi. Vsi duplarji imajo vse vrstne značilnosti, med temi seveda tudi sive trtice. *Martin Košir, Linhartova 68, Ljubljana*

BELOHRBTI DETEL *Dendrocopos leucotos*
WHITE-BACKED WOODPECKER - At Viltus,
 near Selnica on 26th August 1991

Slovenija je dežela, ki je tako rekoč posuta s pravljničnimi gradovi, ob katerih se raztezajo nekdanje negovani in vzdrževani, a danes žal večinoma zanemarjeni parki, priče različnih skrivnosti, ki naravnost vabijo, da jih raziščemo. Tako me je 26. avgusta 1991 z bršljanom poraslim parkom gradu Viltus pri Selnici pritegnilo zamolklo bobnanje, ki je prihajalo iznad višav stoletnega hrasta. Kmalu sem zagledal nevidnega ptiča-detla, v velikosti sorodnega velikega detla *Dendrocopos major*, ki je bil na pogled nenavadno podoben

poznavanje vrste toliko lažje. To pa velja le za poletno obarvanost, saj je pozimi po trebuhu bel in je določevanje vrste seveda težje. To je eno redkih opazovanj prodnikov na Ljubljanskem barju. *Ivo A. Božič, Na jami 8, 1000 Ljubljana*

KRIČAVA ČIGRA *Sterna sandvicensis*
SANDWICH TERN - On 10th August 1987 at
 Ljubljansko barje

Z brega Save blizu severne ljubljanske vpadnice sem popoldne 4. avgusta 1996 opazoval zanimivo družbo ptic. Te so bile povsod - v zraku, v vodi in na skalah v plitvi strugi. Slikoviti rečni pokrajini s pticami so dodali dramatično noto nizki nevihtini oblaki. Omenil bom le tiste vrste, ki so se, skupaj s protagonistom te zgodbe, morda umaknile slabemu vremenu, ki je tiste dni prihajalo s severa: črne čigre *Chlidonias niger* (med njimi 1 v svatbenem perju, 1 po trebuhu sivo marmorirana), galebe *Larus sp.* (veliki kot srebrni galeb) in rečne galebe *Larus ridibundus*. Kričava čigra *Sterna sandvicensis* je ves čas opazovanja, to je trajalo 20 do 30 minut, mirovala na skali med galebi, tudi oglasila se ni. Črno naglavno perje je bilo na tilniku gladko prileglo (!?), nad kljunom je bila manjša bela lisa. Dolg črn kljun je imel svetlo konico, kar sem opazil zaradi stalnega menjavanja temine in svetlih odbleskov na valovih v ozadju. *Martin Košir, Linhartova 68, 1000 Ljubljana*

belohrbtemu detlu *Dendrocopos leucotos*, le da ni imel belega hrbta, te značilnosti pa nedvoumno kažejo, da sem imel opravka z balkanskim detlom. Dodal bi še to, da je ptič imel rdečo "kapo", kar kaže na to, da je bil opazovani osebek močnejšega spola. *Gorazd Mlakar, Tomšičeva 70, 2380 Slovenj Gradec.*

NAVADNI KUPČAR *Oenanthe oenanthe*

NORTHERN WHEATEAR - *On August 11th 1996 on Mt. Ratitovec*

11. avgusta sem postavil teleskop pod planinskim domom na Ratitovcu in ga usmeril na jugozahod proti skalam sredi trate. Na istem koščku gorskega pašnika so se mi predstavili drug za drugim: šmarnica *Phoenicurus ochruros*, samica navadnega kupčarja *Oenanthe oenanthe* in - domnevam z nekaj sklepanja - vriskarica *Anthus spinoletta*. S prostim očesom sem opazil še dva navadna kupčarja v letu. Opazoval sem še samico komatarja *Turdus torquatus*.

Najbližja prebivališča kupčarja po OAS so okoli 20 km zahodno in 20 km severno od Ratitovca. *Martin Košir, Linhartova 68, Ljubljana*

RJAVOGLAVI SRAKOPER *Lanius senator*
WOODCHAT SHRIKE - *On May 20th 1996 in Ljubljana*

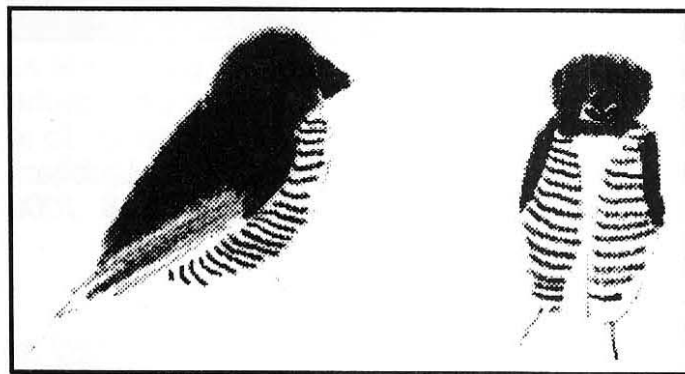
20. maja 1996 sem spremenil vsakdanjo sprehajalno pot s psom in obkrožil ljubljanske Žale. Spomladi sem ob tej poti odkril sivo pevko *Prunella modularis*, tokrat pa sem upal, da bom zaslišal mlinarčka *Sylvia curruca*, ki sem ga na pokopališču slišal peti 5. maja. S strani prifrči belo pisan ptič in se usede na mrežasto ograjo ob garažah pri krematoriju. Ko segam z roko po daljnogledu, že premišljujem, kaj bi to utegnilo biti, nič podobnega ni na mojem spisku vodnih ptic. Zagledam črno krinko prek oči in pomislim "samo srakoper", nato me preseneti rdečerjava kapa, nato ptič odleti. Zdi se mi, da sem ga opazoval le delec sekunde.

Rjavoglavi srakoper *Lanius senator* je bil gotovo le na poti, pokopališče z bližnjo okolico je sodeč po redkem pojavljanju rjavega srakoperja *Lanius collurio*, zanj namreč neprikladno okolje. *Martin Košir, Linhartova 68, 1000 Ljubljana*

Ubežnice Escapees

MUŠKATNI GALEBČEK *Lonchura punctulata*
SCALY - BREASTED MUNIA - *On 26th-27th September 1996 at Cerkniško jezero*

Verjetno je odveč ponavljati, da je v tem času jezero suho kot poper. Vendar pa so se na požiralniku Vodonos in naprej proti Martinjaku spreletavale velike jate vrabcev, škorcev in drugih pevk. S teleskopom na rami sem se odpravil na sprehod okoli požiralnika in tako mimogrede, z eno roko, rutinsko pregledoval jato vrabcev, bili so samo poljski. Nenadoma pa sem opazil precej nenavadnega ptiča z

naslednjimi značilnostmi:

- kljun kot pri ščinkavcu, sorazmerno močan glede na preostalo glavo in popolnoma črn,
- lica, glava in del hrbta (kolikor sem lahko videl) enotno temno kostanjevo rjavi (kot plod domačega kostanja),
- oko popolnoma črno,
- sekundarna peresa znatno svetlejša, okrase barve,
- boki in prsi kontrastno črno gosto prečno progasti na snežno beli podlagi (vzorec me je malo spominjal na skobca); na sredini je bila progavost prekinjena.

Žal nisem videl spodnjega dela hrbta, trtice in vzorca na krilih. Ptiča sem opazoval kakšnih deset sekund, potem mi je izginil spred oči.

Priznam, da sem sprva mislil, da opazujem dleska ali pa kakšnega strnada v perju, ki ga pač ne poznam. Zato sem determinacijo odložil na kasneje, pa še mudilo se mi je. Ko pa sem ptiča zvečer poskušal dokončno determinirati, se mi je popolnoma ustavilo. Na koncu mi je bilo jasno, da je ptič bolj eksotičen, kot sem si domišljal, in da bom potreboval še kaj več kot

samo priročnike o evropskih vrstah. Nekako sem se le dokopal do rodu *Lonchura* ali kakšnega drugega sorodnega rodu.

Naslednji dan sem se vrnil na isti kraj in na moje presenečenje je predme na grm zletel spet isti ptiček iz prejšnjega dne. Vnovič sem ga opazoval kakih deset sekund, dovolj dolgo, da sem potrdil vse tisto, kar sem videl prejšnji dan, žal pa česa novega nisem imel dodati. O velikosti bi težko rekel kaj določenega, ko sem ga videl prvič, se mi je zdel malo večji od vrabca, drugič pa malo manjši.

Po pomoč pri določevanju sem se obrnil na strokovnjaka za ščinkavce Petra Grošlja, ki je ptička kmalu in brez večjih težav determiniral kot muškata galebčka *Lonchura punctulata*. Vse opazovane značilnosti ustrezajo opisu, le drobne črne proge na beli podlagi so v resnici drobni temnorjavi V-ji na motno rumeni podlagi, verjetno pa ima ta sprememba optične in ne dejanske osnove, enako velja za prekinjeno progavost.

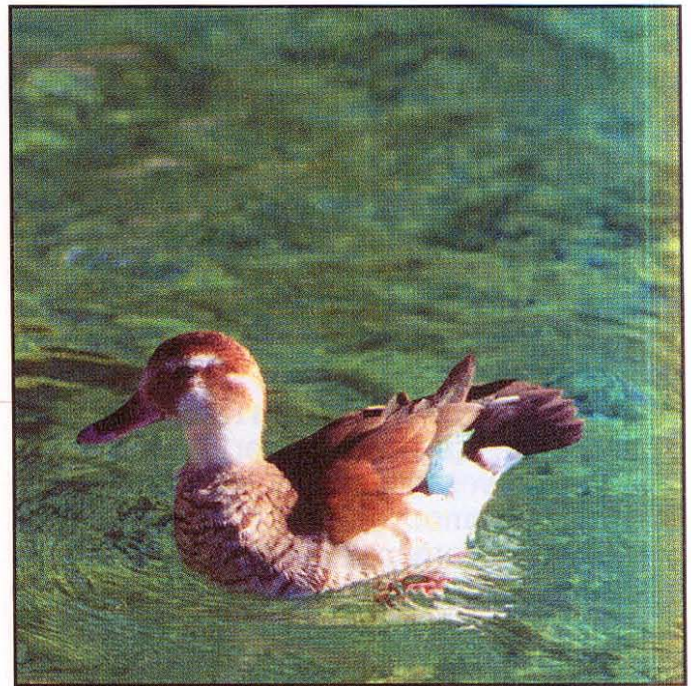
Muškatni galebček živi na indijskem podkontinentu, južnem Kitajskem, Malajskem polotoku, naseljen je tudi v Avstraliji. Kot eksotično ptico ga redno uvažajo v Evropo, kjer se v ujetništvu uspešno razmnožuje.

Tako verjetno skoraj ni dvoma, kako je galebček zašel pod Javornike. Vsekakor pa ga je bilo lepo gledati, ko je suvereno zobal skupaj z vrabci. *Primož Kmecl, Karin Rižner, Riharjeva 28, 1111 Ljubljana*

ČIPKASTA RACA *Callonetta leucophrys*
RINGED TEAL - *From December 1994 to April 1995 at Lake Šobec*

Odkar smo decembra 1991 na Šobcu opazovali polarnega slapnika *Gavia arctica* (Kozinc 1992), pozimi večkrat obiščem to v več pogledih zanimivo lokaliteto. Voda s številnih zamokov leščanske dobrove se tu odceja v povirno močvirje in pravi čudež je, da se je ob robu turistične urbanizacije ohranilo kar obsežno trstišče. Žal je hortikulturna roka turističnih delavcev skazila dolnji konec najmočnejšega zamoka, čeprav leži zunaj kopališke ograje. Znotraj ograje pa se razteza ledvičasto v plavalni bazen spremenjeno pretočno jezerce, ki pozimi večkrat skoraj v celoti zamrzne.

Okrog novega leta 1995 mi je prišlo na uho, da se na Šobcu zadržuje račka nevestica *Aix sponsa*. Toda račka, velikosti kreheljca, ki je

plavala med mlakaricami, zagotovo ni pripadala rodu *Aix*, čeprav je na grobo spominjala na samico mandarinke *Aix galericulata* oziroma račke nevestice. Vzorčasta glava je bila vendarle povsem drugačna kot pri teh dveh racah, kljun pa je bil nesorazmerno velik in zadebeljen. Živahno, kakor kakšna igrača se je vrtela okrog svoje osi in pobirala hrano malo pod vodnim površjem. V jati je bila presenetljivo tudi samica čopaste črnice *Aythya fuligula*, ki pa se seveda skupaj z mlakaricami in neznanu raco ni zaganjala za kosmiči kruha, ki so ga obiskovalci otrokom v veselje metali v vodo; držala se je bolj zase, kar je spričo njenega potapljaškega značaja tudi razumljivo. Neznano čofotajočo raco so mamice krstile za mlado račko.

Raca je bila po hrbtu rdečkasto rjava, spredaj in spodaj pa bela s cimetasto rjavimi bledimi valovitimi sencami, potekajočimi po oprsju počez, po bokih pa navpik. Rep je bil temnorjav in pahljačast, prek bokov se je blizu zadka jasno zarisovala temna črta. Bela lisa v višini krovcev se je na zloženi peruti videla enkrat bolj, drugič manj. Včasih se je pokazalo tudi ogledalce, pobleskavajoče zdaj zeleno, hip zatem azurno modro. Noge so bile v vodi videti oranžno rdeče, kljun pa je bil modrikasto rožnat, ploščat z debelim robom in z nekakšno bunkasto odebelino na konici. Posebno skrivnostno pa je bila poslikana glava. Bledorjavi obraz so krasile tri bele lise: poleg belih lic se je nad očmi vila dolga in široka maroga, podobna pa je pokonci, vendar malo postrani,

poslikavala zatilje. Nekolikanj temnejše teme je dajalo račji glavi videz pokrivala.

Seveda se takšen opis ni ujemal z nobeno od samic iz rodu *Aix*, pa tudi po vseh splošno uporabljanih priročnikih takšne race ni bilo najti. Razmišljal sem že, za kakšno račjo križanko gre, ko sem v svetovnem priročniku o racah, goseh in labodih končno le zagledal tako težko pričakovano risbo (MADGE & BURN, 1987).

Callonetta leucophrys je južnoameriška rasa iz skupine rac čofotavk. Živi po gozdnih mlakah in močvirjih Bolivije in Paragvaja, južne Brazilije, Urugvaja in severne Argentine. Gnezdi v drevesnih duplih in se spretno giblje po drevju. Samec je precej temnih barv z rdečerjavimi ramenskimi peresi, črno-belo lisast ob zadku in s črnimi pikami na rožnatem oprsju. Opazovana rasa je bila torej samica. Glede na njeno južnoameriško poreklo je najverjetneje, da je ptica pobegnila iz kakšnega evropskega ujetništva. Presenetljivo uspešno je zimo prebila na prostosti. Na Šobcu se je zadrževala od 24. decembra 1994 do srede aprila 1995, ko so pričeli prazniti bazen. Kot je povedal Boris Kozinc, ki je raco ves čas opazoval, pa so jo stalni obiskovalci opazili že okrog desetega decembra. Eksotična rasa, ki jo zaradi ljubkosti in krotkosti veliko goje po evropskih vrtovih (P. Grošelj jih je videl veliko na perutninskem sejmu blizu Münchna), si je tako zagotovo pridobila v Sloveniji status zimskega gosta, četudi z etiketo "razseljena oseba". Komisija za redkost je determinacijo potrdila.

Za konec še besedo al dve o imenu. Pri raci, ki izhaja iz nam povsem tujega okolja, je pri imenovanju najbolje najprej prevesti njeno znanstveno ime. Rodovno ime *Callonetta* je sestavljena iz besed *kallos*, kar pomeni lepoto, in *netta*, kar pomeni raco. Vrstno ime *leucophrys* pa pomeni beloobrobljen, s čimer si v slovenščini ne moremo bogve kaj pomagati. Ali pa vendar. Lahko bi jo poimenovali čipkasta rasa. Saj čipk nemara ne poznajo samo na Idrijskem, marveč tudi v Južni Ameriki. Poimenovanje se nanaša na belo obrobljene krovce letalnih peres.

LITERATURA

- JOBLING A. James (1991): A Dictionary of Scientific Bird Names. Oxford University Press. Oxford.
 KOZINC. B. (1992): Polarni slapnik *Gavia arctica*. *Acrocephalus* 54: 150.
 MADGE, S.C., BURN, H. (1987): Wildfowl: An Identifica-

tion Guide to Ducks, Geese and Swans of the World. Beckenham.

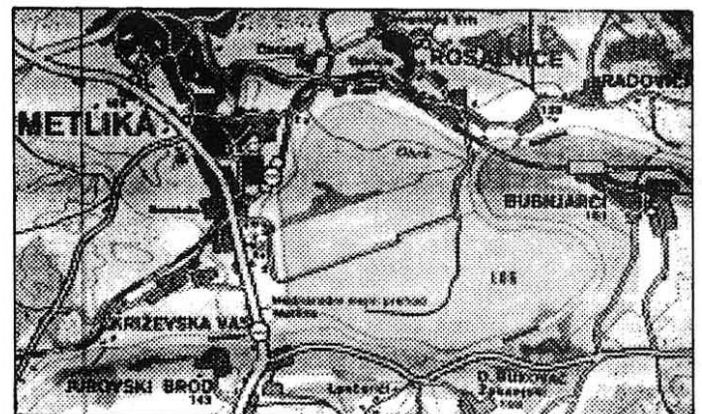
Iztok Geister, Pokopališka pot 13, 4202 Naklo.

Ornitološko zanimivi kraji Ornithologically interesting localities

Mestni log pri Metliki

Opis

Mestni log pri Metliki je največja akumulacijska ravnica ob reki Kolpi v Beli krajini. Razeza se v okljuku reke Kolpe od Metlike do Rosalnic, kjer se pod vasjo v reko izliva potok Obrh. Meri približno 2 km². Na poplavni ravnici so obsežne travniške površine, na višjem delu pa njive. Na severnem obrobju je ohranjen manjši gozd. Ob njem so zamočvirjena travišča, ki se odmakajo v bližnji regulirani potok Obrh in posamezne melioracijske jarke. Brežine reke

Kolpe in Obrha so močno zarasle, posamična drevesa so redka, ob nekaterih kolovozih pa so ohranjene žive meje. Na desnem bregu reguliranega potoka Obrha je ostal vitalen večji meander. Kolpa ima na tem odseku značilnosti nižinske reke, strmec je minimalen in tok počasen. Obrežni del Mestnega loga je običajno poplavljen novembra in decembra. Sredji letni pretok reke na tem odseku je 75 m³/s.

Dostop

Po lokalni cesti iz Metlike do Rosalnic, kjer se za vasjo pred železniškim mostom prek Kolpe odcepi kolovoz, ki vodi v Mestni log.

Varstveni status in pomen

Predlagano je, da se reka Kolpa zavaruje kot naravni spomenik.

Mestni log je ena redkih poplavljenih ravníc ob reki Kolpi. Zanj so značilne odprte travniške površine in močvirni travniki. Pestrost travniških habitatov dopolnjuje naravna ohranjenost reke Kolpe, ki zagotavlja življenjske možnosti pestri združbi rastlinskih in živalskih vrst.

Naravno bogastvo

Naravno bogastvo je slabo raziskano. Opravljeni so bili orientacijski vpogledi v favno kačjih pastirjev, dvoživk, v zimskem obdobju pa so bile opazovane ptice.

Posebnosti

Mestni log je ena pomembnejših lokalitet močvirske sklednice v Beli krajini, v zimskem obdobju pa je privlačno prezimovališče ptic.

Ogroženost in perspektive

Naravne razmere so delno degradirane zaradi uresničenih melioracij na obrobju Mestnega loga in regulacije potoka Obrha, s čimer se je zmanjšal delež vlažnih travišč. Posebej zaskrbljujoče je stanje potoka Obrh, ki je močno onesnažen (IV. razred) in tako rekoč brez življenja. Del meandra ob potoku je zasut z žagovino in drugimi odpadki. Prodišča in mir na tem odseku reke Kolpe ogroža nenadzorovano črpanje proda z dna reke. Z rečno ladjo ga odvažata neki obrtnik s hrvaške strani.

Če obstoječe konfliktné razmere ne bodo

primerno sanirane, se bo habitatska in z njo vrstna pestrost tako ptic kot tudi drugih vrst drastično zmanjšala.

Ornitofavna

Mestni log je ornitološko še razmeroma slabo raziskan, saj so bila opravljena le prva zimska opazovanja, ki kažejo, da je območje zanimivo prezimovališče. Glede na pestrost habitatov je Mestni log ornitološko nedvomno zanimiv tudi v času gnezdenja. Zaradi svoje odprtosti v subpanonski prostor oziroma prostrano Karlovško kotlino je treba pozorneje proučiti še ptice v času gnezdenja in v preletnem obdobju, saj se lahko nadejamo številnih ornitoloških novosti.

Pozimi 1994/95 je bilo tu zabeleženih 51 vrst ptic. Presenetljiva so bila zlasti opažanja za Slovenijo redkih preletnih gostov, kot so velika bobnarica, priba, kozica, prosnik in veliki srakoper. Glede na rdeči seznam (GREGORI, MATVEJEV 1992) je tu zanimivo pojavljanje male cipe *Anthus pratensis*, sive čaplje *Ardea cinerea*, kragulja *Acipiter gentilis*, skobca *Acipiter nisus*, kanje *Buteo buteo*, sive žolne *Picus canus*, poljskega škrjanca *Alanda arvensis*, brgleza *Sitta europaea*, trstnega strnada *Emberiza schoeniclus*. Številčno so prevladovali race mlakarice in kormorani (jate do 50 osebkov), sive čaplje (10 do 15) in srake (do 15), ki so se tam zadrževale čez vse leto. Občasno je bila zabeležena jata brinovk *Turdus pilaris* (vsaj 200 osebkov), posamič pa še pribe *Vanellus vanellus* in veliki srakoper *Lanius excubitor*.

LITERATURA:

BEDNARŠEK, N., HUDOKLIN A., A. SOVINČ. (1995) Zimsko opazovanje ptic v Mestnem logu. Raziskovalna naloga za gibanje znanosti mladini, Novo mesto.

Andrej Hudoklin, *Ob Sušici 15, Dolenjske Toplice*

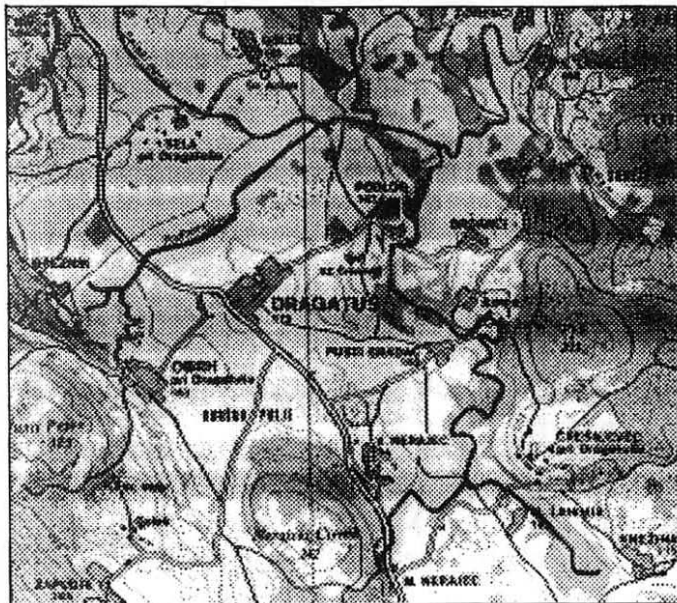
Zgornji tok Lahinje

Opis

Zgornji tok je reka Lahinja zarezala v osrednjem delu belokranjskega kraškega ravnika. Za kraškim izvirom pod Knežino se v Lahinjo izliva pritok Nerajčica, nekoliko niže na uravnane polju pod Dragatušem pa še Podturnščica. Ob reki je vrsta manjših kraških izvirov. V zgornjem toku je struga reke plitva, strmec minimalen, zvijuganost pa izrazita. Razgibano dno z veliko gostoto vodnih rastlin ustvarja pestrost in raznovrstnost vodnih habitatov, ki jih bogati bujna obrežna vegetacija. Posebnost zgornjega toka so območja vlažnih travnikov ob Podturnščici ter močvirji Nerajske in Lahinjske luge, kjer se prepletajo združbe šašev, ločja in trstičja.

Dostop

Iz Črnomlja proti Vinici. Za ogled je priporočljivo območje pod Dragatušem, v

povirju pa odsek med izvirom in Pustim gradcem, ki je za obiskovalce primerno označen z oznakami Krajinskega parka Lahinja.

Varstveni status in pomen

Povirni del je zavarovan kot Krajinski park Lahinja pod Dragatušem in Podturnščica sta predvideni za zavarovanje.

Naravno bogastvo

Izviri, vlažni travniki in močvirja so vdihnili enoličnemu kraškemu ravniku večji habitatski pomen. Rastlinski svet je izjemen predvsem v obeh močvirnih lugih in ob Podturnščici, kjer uspevajo številne redke in ogrožene rastlinske vrste. Med njimi so še posebno pomembne *Dactylorhiza maculata* subs. *transilvanica*, *Pedicularis palustris*, *Carex pulicaris* in združba navadnega mariskovja *Cladietum Marisci*. Med živalskimi vrstami so pomembne endemične vrste podzemskih polžev in rakov, poročajo pa tudi o najdbi črnega močerila. Med ribjo populacijo prevladujejo vrste iz družine krapovcev, v Lahinjo redno zahaja vidra, vse več zanimivih podatkov pa je tudi o pticah.

Ogroženost in perspektive

Bitka za ohranitev zgornjega toka reke Lahinje je bila izbojevana pred leti, ko je bil leta 1988 sprejet odlok o Krajinskem parku Lahinja, s tem pa preprečene načrtovane melioracije močvirnih območij ter regulacija Lahinje in Nerajčice.

Ornitofavna

Ornitofavna območja ni v celoti raziskana, saj so bila do sedaj opravljena le redka opazovanja. Zabeleženih je bilo prek 90 vrst ptic, od tega 60 gnezdil. Glede na naravovarstveni pomen in razširjenost velja med gnezdilci omeniti belo štokljo *Ciconia ciconia*, zelenonogo tukalico *Gallinula chloropus*, malega deževnika *Charadrius dubius*, kanjo *Buteo buteo*, kozačo *Strix uralensis*, prepelico *Coturnix coturnix*, vodomca *Alcedo atthis*, smrdokavro *Upupa epops*, malega detla *Dendrocopos minor*, poljskega škrjanca *Alauda arvensis*, močvirske trstnico *Acrocephalus palustris* in pisano penico *Sylvia nisoria* ter velikega strnada *Miliaria calandra*. Zimsko obdobje in čas preletov sta slabo poznana. Obisk pri tukajšnjem prepa-ratorju je pokazal, da so bile tu v zadnjih desetih letih večkrat uplenjene gosi (njivska *Anser fabilis* in kratkokljuna *A. brachyrhychos*), med racami pa kreheljc *Annas crecca*, regeljc *A. querquedula*, žlicarica *A. clypeata*, dolgorepa raca *A. acuta* in sivka *Aythya ferina*. Pozornost vzbuja tudi uplenitev kvakača *Nycticorax nycticorax*, rjave čaplje *Ardea purpurea* in malega klinkača *Aquila pomarina*. Nekoliko

nižje ob Lahinji pri Črnomlju je bila v času gnezdenja leta 1990 najdena tudi zlatovranka *Coracias garrulus*, pozimi leta 1994 pa rdečegrli slapnik *Gavia stellata*. Zanimivi podatki slučajnih opazovalcev govorijo o ornitološkem pomenu območja, ki ga bo treba še temeljito raziskati tako v gnezditvenem, preletnem kot tudi zimskem obdobju.

Neobjavljen vir:

GREGORI, J., (1984): Ptiči ob Lahinji. Elaborat. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana.

Andrej Hudoklin, *Ob Sušici 15, Dolenjske Toplice*

Nove knjige New books

Janez GREGORI

ZAVAROVANI RIBOJEDI PTIČI IN URAVNAVANJE NJIHOVEGA VPLIVA NA RIBIŠTVO V SLOVENIJI

Narava in človek. Vestnik varstva narave 1. Ministrstvo za okolje in prostor. Uprava RS za varstvo narave. Ljubljana 1995

Spomladi leta 1996 je izšla 68 strani obsegajoča knjižica z naslovom Zavarovani ribojedi ptiči in uravnavanje njihovega vpliva na ribištvo v Sloveniji, avtorja Janeza Gregorija. Sodeč po 1. številki gre za novo zbirko monografij s področja varstva narave z naslovom Narava in človek, katere urednik žal ni znan. Že sam naslov knjižice je vreden premisleka. Ne gre za uravnavanje ribojedih ptičev, temveč uravnavanje njihovega vpliva, ne na ribe, temveč na ribištvo v Sloveniji. Takšen premislek odpira vrsto vprašanj, predvsem pa pomeni določen pogled na aktualno problematiko, ki jo trivialno imenujemo "čaplje in kormorani".

V lični in inovativno oblikovani publikaciji (katere edina pomanjkljivost so v hrbtni zev pogreznjene pagine) je tematika razdeljena na

sedem poglavij: Uvod, Vprašanja ribojedih ptičev v Sloveniji, Pregled ribojedih ptičev, Ogroženost in zakonsko varstvo, Odškodninski zahtevki in Povzetki in sklepi. Knjižica je popestrena z izposojenimi zemljevidi razširjenosti nekaterih vrst ptic in z originalnimi risbami varnostnih ukrepov.

V uvodnem poglavju je navedena tuja strokovna literatura, ki se ukvarja s ptičjim plenjenjem gospodarsko pomembnih vrst rib. Skicirana sta pojma gospodarske in ekološke škode in navedeni razlogi, "ki govorijo proti ribojedim ptičem". Mišljeni so razlogi, ki jih navajajo ribiči in ribogojci, zadevajo pa 1) plenjenje velikih rib, 2) poškodbe rib, 3) plenjenje mladice, 4) stresno stanje, 5) motnje zimskega počitka in 6) priskledništvo neribojedih ptic. Začuda, poglaviti razlog, namreč ogromna gospodarska škoda (izražena v tonah ribje mase), ni navedena med razlogi. Pač pa avtor o tem spregovori v naslednjem za knjižico nemara bistvenem poglavju o vprašanih, to je problematiki ribojedih ptičev v Sloveniji. Navaja vrsto ribiško ribogojnih pretiravanj na temo količine uplenjenih rib in opozori na nepopolne in napačne razlage zmanjšanja donosnosti. Posebej poudari, da se pri tem premalo ali sploh ne upoštevajo naslednji pomembni vidiki regulacije ribjih populacij: intra- in inter-kompeticija (celo kanibalizem), plenjenje sesalcev, bolezni, onesnaženost voda, sprememba habitata (uravnava), preseganje nosilne zmogljivosti habitata in človeški dejavnik (pretiravanje, malomarnost). Poglavje zaključuje z mislijo, da v Sloveniji živi blizu sto vrst sladkovodnih rib in da je jedilnik ribojedih ptičev torej precej obsežnejši, kot navadno mislimo.

V ornitološkem poglavju je navedena poglavita prehrana štiridesetih vrst ptic, pri najpomembnejših ihtiofagih (velikem kormoranu, čopastem ponirku in sivi čaplji) pa je opisan tudi način lova (prehranjevanja), življenjski prostor in populacijsko dogajanje. Za ribiče vsekakor poučno poglavje!

Poglavje o ukrepih za zmanjšanje vpliva ribojedih ptičev je namenjeno predvsem ribogojcem. Obravnava streljanje, odvracanje (plašenje), postavljanje ovir (zamreženje), graditev varnih ribogojnih obratov in alternativne metode. Kot glavni argument proti streljanju ptic avtor navaja neučinkovitost takšnega početja, medtem ko takšne metode moralno ne obsodi in ne pove, da je kratkomalo

preživela. Zelo pomembno pa je, da poudari pomen nadomestnih ribnikov kot alternativne metode, s katero pticam, ki se prehranjujejo z ribami, omogočimo preživetje.

V poglavju o odškodninskih zahtevkih avtor predlaga nadvse skrbno oblikovan postopek za ugotavljanje škode, sestoječ se kar iz devetih točk. Za presojo upravičenosti zahtevka so pomembni zlasti podatki o optimalni kapaciteti obrata, o naravni smrtnosti, o zdravstvenem stanju gojenih rib in o varnostnih ukrepih. Pomembno pa je tudi ornitološko poročilo, ki vsebuje podatke o tem, koliko časa dnevno so se ptice zadrževale v ribogojnici, ker je le tako mogoče izračunati količino zaužitih rib. To pa je precej nestvarno, saj bi potemtakem vsaka ribogojnica morala zaposliti tudi ornitologa oziroma več ornitologov, ki bi dežurali 24 ur na dan. V poglavju o ogroženosti in zakonskem varstvu ptic, ki se prehranjuje z ribami, se avtor ozira po Rdečem seznamu iz leta 1992, po katerem sta dve vrsti (črna štoklja in vodomec) uvrščena med prizadete vrste, pet vrst (siva čaplja, mala bobnarica, bela štoklja, čopasta črnica in mokož) pa med ranljive. Po novem Rdečem seznamu iz leta 1995 sta siva čaplja in čopasti ponirek uvrščena med potencialno ogrožene gnezdilke, veliki kormoran pa (za zdaj) tako še ni naš gnezdilec, če se omejimo na najbolj obtoževane ihtiofage.

Pametnih sklepov in vzpodbudnih misli v zaključnem poglavju ne manjka. Med sedemnajstimi sklepi je tudi odstavek, ki govori o naseljevanju (vlaganju rib) rek in jezer, to pa je tematika, ki jo v knjižici najbolj pogrešam. Problematika naseljevanja naravnih voda (neglede na to, v kakšni meri so spremenjene) je veliko težja, predvsem pa nevarnejša, kot problematika ribogojnic, kjer je levji delež problema mogoče rešiti z varnostnimi ukrepi. Avtorjev poziv ribičem, naj prisluhnejo pritisku ribojedih ptičev, izzveni romantično.

V celoti gledano je knjižica vzor strpnega, na nekaterih mestih celo oportunističnega pisanja (ne zameriti se ribičem, pa tudi lovcem ne). Gregori ribičem in ribogojcem samo ugovarja, nikjer in nikdar pa jim ne očita poglobitve krivde za nastali položaj. Seveda bi bilo treba takšen očitek izreči le s poglobljeno analizo razmerja med naravo in človekom. Biologija ostaja v takih primerih na pol poti. S prisposodobno bi dejal, da pobira hrano na površini, medtem ko mu kormorani lovijo ribe v globini.

Kot natančen bralec si na koncu dovoljujem kritično premisliti naslovno temo: Zavarovani ribojedi ptiči in uravnavanje njihovega vpliva na ribištvo v Sloveniji. Gregori ne govori o zmanjševanju, temveč uravnavanju vpliva ribojedih ptičev, torej dopušča tudi povečanje vpliva. To je več kot dobro. Čeprav v naslovu govori o vplivu na ribištvo, mu pri povzemanju zmanjka doslednosti, saj v sklepih misli govori o vplivu na ribe(!). Navaja tri vplive na ribe: 1) ekonomski, 2) ekološki in 3) vedenjski. Govoriti o ekonomskem vplivu na ribe je lapsus, saj ribe ne poznajo ekonomije. Ekološki vpliv je seveda obojestranski, zato je pristransko govoriti o vplivu ptic na ribe. Z vedenjskim vplivom je mišljena nekakšna stresna situacija, ki pa je v boju za obstanek nekaj povsem samoumevnega, tako kot če se voziš z avtomobilom po zelo prometni cesti. Če pa govorimo o vplivu ptic, ki se hranijo z ribami, na ribištvo, drži Gregorijeva ugotovitev, da ihtiofagi vplivajo tudi na vedenje ribičev. Če kdo, potem je zagotovo ribištvo danes v stresni situaciji. Gregorijev priročnik ima zato proti pričakovanju tudi terapevtski pomen.

Iztok Geister

V. BEJČEK, K. STASTNY, K. HUDEC

ATLAS ZIMNIHO ROZŠIRENI PTAKU V ČESKE REPUBLICE

Praha 1995

Atlas zimske razširjenosti ptic v Češki republiki je izdalo češko Ministrstvo za okolje. Izšel je leta 1995, deset let po končanem terenskem kartiranju, v broširani izdaji manjšega formata na 270 straneh s kratkim angleškim povzetkom, iz katerega so razvidne glavne ugotovitve.

Čehi so zimsko kartiranje ptic izvedli v treh sezonah, med letoma 1982 - 1985, v decembrskih, januarskih in februarških mesecih. Projekt so koordinirali Akademija, Gozdarska fakulteta in Češko ornitološko društvo. Sodelovalo je prek 700 popisovalcev, ki so kartiranje izvedli po podobni shemi kot v drugih evropskih državah v mreži 611 kvadrantov nepravilne oblike in površine nekaj več kot 120 km². Poleg ugotavljanja vrst so opazovalci opravili tudi pol kvantitativne raziskave po metodi, ki je v besedilu podrobno razložena in podkrepjena s primeri.

Nekaj splošnih rezultatov:

- število raziskanih kvadrantov je doseglo 97,4% vseh kvadrantov,
- skupno je bilo registriranih 182 vrst (od tega 11 ali 61 % nepevk),
- najpogostejša vrsta je kos *T. merula*, registrirana v 93 % kvadrantov.

V največjem deležu (39,1 %) kvadrantov je bilo ugotovljenih med 51 in 70 vrst, v 1,8 % kvadrantov pa je število vrst preseglalo številko 91. Podrobnejši rezultati so navedeni v Fig. 2, ki pa v knjigi ni posebej označena in jo mora bralec najti sam.

Pri čeških gnezdkah je poleg karte zimske razširjenosti priložena tudi slika gnezditvene razširjenosti, v besedilu je poleg osnovnih značilnosti in pojavljanja vrste napisana tudi ocena velikosti zimske populacije, število kvadrantov, v katerih je bila ugotovljena, in delež kvadrantov z določeno oceno številčnosti. Pri posameznih vrstah je dodana tudi črno-bela vinjeta ptice.

V češkem atlasu so vse vrste obravnavane v taksonomskem zaporedju, ne glede na to, ali so bile opažene samo enkrat. Oglejmo si na hitro, katere vrste ptic so bile pozimi registrirane na Češkem, naš zimski atlas pa jih ne omenja. Za ogromno večino takšnih vrst so tudi Čehi zbrali le posamezne podatke (npr. kanadska gos, severni repnik, močvirski lunj, mali labod, črni škarnik, snežna sova, togotnik, plevica, mlinarček itd.), med bolj rednimi prezimovalci pa je treba posebej poudariti močvirsko uharico, goloba duplarja, uhatega škranca, komatarja in sokola plenilca. Tem vrstam bi zaradi srednjeevropskega prostora, ki ga oblikujeta naši dve republiki, morali v prihodnjih zimah tudi pri nas nameniti posebno pozornost. Enako velja za posamezni opažanji smrdokavre in pogorelčka, ki jih mi v času naših popisovanj v Primorju nismo utegnili preveriti.

Kljub skromni zunanosti knjige je češki zimski atlas pomemben prispevek k poznavanju zimske razširjenosti ptic v Evropi in potrjuje potrebo po pripravi takšnega evropskega projekta. Češkim kolegom čestitamo za opravljeno delo.

Andrej Sovinc

Skrivnostna fotografija Mystery photograph

Katera vrsta je to? Can you identify the species?

Foto: A. SOVINC

Ptica s skrivnostne fotografije v 74. številki *Acrocephalus* je bila fotografirana v enem izmed bajerjev v Slimbridgeu v Veliki Britaniji.

Na podlagi Freyerjevega zapisa iz leta 1842 je bila ta vrsta celo uvrščena med že ugotovljene vrste v Sloveniji v Katalogu ptic Jugoslavije (MATVEJEV, VASIĆ, 1973), vendar Komisija za redkosti pri DOPPS-u zaradi velike verjetnosti, da je prišlo do zamenjave s sinonimom za mnogo bolj pogosto vrsto, te vrste ni uvrstila na leta 1990 pripravljeni Seznam dosedaj ugotovljenih ptic Slovenije s pregledom redkih vrst (*Acrocephalus* 41-42).

Gre za zahodnopalearktično vrsto, ki živi tudi v Zahodni Aziji, evropski gnezditveni areal pa po drastičnem upadu populacije in izumrtju

na Korziki, v Italiji, Jugoslaviji (Vojvodina), na Madžarskem in v Albaniji obsega le še manjša močvirja v Rusiji, Španiji, Turčiji in občasno v Romuniji. Vrsta sodi med globalno najbolj ogrožene, s populacijo z največ 380 pari. Vzpodbudno je, da so populacijski trendi v omenjenih državah stabilni ali celo v porastu (TUCKER, HEATH, 1994).

Med razlogi za skorajšnje izumrtje vrste so predvsem izsuševanje in uničevanje močvirij, lov (verjetno odločilen dejavnik izumrtja v Italiji), v zadnjem času pa predvsem križanje in tekmovanje z umetno naseljeno sorodno vrsto iz severne Amerike.

Današnja skrivnostna fotografija je torej za poznavalce sodobne ornitološke literature že končana: že iz gornjega opisa je namreč možno zaključiti, da govorimo o palčji raci, beloglavki ali evropski beloglavki *Oxyura leucocephala*.

Razlog, da se je ta rasa pojavila v rubriki Skrivnostna fotografija, pa ni le v zanimivi pozi ptice z dolgim repom, ki je morda koga zmedla, da jo je zamenjal za zimsko raco *Clangula hyemalis* ali celo za dolgorepo raco *Anas acuta*. Bistveno je, da se bi glede na njene selitvene navade in rahlo naraščajoči populacijski trend kot izjemni gost morda lahko pojavila tudi pri nas (v takšnem primeru takoj pokličite eno izmed nemudnih ornitoloških telefonskih linij iz *Acrocephalusa* in pripravite teleobjektive). Slika naj bo tudi kot opozorilo, da bi se še prej kot s palčjo raco lahko srečali z njeno sorodnico *Oxyura jamaicensis*, vrsto brez slovenskega imena, ki je bila v 50. letih naseljena najprej v Veliki Britaniji in kmalu začela prosto gnezditi ter se bliskovito širiti po Evropi (doslej ugotovljena v vsaj 14 evropskih državah). Seveda je imel njen prihod v gnezditvena območja palčje race v španiji katastrofalne posledice za avtohtono vrsto (križanje). Strokovnjaki se bojijo, da bo palčja rasa izumrla že v začetku 21. stoletja, če se ne bo ustavilo širjenje umetno prinesene vrste *Oxyura jamaicensis*.

Razlikovanje med racama obeh vrst rodu *Oxyura* ni problematično pri samcih. Groteskno svetlo modro obarvan samček kljun, pri obeh spolih tudi dvignjena repna peresa, so njihova značilnost. Ne preostane nam torej drugega, kot da takoj odpremo katerega izmed priročnikov za določanje ptic in se pripravimo na prihod "trdorepih" rac, kamor uvrščajo rod *Oxyura*. Druga naloga pa je določitev slovenskega imena za vrsto *Oxyura jamaicensis*. Prepričan sem, da ga bomo potrebovali že

kmalu.

Raco s fotografije, samca, sem fotografiral julija 1995.

Andrej Sovinc

Pismo uredništvu Letter to the editorial board

Odgovor na Uvodnik o Rdečem seznamu

V uvodniku 71. številke *Acrocephalusa* razmišlja Janez Gregori o Rdečem seznamu ogroženih ptic gnezdilk Slovenije, ki ga je pripravil Odbor za varstvo narave pri Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in je bil objavljen v 67. številki *Acrocephalusa*.

Avtorji Rdečega seznama ogroženih ptic gnezdilk Slovenije želimo z argumenti zavreči zavajajoče, netočne ali samo delno resnične trditve v omenjenem uvodniku.

Gregori pravi, da celo nekaterim članom uredniškega odbora *Acrocephalusa* ni bilo mogoče zvedeti kaj več o novem rdečem seznamu vse do izida. Na to je odgovoril že soavtor prvega (uradnega, kot ga sam imenuje) rdečega seznama iz leta 1992 dr. Sergej Matvejev v 73. številki *Acrocephalusa* na strani 203, kjer je zapisal: "Kritični prikaz soavtorja J. Gregorija dopolnjujem z naslednjim: oba sva člana Uredniškega sveta "Acrocephalusa" in dobivava vabila za seje Uredniškega sveta. Iz tega materiala je razvidno, da je bil Seznam ogroženih ptic Slovenije, (ki je izšel ob redni letni skupščini DOPPS-a spomladi leta 1995, op. piscev) v programu Društva za leto 1995."

Res je, da novi rdeči seznam ni nadaljevanje in dopolnjevanje prejšnjega, oziroma da ni bila narejena primerjava s predhodnim seznamom iz leta 1992. "Narejen je drugače kot vsi dosedaj pri nas objavljeni živalski in rastlinski sezname," pravi o njem Gregori in s tem se strinjamo. Primerjava s predhodnim rdečim seznamom ni bila narejena, ker je bil seznam iz leta 1992 že ob izidu zastarel in je vseboval toliko neustreznih podatkov, da je bilo lažje začeti pisati vse znova. Seznam iz leta 1992 je pravzaprav le nekoliko premetana iz z nekaj novo ugotovljenimi gnezdilkami dopolnjena verzija Predloga rdečega seznama iz leta 1987, ki sta ga napisala ista avtorja. Pri tem razlik v kategorizaciji vrst, ki so nastale med

predlogom seznama (1987) in rdečim seznamom (1992), nista utemeljila niti z besedo. Ali sta torej pisca predloga rdečega seznama iz leta 1987 s seznamom iz leta 1992 opravila delo, ki je "logično nadaljevanje in dopolnjevanje prejšnjega", kar nam očita Gregori. Zakaj bi torej od drugih pričakovala "pospravljanje za nazaj"? Smo mar mi razmetali?

Pri pripravi seznama iz leta 1992 niso bila upoštevana nova spoznanja v slovenski ornitologiji. Avtorjema rdečega seznama iz leta 1992 se je namreč kljub 14 letom terenskega dela okrog 80 članov DOPPS-a v okviru kartiranja ptic gnezdilk Slovenije zdelo nepomembno, da bi se pred objavo svojega rdečega seznama posvetovala s člani tedanje društvene Komisije za varstvo narave ali vsaj z nacionalnim koordinatorjem projekta Ornitološki atlas Slovenije.

Če bi bili avtorjema poznani aktualni podatki gnezditvenega kartiranja ptic v Sloveniji, se jima v seznam zagotovo ne bi prikradle nekatere sporne razvrstitve ptic kot npr.: kozica, ki gnezdi pri nas na par izjemno ogroženih vlažnih travnikih, je v isti kategoriji ogroženosti kot brglez, ki živi v nižinah in sega do drevesne meje; mala bobnarica in čuk sta postavljena ob bok kanji, divji grlici in rjavi penici in vse trije škrjanci v isti kategoriji ogroženosti. Črna štoklja, za katero so bila še pred nekaj leti poznana le posamezna gnezda, sedaj pa njena številčnost raste, je v isti kategoriji ogroženosti kot južna postovka. Uslužbenec Prirodoslovnega muzeja je že v začetku 90.let opozarjal, da je južna postovka praktično izumrla v Sloveniji.

Kako da na seznamu ni rjavovratega ponirka, ki ga je soavtor seznama (dr. Matvejev) že leta 1983 na Bohinjskem jezeru opazoval s petimi mladiči (MATVEJEV, v: GEISTER, 1995)? Zakaj ni na seznamu izumrlih gnezdilk močvirske uharice, za katero BAČAR (1939) navaja točne podatke o gnezdu z jajci? Zakaj avtorja rdečega seznama iz leta 1992 nista časovno opredelila obdobja, ki je zajeto v kategoriji Ex - izumrla vrsta?

"To so pomankljivosti, ki so tuje resnemu strokovnemu delu", bi ob tem zapisal Gregori.

Ob popolni ignoranci podatkov terenskega kartiranja ptic za ornitološki atlas pri pisanju rdečega seznama leta 1992 se zdi Gregorijevo vprašanje o tem, ali je bil namen pri pisanju seznama iz leta 1994 priti do boljšega seznama ali kdo bo podpisan pod

njim, samo neokusna šala. Še toliko bolj, ker sedaj Gregori večino svojih trditev opira prav na ugotovitve, zapisane v knjigi Ornitološki atlas Slovenije!

Knjiga Ornitološki atlas Slovenije je izšla po izidu našega rdečega seznama, zato bi bilo pravzaprav bolj smiselno govoriti o obratnem kot nam očita Gregori: trdi, da spoznanja Atlasa niso v celoti prodrli v rdeči seznam. Morda je sedaj primeren trenutek, da se poudari, da so vsi podatki, zbrani v Ornitološkem atlasu Slovenije, društveni, njihovo tolmačenje, kot ga odseva besedilo v knjigi, pa je izključno plod razmišljanj in ugotovitev avtorja knjige Iztoka Geistra. Pisec Atlasa je tako v del knjige, ki obravnava gnezdilce Slovenije, uvrstil tudi nekatere vrste, za katere smo člani Odbora za varstvo narave menili, da dokazi o njihovem gnezdenju pri nas niso dovolj trdni, da bi jih lahko z gotovostjo uvrstili na seznam slov-enskih gnezdilk oziroma v rdeči seznam (npr. čopasta čaplja, konopnica, bleđi vrtnik). Pisec besedila Atlasa je pač presodil drugače in do tega ima seveda vso pravico.

"Avtorji so se odločili za svoj korak: pri označevanju kategorij ne sledijo terminologiji po IUCN, ki je ustaljena pri nas v naravovarstveni stroki, ampak so prevedli imena z avstrijskega seznama. Zmeda bo gotovo večja od koristi, ki bi jo dalo rušenje naše obstoječe terminologije, uporabljene pri številnih objavljenih rdečih seznamih živalskih in rastlinskih skupin," trdi Gregori, ko razmišlja o označevanju kategorij pri Rdečem seznamu ogroženih ptic gnezdilk Slovenije.

Rdeči seznam ogroženih ptic gnezdilk v Sloveniji v osnovi povzema terminologijo IUCN, kategorije so le nadgrajene. Osnovne mednarodne oznake kategorij so ostale enake (Ex, Ex?, E, V, R, K; glej shemo na str. 168 v 67.številkki Acrocephalusa), dodane so le zaporedne številke, nekatere kategorije so združene (Ex in Ex?), druge pa razdeljene (npr. E1 - grozi izumrtje ter E2 - močno ogrožene), drznili pa smo si dodati spremenjene slovenske prevode posameznih kategorij. Medtem pa so celo pri IUCN objavili nove predloge kategorij, ki osrednji del rdečih seznamov delijo namesto na prejšnji ENdangered in VUlnerable na CRitical, ENdangered in VUlnerable (podobno kot pri društvenem seznamu: "grozi izumrtje, močno ogrožena in ogrožena vrsta"). S tem bo korist dodatne

členitve zagotovo večja od zmede, saj smo Rdeči seznam že vnaprej prilagodili (podobno kot nemški in avstrijski model) novim mednarodnim standardom. Sedaj je na potezi naravovarstvena stroka, da posvoji in posloveni nove kategorije. Odbor za varstvo narave pri DOPPS ji bo pri tem rade volje pomagal.

Podatki za posamezne vrste so v našem seznamu obravnavani regijsko (podobno kot je v Rdečem seznamu ogroženih metuljev v Sloveniji na osnovi zadostnega števila podatkov že leta 1992 napravil Carneluti!), kar utemeljujemo z dejstvom, da so ptice zagotovo ena najbolj raziskanih živalskih skupin pri nas. Poleg 50.000 podatkov terenskega kartiranja v okviru Ornitološkega atlasa Slovenije je bila opravljena cela vrsta večletnih popisov ptic in naravovarstvenih vrednotenj posameznih območij, ki ne temeljijo le na dveh ali treh terenskih dneh.

Očitke, da v našem seznamu ni kategorije vrst, ki so zunaj nevarnosti, zavračamo s stališčem, da takšne ugotovitve zahtevajo in zaslužijo temeljito vnaprejšnjo razpravo v strokovnih ornitoloških ali naravovarstvenih člankih. Rdeči seznama tudi niso pravi medij za prikaz učinkovitosti varstvenih ukrepov. Uvrstitev vrst v kategorijo O - Out of Danger pa je ob tem tudi dobrodošel argument zagovornikom odstrela takšnih vrst, kot se to v zadnjih letih pri nas dogaja s krokarjem.

Sedaj pa še h konkretnim Gregorijevim očitkom:

1. "Triprsti detel, kot glacialni relik, ne sodi v podkategorijo 3c"

- Triprsti detel je bil registriran v kar petih od šestih slovenskih regij (z izjemo Prekmurja)! Borealni gozdovi so najbolj razširjen biom v Sloveniji, obenem pa so potencialni življenjski prostor triprstega detla. Pogozdovanje z iglavci pa pri tem še dodatno vpliva na potencialna nova prebivališča tega detla.

2. "Poljska vrana je v Atlasu označena kot potrjena gnezdilka v 8 kvadratih, v rdečem seznamu pa je označena kot domnevno izumrla vrsta"

- V času nastajanja rdečega seznama z letnico 1994 ni bila poznana niti ena gnezditvena kolonija teh ptic pri nas. Tudi Ornitološki atlas Slovenije omenja zanesljivo gnezditve te vrane le s treh lokalitet, in to z letnicami 1980 (Petišovci), 1982 (Virje pri Ormožu) in 1986 (Čatež)! Da bo ironija še večja, prav Gregori v *Acrocephalus* št. 58-59 poroča o

uničenju zadnje znane kolonije poljskih vran pri Petišovcih leta 1990.

3. "Uvrstitev žalobne sinice med premalo znane vrste je prezrla podatek iz Atlasa o dokazanem gnezdenju te vrste pri nas"

- Žalobna sinica velja za pretežno stalno vrsto. Od leta 1980, ko sta bila na poti iz Rižane v Kubeč opazovana dva para "gorskih sinic v velikosti velike sinice", od katerih je ena izmed njih imela hrano v kljunu (GEISTER, 1980), ni bil poznan do izida rdečega seznama z letnico 1994 noben nov gnezditveno relevanten podatek o tej vrsti iz Slovenije. Ker kljub številnim terenskim opazovanjem na območju Rižane in Kraškega roba žalobna sinica ni bila ugotovljena, smo se pri Odboru za varstvo narave odločili, da vrsto pri tej izdaji rdečega seznama uvrstimo med premalo znane vrste. Takojšnja terenska preverjanja Rubiničevega podatka o opazovanju para te ptice 5.6.1993 pri Divači v naslednjih dneh namreč niso bila uspešna, podatka Puričeve in Benussija o opaženi družini speljanih žalobnih sinic v netipičnem habitatu Trnovskega gozda (GEISTER, 1994) pa nam ni uspelo preveriti.

4. "modra taščica (ki jo tudi Atlas ne uvršča med gnezdilke) je uvrščena v kategorijo izumrlih vrst, kljub nespornim dokazom o gnezdenju pri nas (*Acrocephalus* 1994, številka 63, stran 58)"

- V prispevku, ki ga Gregori omenja kot "nesporen dokaz gnezditve modre taščice pri nas", pisec notice iz 63. številke *Acrocephalus* tega eksplicitno ne omenja. Pozno (5. in 9. avgusta) ujeti "grahasti" mladiči modre taščice nam - brez opazovanja ali ulova odraslih ptic, ki naj bi takšnim mladičem prinašale hrano - nesporno ne morejo potrditi gnezdenja. S stališča varstva modre taščice pri nas (temu pač služi rdeči seznam) pa je nepomembno, če je vrsta na osnovi razmeroma šibkih dokazov o gnezdenju (vsaj o lokaciji gnezdišča) zaenkrat še uvrščena na spisek izumrlih vrst ali pa v eno izmed kategorij ogroženih potrjenih gnezdilok. Jasno je, da odkritje več desetletij pogrešane gnezdilke iz kategorije izumrlih vrst pomeni poseben ornitološki in naravovarstveni dogodek in da je treba vrsto in njeno novo odkrito gnezdišče posebej pazljivo varovati.

5. "Zakaj je s seznama izginil planinski hudournik?"

- S seznama ni izginil, saj naš seznam ni nadaljevanje tistega iz leta 1992. Planinski

hudournik manjka na seznamu iz leta 1994 po pomoti.

6. "Kanja je brez komentarja izginila s seznama ogroženih vrst, zelena žolna pa se je na novo pojavila (prav tako brez komentarja)"

- Primerjava ogroženosti vrst z njihovo razširjenostjo je neumestna. Zelena žolna, kot spremljevalec kulturne krajine, živi predvsem v visokodebelnih sadovnjakih in tudi lokah, ki sodijo med najbolj ogrožene življenjske prostore, pri prehrani v veliki meri odvisna od mravelj. Življenjski prostor kanj je bistveno bolj pester, poleg tega pa jih zakonsko že več let ne ogroža odstrel. Zelena žolna je marsikje pri nas (in širše, kot to dokazujejo rdeči sezname sosednjih držav in seznam BirdLife International (TUCKER, HEATH, 1994)) močno upadla, medtem ko za kanjo to ne drži. Menimo, da bi bila negativna oznaka populacijskega trenda pri zeleni žolni v Ornitološkem atlasu Slovenije primernejša.

7. "...v podkategoriji 3.b ("regionalno razširjena, populacija nazaduje in lokalno že izginja") je kar pri 10 vrstah (ali 71 % vseh) navedeno, da v splošnih trendih velikosti populacij ni sprememb."

- Naj razložimo - čeprav verjamemo, da večina bralcev pozna - razliko med regionalnim in lokalnim. Pojem "regionalno" označuje širšo razširjenost v eni ali več regijah, kjer živi mnogo lokalnih populacij. Te lahko nazadujejo in izginjajo, kot se to dogaja pri omenjenih 10 vrstah. Vendar predvidevamo, da imajo te vrste še dovolj močne osrednje populacije pri nas ali v drugih državah, ki lahko kompenzirajo lokalne izgube. Zato njihove številčnosti v splošnem ne kažejo večjega zmanjšanja.

Kako naprej? Gregori pravi, da lahko uporabljamo vsak svoj seznam, in ugotavlja, da Slovenci še naprej čakamo na ustrezen rdeči seznam. V DOPPS-u pa pravimo, da imamo v okviru Odbora za varstvo narave ustanovljeno Komisijo za rdeči seznam, katere delo je javno in so k njenemu delu vabljeni vsi, ki jim ni vseeno, kakšen rdeči seznam imamo pri nas. Glede dilem, kateri rdeči seznam bomo uporabljali v Sloveniji, pa ponovno pozivamo Upravo za varstvo narave, da razloži merila za izdelavo in verifikacijo rdečih seznamov pri nas.

F. Bračko, A. Sovinc, B. Štumberger, P. Trontelj, M. Vogrin

Ornitološka kronika za leto 1993

Ornithological chronicle 1993

Andrej SOVINČ, Dare ŠERE

V četrti objavi letne ornitološke kronike (tokrat za leto 1993) so objavljeni prispevki, ki so jih napisali naslednji sodelavci: Ivo Božič (IB), Božidar MAGAJNA (BM), Bogdan VIDIC (BV), Jože GRAČNER (JG), Jože DOLINŠEK (JD), Marjan BOGATAJ (MB), Jože BRICELJ (JB), Peter GROŠELJ (PG), Marko JANKOVIČ (MJ), Brane LAFANJA (BL), Simon JUREČIČ (SJ), Iztok VREŠ (IV), Igor BRAJNIK (BI), Janez DOVIČ (DJ), Stane KOS (SK), Andrej BIBIČ (AB), Miro VAMBERGAR (Mva), Rajko KORAŽIJA (RK), Marjan DEBELIČ (MD), Rudi TEKAVČIČ (RT), Tomi TRILAR (TT), Peter ČERNE (PČ), Janez GREGORI (GJ), Darjo BON (BD), Ludvik JAKOPIN (LJ), Vlado ŠTOLFA (VŠ), Franc JANŽEKOVIČ (FJ), Denis VENGUST (DV), Al VREZEC (AV), Marjan GOBEC (MG), Milan VOGRIN (MV), Eva VUKELIČ (EV), Nuša KROPIVŠEK (NK), Iztok GEISTER (IG), Dare ŠERE (DŠ), Franc BRAČKO (FB), Andrej SOVINČ (AS), Boris KOZINC (BK) in Borut RUBINIČ (BR).

Kljub obširnemu spisku sodelavcev (večina izmed njih so obročkovalci ptic), rubrika v Acrocephalusu ne more in ne more zaživeti; med vzroki je verjetno tudi nezažurnost objavljajanja kronike in neredenega oziroma poznega prihajanja poročil sodelavcev. Kljub pozivu, da je treba podatke za kroniko za leto 1994 oddati do 15.1.1995, je doslej prispelo le eno samo poročilo. Premisliti bo treba, ali bomo to rubriko v prihodnje še obdržali v naši reviji. Priprava podatkov za objavo terja ogromno časa in če pri tem ni izražena vsaj želja članov DOPPS-a do sodelovanja, je objava letne kronike vprašljiva. Poročila za leti 1994 in 1995 pošljite na spodnji naslov do 30.10.1996.

Vsem sodelavcem kronike se zahvaljujemo za sodelovanje. Razlaga okrajšav, uporabljenih pri pripravi kronike za leto 1993, je enaka kot pri predhodnjih kronikah (glej npr. Acrocephalus št. 64, stran 102).

Gavia arctica, C, 11.9.1993, Izola, 3 ad.-winter, BR; 24.10.-7.11.1993, Šmartinsko jezero, 3 os., MG; 6.11.1993, HE Vrhovo, 2 os., MG;
Gavia stellata, 17.11.1993, Škalsko jezero, 1 os., DV;
Tachybaptus ruficollis, 13.11.1993, HE Vrhovo, 5 os., MG;
Podiceps cristatus, 13.6.1993, Žolnek, 1 os., MG;
Podiceps griseogenus, 3.5.1993, Hotinja vas, 1 ad. v letnem perju, 9.8.1993, Rače, 1 ad. goli, MV; 26.11. in 27.12.1993, Šoštanjno jezero, 1 os., DV;
Podiceps auritus, C, 16.10.1993, Sečoveljske soline, 1 ad. v zim.perju, BR; 2.12.1993, Sečoveljske soline, 1 ad. v zim.perju, BR; 28.12.1993, Sečoveljske soline, 7 os., BR;
Podiceps nigricollis, 6.6.1993, Ptujsko jezero, 2 os., FJ; 23.9.1993, Cerkniško jezero, 2 os., AS; 24.10.1993, Ljubljana-Ig, 2 os. na poplavljenem travniku, AS;
Phalacrocorax carbo, 7.1.1993, Radeče, 4 os., MG; 19.2.1993, Mariborsko jezero, 80 os., FB; 26.2.1993, Duplek, 45 os., FB; 10.3.1993, Zrkovci, 50 os., FB;
Botaurus stellaris, 25.10.1993, Škalsko jezero, 1 os., DV;
Ardea purpurea, 17.9.1993, Vrhnika, 1 os., DŠ;
Ardeola ralloides, 26.4.1993, Iščica, DŠ&BV;
Nycticorax nycticorax, 28.7.1993, Ormoško jezero, 3 juv.os., FB;
Egretta alba, 23.2.1993, Ormoške lagune, 5 os., FB; 26.7.1993, Žovnek, 1 os., MV; 27.7.1993, Rače, 1 os., 8.8. pa 5 os., MV; 31.10.1993, Ig, 5 os., BR; 26.11.1993, Šoštanjno jezero, 1 os., DV; 2.12.1993, Sečoveljske soline, 31 os., BR;
Egretta garzetta, 28.5.1993, Rače, 1 os. v letnem perju, MV;

Ixobrychus minutus, 18.7.1993, Novo mesto, 1 os., MV; 5.8.1993, Draga/Ig, obroč. 2 ml., IB;

Ciconia nigra, 27.4.1993, Dornava, 1 os., FJ; 14.5.1993, Ormoške lagune, 1 mlad.os., FB; 25.6.1993, Horjul, 1 os., DŠ; 27.6.1993, Žiče, 1 os., FJ; 6.7.1993, Šmartno na Pohorju, 1 os., MV; 30.7.1993, Vransko, 2 os., NK; 7.7.1993, Kresnice-Sava, 1 ad.+1 ml., AS; 8.10.1993, Robidnice/Barje, 1 os., DŠ;

Ciconia ciconia, 14.2.1993, Sečoveljske soline, 1 os., BR; 30.3.1993, Sp.Duplek, 1 os. na gnezdu, FJ; 31.3.1993, Rače, par na gnezdu, MV; 15.5.1993, Robidnice/Barje, 11 ose., DŠ&BV; 15.6.1993, Hauptmance, 11 os., DŠ&BV; 8.7.1993, Hoče, 22 os., FB; 8.10.1993, 27.10.1993, Žalec, 1 os., AS;

Platalea leucorodia, 6.3.1993, Pragersko, 2 ad. os., FB; 22.5.1993, Sečoveljske soline, 2 os., BR;

Cygnus olor, 6.1.1993 Maribor (Lent), 43 os. 14.2. še 36 os., 14.1.1993, Šiker, 8 os., FB; 31.1.-14.2.1993, Sečoveljske soline, 8 os., EV+BR; 18.4.1993, Pernica in Komarnik, po eno gnezdo, FB; 1.11.1993, Zbiljsko jezero, 27 os., BR;

Anser anser, 31.1.1993, Krim, 70 os.-prelet, DŠ; 23.2.1993, Ormoško jezero, 2 os., FB; 6.3.1993, Pragersko 7 os. in 15.3.1993 8 os., FB; 12.3.1993, Ljubljana-Bežigrad, 1 os.-prelet, BR;

Tadorna tadorna, 2.11.1993, Sečoveljske soline, 1 os., BR; 2.12.1993, Sečoveljske soline, 3 os., BR; 19.12.-28.12.1993, Sečoveljske soline, 7 os., BR; 30.12.1993, Škocjanski zatok, 2 os., BR;

Anas penelope, 27.3.1993, Rimske Toplice, 1 par, BR; 31.10.1993, Vonarje, 1 os., MG; 26.11.1993, Šoštanjško jezero, 30 os., DV;

Anas clypeata, 10.5.1993, Rače, 1 ad.samec, MV; 15.-17.5.1993, Rače, 2 ad.samica, MV; 24.10.1993, Iška Loka, 15 os., BR; 9.11.1993, Ptujško jezero, 44 samic, BR;

Anas strepera, 9.1.1993, Ptujško jezero, 4 os., FJ; 6.3.1993, Zbilje, 12 os., BR; 15.3.1993, Ptujško jezero, 24 os., BR; 15.5.1993, Rače, 1 ad.samec, MV; 2.12.1993, Sečoveljske soline, 1 samica, BR; 25.12.1993, Plevelno jezero, 8 os., DV;

Anas crecca, 4.12.1993, HE Vrhovo, 1 samec, MG;

Anas querquedula, A, 7.3.1993, Ormoške lagune, 5 os. in 7.5.1993 en par, A, 12.3.1993, Pragersko, 5 os., MV; FB; 29.4.1993, Blagovna pri Šentjurju, 1 samec, MG;

Netta rufina, 21.2.1993, Ptujško jezero, 16 os., FB; 11.3.1993, Pragersko, par, MV; 18.4.1993, Zg.Pernica, par, FJ; 15.5.1993, Rače, 1 ad. samec, MV;

Aythya fuligula, 29.4.1993, Blagovna pri Šentjurju, par, MG; 27.11.1993, HE Vrhovo, 10 os., MG;

Aythya nyroca, A, 7.2.1993, Šoštanjško jezero, 1 os, DV; A, 31.3.1993, Rače, 1 ad. samec, MV; 8.5.1993, Cerknjsko jezero, 1 os., BR; 29.6.1993, Cerknjsko jezero, 1 os., BR;

Aythya marila, 28.2.1993, Ptujško jezero, 3 os., FJ; Cerknjsko jezero, ad.samica, BR; 12.12. - 28.12.1993, Plevelno jezero, 1 os., DV; 19.-28.12.1993, Sečoveljske soline, 1 samica, BR;

Mergus merganser, 24.1.1993, 1 samec, Bled, IG; 12.3.1993, Mavčiče, 4 pari, BR; 27.4.1993, Ptuj, okoli 15 os., AV; 27.11.1993, Cerknjsko jezero, 2 para, BR;

Bucephala clangula, 28.12.1993, Plevelno jezero, 1 os., DV;

Clangula hyemalis, Zbiljsko jezero, 1 ad.samica, 29.11.-4.12.1993, Zbiljsko jezero, BR; 12.12.-25.12.1993, Plevelno jezero, 1 os., DV;

Melanitta fusca, Zbiljsko jezero, 1 samica, 29.11.-1.12.1993, BR; 2.12.-19.12.1993, Sečoveljske soline, 4 samice, 28.12. kar 7 samic, BR;

Haliaeetus albicilla, 7.4.1993, Rače, 1 imm., MV;

Aquila chrysaetos, 29.4.1993, Divača, 1 os. v prvem poletnem perju, BR;

Circus gallicus, 1.6.1993, Cerknjsko jezero, par, AS;

Pandion haliaetus, 20.3.1993, A, Žovnjek, 1 os., MV; 21.3.1993, Glažuta na Pohorju, 1 osebek preganja krokar, FB; 30.3.1993, Bukovci, 1 os., FJ; 18.4.1993, Pernica, 1 os., FB; 18.9.1993, Ptujško jezero, 1 os., BR;

Circus cyaneus, 28.11.1993, Radeče-odpad, 1 samec, MG; 7.2.1993, Ig, 2 os., EV; 25.11. in 27.12.1993, Šoštanjško jezero, 1 os., DV; 2.12.1993, Sečoveljske soline, 1 samec, BR;

Circus pygargus, A, 7.4.1993, Sestrže, 2y samica, MV; 27.4.1993, Šikole, 1 samica, FJ; 4.5.1993, Jakobski dol, 1 samica, FB; 11.9.1993, Modraže, 1 samec, AV;

Circus aeruginosus, A, 3.3.1993, Hotinja vas, 1 ad. samec, MV; 30.3.1993, Bukovci, 1 samica, FJ; 3.4.1993, Robidnice/Barje, 1 samica,

DŠ&BV; 14.5.1993 in 7.8.1993, Ormoške lagune, 1 ad. samica, FB; 28.5.1993, Ormož, ad.samica, MV; 12.9.1993, Modraže, 1 os., AV; D, 30.10.1993, Cerknjsko jezero, 1 ad. samec, BR;

Milvus migrans, A, 3.4.1993, Kranj, 2 os., BK; 22.5.1993, 1 os., Kobilja glava/Tolmin, DŠ; 1.6.1993, Podpeč, 1 imm., BR;

Milvus milvus, 16.-17.4.1993, Šoštanjško jezero, 1 os., DV;

Pernis apivorus, 14.5.1993, Trčova pri Mariboru, 1 os., FJ; 17.7.1993, Zalog ob Krki, 2 os., MV;

Falco peregrinus, 16.2.1993, Hotinja vas, 1 imm., MV; 28.2.1993, Ljubljana-center, 2os., BR; 28.10.1993, Iška Loka, 1 os., BR; 30.10.1993, Cerknjsko jezero, 1 ad. os., BR; 31.10.1993, Ig, 1 ad. os., BR; 18.11.1993, Iška Loka, 1 ad. in 22.11.1993, 1 ad. os., Lj.-Šentvid, BR; 27.12.1993, črna vas na Lj.barju, 1 ad., BR;

Falco columbarius, 3.1.1993, Ig, 1 samec, AS; 3.1.1993, Iška loka, 1 samica, DŠ; 14.2.1993, Sečoveljske soline, 1 samica, BR; 28.10.1993, Iška Loka, 1 samica, BR; 26.11.1993, Šoštanjško jezero, 1 os., DV;

Falco cherrug, 30.4.1993, Podova, 1 os., MV;

Falco subbuteo, 7.7.1993, Smrečno na Pohorju, 1 os., MV;

Falco tinnunculus, 1.2.1993, Hoče, kopulacija, MV; 26.6.1993, Lipe/Barje, 3 ml. v gnezdu, SJ;

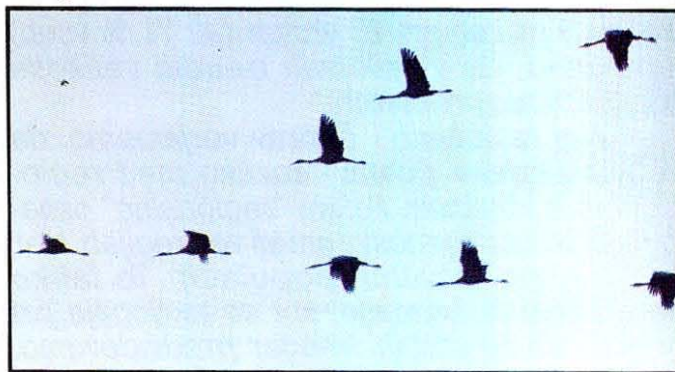
Falco naumanni, 29.3.1993, Horjul, 1 samec, DŠ; 16.6.1993, par/gnezdi, Žužemberk, BM&DŠ;

Falco vespertinus, 27.4.1993, Šikole, 1 samec, FJ; 1.5.1993, 3 os., Martinjak, JG; 7.5.1993, Ormoške lagune, 1 ad.samec, FB; 24.7.1993, Bolehnečici, 1 imm., FB;

Perdix perdix, 9.5.1993, Savlje, vsaj 4 pari, BR;

Coturnix coturnix, A, 29.4.1993, Požeg, 1 oglašča, MV; 4.6.1993, Žiče, 2 os., AV; 8.7.1993, Šmartno na Pohorju, 2 osebka oglašata, MV;

Grus grus, 6.3.1995, 17 os., Šenčur, DŠ; 2.4.1993, Rače, 2 os.-ad. MV;

Grus grus, 6.3.1995, Šenčur

Foto: D. Šere

Rallus aquaticus, 8.1.1993, Vrhnika-Ljubljana, 1 os., EV;

Haematopus ostralegus, 1.5.1993, Sečoveljske soline, 1 os., BR;

Philomachus pugnax, 13.3.1993, Nanošćica, 9 os., AS; 22.3.1993, Rače, 1 ad.samec v letnem perju, MV; D, 19.10.1993, Ptujško jezero, 2 os., BR;

Charadrius dubius, A, 20.3.1993, Rače, 3 os., MV; *Charadrius hiaticula*, 13.3.1993, Sečoveljske soline, 5 os. in 17.3. 10 os., BR; 16.5.1993, Šentjakob/Sava, 2 ml. obročkana, JG;

Charadrius alexandrinus, 2.12.1993, Sečoveljske soline, 3 ad.v zimskem perju, BR;

Pluvialis apricaria, 28.10.-3.10.1993, Iška Loka, 1 mlad ose., BR;

Pluvialis squatarola, 19.12.1993, Sečoveljske soline, 1 ad.os., BR;

Vanellus vanellus, A, 28.2.1993, Prošča/Barje, 2 os., BV; 26.3.1993, Ig, okoli 500 os., BR; 17.7.1993, Zalog ob Krki, par z mladičem, MV;

Calidris temminckii, 27.4.1993, Ptuj, 1 os., AV; 1.5.1993, Sečoveljske soline, 10 os., BR;

Calidris alpina, 5.4.1993, Rače, 1 os. v zimskem perju, MV; 30.10.1993, Cerknjsko jezero, 1 mlad os., BR; 19.12.1993, Sečoveljske soline, 225 os., BR;

Calidris alba, 4.9.1993, Sečoveljske soline, 5 juv., BR;

Gallinago gallinago, 5.2.1993, Požeg, 1 os., FB; 19.3.1993, Vrhnje, 4 os., MV; 4. in 6.12.1993, Šoštanjško in Plevelno jezero, po 1 os., DV; 19.12.1993, Sečoveljske soline, 170 os., BR;

Tringa ochropus, 9.1.1993, Ptujško jezero, 1 os., FJ; 15.1.1993, Rošnja 1 os., MV; 20.1.1993, Loka ob Dravi, 1 os., MV; 4.6.1993, Sestrže, 1 os., MV;

Tringa glareola, D, 31.10.1993, Parte/Barje, 1 os., DŠ&BV;

Tringa erythropus, 13.4.1993, Pernica, 1 os., FB; 18.4.1993, Sp.Pernica, 8 os., FJ;
Tringa totanus, 20.3.1993, Rače, 5 os., MV; 28.6.1993, Vrbje, 1 os., MV;
Tringa nebularia, A, 5.4.1993, Rače, 1 os., MV;
Arenaria interpres, 18.9.1993, Ptujsko jezero, 2 juv., BR;
Limosa limosa, 26.-28.3.1993, Ig, 1 os., BR;
Numenius arquata, A, 28.2.1993, Ig, 3 os., AS in 1 poje, Parte/Barje, DŠ; 31.3.1993, 20 oseb., Iška Loka, DŠ&BM; 8.6.1993, Lj.barje (Ižanska), obročk. 1 mladič, IB; 8.8.1993, Hotinja vas, 1 os., MV; 25.8.1993, Cerknica-Dolenje jezero, 1 os., BR; 18.9.1993, Ptujsko jezero, 1 os. in 19.10. celo 9 os., BR;
Numenius phaeopus, 12.4.1993, Iška Loka, 15 os., BR; 31.7.1993, Hotinja vas, 3 os., MV;
Scolopax rusticola, 30.3.1993, Bukovci, 3 os., FJ;
Larus fuscus, 26.8.1993, Strunjan, 1 ad., BR; 18.9.1993, Ptujsko jezero, 1 ad.-winter, BR; 16.10.1993, Žusterna, 1 ad. v zim. perju, BR; 19.10.1993, Ptujsko jezero, 9 os. (5 ad. v zim.perju, 1 ad. v letnem in 1 juv.), BR; 24.10.1993, Iška Loka, 6 ad. v zimskem perju, 1 v prvem zimskem perju, BR; 5.11.1993, Ptujsko jezero, 2 os. v prvem zimskem perju, 9.11. še 1 os. v prvem zim.perju, BR;
Larus argentatus, 9.1.1993, Ptujsko jezero, 1 os., FJ; 10.1.1993, Blejsko jezero, 2 os. v prvem zimskem perju, BR; 24.1.1993, Iška Loka, 1 os. v prvem zimskem perju, BR; 8.2.1993, Ptuj, 1 os. v prvem zimskem perju, Ptuj, MV; 21.2.1993, Ptujsko jezero, 6 os., FB; 2.10.1993, Ptujsko jezero, 3 os. (2 v prvem zimskem, 1 v ad.zimskem perju), BR; 19.10.1993, Ptujsko jezero, 5 ad. v zimskem perju, BR; 24.10.1993, Iška Loka, 1 ad. v zimskem perju, BR; 31.12.1993, Ptujsko jezero, 1 os. v drugem zimskem perju, BR;
Larus cachinnans, 19.10.1993, Ptujsko jezero, okoli 150 os., BR; 24.10.1993, Iška Loka, okoli 35 os., BR;
Larus ridibundus, 7.1.1993, HE Vrhovo, 1 os., MG; 7.3.1993, Ptujsko jezero, 1000 os. in Maribor, 500 os., FB; 29.6.1993, Cerkniško jezero, okoli 600 os., BR;
Larus canus, 10.1.1993, Bled, 9 os., BR; 7.3.1993, Ptujsko jezero, 100 os., FB; 19.3.1993, Slivniško jezero, 1 os., MV; 1.7.1993, Cerkniško jezero, 1 os. v prvem poletnem perju, BR; 30.7.1993, Strunjan, 1 os.-subadult, BR; 29.11.1993, Zbiljsko jezero, okoli 120 os., BR;
Larus minutus, 7.5.1993, Ormoško jezero, 2 os. in 7.8.1993, 5 os., vse FB; 2.9.1993, Zbiljsko jezero, 3 os., AS; 24.10.1993, Iška Loka, 3 os., BR; D, 9.11.1993, Ptujsko jezero, 1 os. v prvem zimskem perju, BR;
Sterna hirundo, A, 18.4.1993, Pernica, 6 os., FB;
Sterna albifrons, 1.7.1993, Sečoveljske soline, 2 para, BR;
Chlidonias leucoptera, 22.5.1993, Sečoveljske soline, 1 os., BR; 27.6.1993, Cerkniško jezero, par, MG;
Chlidonias niger, 24.4.1994, Sečoveljske soline, 35 os., BR; 7.5.1993, Ptujsko jezero, okoli 1500 os., 17.5. celo okoli 2000 os., MV; 8.5.1993, Cerkniško jezero, okoli 300 os., BR; B, 6.6.1993, Ptujsko jezero, 1 os., FJ in FB; 26.7.1993, Žovnek, 1 os., MV;
Chlidonias hybrida, 25.6.1993, Vrbje, 1 os. v letnem perju, MV;
Columba oenas, A, 28.2.1993, Ig, 3 os., AS; 10.5.1993, Požeg, 1 os., MV; 8.7.1993, Osankarica, 1 os., MV; 2.10.1993, Ptujsko jezero, 3 os., BR; 16.10.1993, Sečoveljske soline, okoli 200 os., BR;
Columba livia, 7.3.1993, Radeče-odpad, 3 os., MG;
Columba palumbus, 23.2.1993, Ormoške lagune, 2 os., FB;
Streptopelia turtur, A, 20.4.1993, Cirkovce, 1 os., MV; A, 25.4.1993, Podgrad (Mura), poje, FB; 1.5.1993, Robidnice/Barje, 1 poje, DŠ&BV;
Cuculus canorus, A, 8.4.1993, Sarsko/Ig, 1 poje, DŠ; A, 15.4.1993, Žiče, 1 os., FB; 21.4.1993, Turnišče, 1 os., FJ; 26.4.1993, Modraže, 1 os., AV;
Merops apiaster, 18.6.1993, Počenik, gnezdi en par, FJ;
Coracias garrulus, A, 12.4.1993, Ljubečna, 1 os., 10.6.1993, 1 ad.samec, 20.6.1993, Križevac/Slov.Konjice, 1 os., MV;
Otus scops, 1.8.1993, Črna vas/Barje, 3 ml. v gnezdu, MJ; 10.10.1993, Breg, 1 os., MG;
Glaucidium passerinum, 15.1.1993, Pokljuka, 1 os. poje, DŠ;
Strix aluco, 31.1.1993, Jurovski dol, 1 poje, FB;
Asio otus, 19.12.1993, Spodnji Brnik, 1 os., FB;
Apus apus, A, 27.4.1993, Maribor, 50 os., FB;
Upupa epops, A, 21.3.1993, Škofljica/Ig, 1 os., DŠ; A, 31.3.1993, Rače, 2 os., MV; 4.6.1993, Divača, 4 pari, BR;

Dendrocopos major, 9.1.1993, Prekopa, svatovanje samec + samica, NK;
Dendrocopos medius, 15.3.1993, Cigonca, 2 pojeta, FB; 8. in 11.4.1993, Žužemberk, 1 samec, BM&DŠ; 19.7.1993, Sp.Ščavnica, 1 os., FB; 4.7.1993, Modraže, 1 os., AV; 31.10.1993, Šoštanjko jezero, 1 os., DV;
Dryocopus martius, 1.1.1993, Kocjančiči, 1 os., IC; 12.7.1993, Stražun pri Mariboru, 1 os., FB;
Jynx torquilla, A, 3.4.1993, Godovič, 1 ujeta, PG; A, 4.4.1993, Bizovik, 1 ujeta, JB; D, 20.9.1993, Jarški prod, 1 ujeta, MB;
Delichon urbica, A, 16.3.1993, Izola, 7 os., BR; A, 23.3.1993, Podgozd/Krka, 1 os. (-3C), DŠ&BM; D, 24.10.1993, Bled, 1 os., BK;
Hirundo rustica, A, 22.3.1993, Rače, 1 os., MV; A, 23.3.1993, Podgozd/Krka (-3C), 6 os., DŠ&BM; 2.4.1993, Rače, 2 os.-ad., MV; A, 27.3.1993, Komarnik, okoli 10 os., FJ; D, 16.10.1993, Galjevica/Lj., 1 os., DŠ;
Hirundo daurica, 24.8.1993, 1 ujeta, Vrhnika, BL;

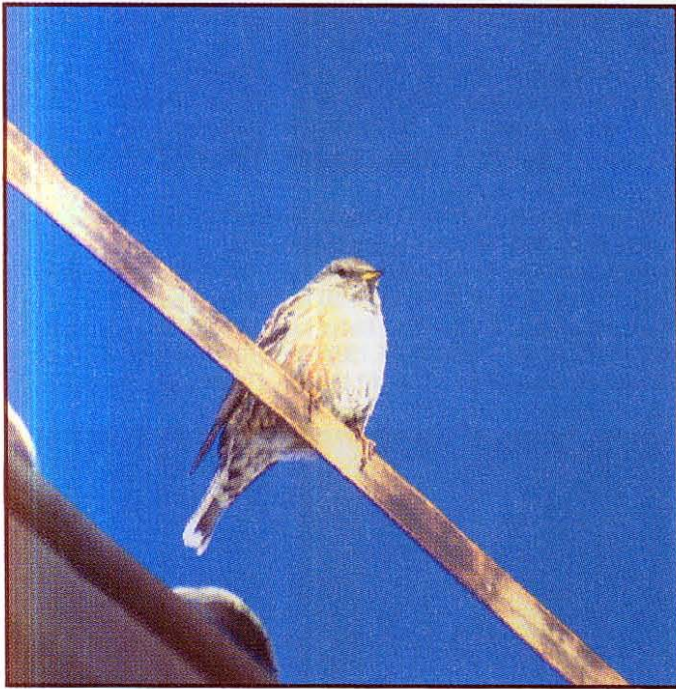

Hirundo daurica, 24.8.1993, Vrhnika

Foto: D. Šere

Riparia riparia, 27.6.1993, Duplek-gramoznica, gnezdijo 4 pari, FB; C, 31.7.1993, 1 ujeta, Draga/Ig, JD;
Alauda arvensis, A, 3.1.1993, 5 os., Ižanska/Barje, DŠ; 26.2.1993, Hotinja vas, prvo petje, MV;
Lullula arborea, 26.1.1993, Vogršček, 6 os., IC; 28.12.1993, Pobegi, 1 obr, BI;
Galerida cristata, 1.2.1993, Hoče, 30 os., MV;
Anthus trivialis, D, 10.10.1993, Iščica/Barje, 2 obr., DŠ&BV;
Anthus pratensis, C, 23.9.1993, 1 obr., Grgar, BD; 6.12.1993, Maribor, 1 os., FB;
Motacilla alba, 8.1.1993, A, Dragomer, 1 os., EV; 6.2.1993, A, Bresternica, 1 os., MV; 10.2.1993, A, Pragerski ribniki, FB;
Motacilla flava, D, 19.10.1993, Robidnice/Barje, 1 os., DŠ;
Motacilla cinerea, 21.1.1993, Gradaščica/Lj., 1 os., DŠ;
Prunella collaris, 12.12.1993, Kum, 1 os., DŠ;
Prunella modularis, A, 13.4.1993, Zrkovci, 1 obr., RK; D, 25.12.1993, Ljubljana, 1 obr., JD;
Phoenicurus phoenicurus, A, 17.4.1993, Maribor, poje, FB; A, 24.4.1993, Tratna, prvo petje, MV; 18.10.1993, Vrhnika, 1 samica, obr., IB;
Phoenicurus ochruros, A, 17.3.1993, Hotinja vas, 1 os., MV; A, 21.3.1993, Podljubelj (700 n/m), 1 os. poje, AS;
Saxicola rubetra, A, 18.4.1993, Parte/Barje, 1 os., DŠ&BV; Bukovska dolina/TNP 25.4.1993, 1 samec, MV;
Saxicola torquata, 17.3.1993, Hotinja vas, prvo petje, MV;
Oenanthe oenanthe, A 27.3.1993, Sestrže, 3 os., MV;
Luscinia svecica, 22.8.1993, Mura/Petišovci, 1 obr., FB; 6. in 8.9.1993, Sečoveljske soline, obakrat ujet 1 os., IV;
Luscinia megarhynchos, 15.9.1993, Robidnice/Barje, 1 obr., FB&RK;

Prunella collaris, 12.12.1993, Kum

foto: D. Šere

Luscinia luscinia, 5.9.1993, 2 obr., Zrkovci, MV; 10.9.1993, 1 obr., Robidnice/Barje, RK&FJ;
Turdus merula, 20.1.1993, Starše, prvo petje, MV;
Turdus viscivorus, 10.2.1993, Razvanje pri Mariboru, prvo petje, FB;
Turdus pilaris, 26.2.1993, Duplek, prenočuje 400 os., FB;
Turdus iliacus, 4.4.1993, Sp.Ščavnica, 12 os., FB; 31.10.1993, 1 obr., Pragersko, IV;
Turdus philomelos, D, Ig, 31.10.1993, Ig, okoli 20 os., BR;
Locustella naevia, A, 24.4.1993, Vurberg, 1 poje, FB; A, 1.5.1993, 1 poje, Robidnice/Barje, DŠ&BV; D, 17.10.1993, 1 obr., Vrhnika, PG;
Locustella fluviatilis, A, 2.5.1993, Robidnice/Barje, 2 pojoča, DŠ&BV; D, 26.9.1993, 1 obr., Robidnice, MV;
Locustella luscinioides, 17.7.1993, Cerkniško jezero, 1 obr., TT;
Acrocephalus palustris, A, 29.4.1993, Jurovski dol, poje 1 os., FB; A, 30.4.1993, Pragersko, poje 1 os., MV; A, 3.5.1993, Vrhnika, 1 obr., AB;
Acrocephalus scirpaceus, A, 24.4.1993, 1 obr., Robidnice/Barje, DŠ&BV; C, 6.6.1993, Zrkovci, 1 obr., RK; D, 20.10.1993, Robidnice, 1 obr., JG;
Acrocephalus schoenobaenus, A, 18.4.1993, Patre/Barje, 1 obr., DŠ&BV; C, 21.7.1993, Vrhnika, 1 obr., RT; D, 19.10.1993, Robidnice/Barje, 1 obr., JG; 29.4.1993, Požeg, prvo petje, MV; 9.5.1993, Makole, 1 os., AV;
Acrocephalus melanopogon, 22.8.1993, 1 obr., Mura/Petišovci, FB;
Acrocephalus arundinaceus, A, 30.4.1993, Pragersko, poje 1 os., MV;
Hippolais icterina, A, 8.5.1993, Robidnice/Barje, 1 obr., DŠ&BV; C, 22.7.1993, Vrhnika, 1 obr., RT; D, 25.9.1993, Robidnice, 1 obr., RT&MC;
Sylvia nisoria, 28.4.1993, Ormoške lagune, 2 os. pojeta, FB; 17.6.1993, Gorica-Cerkniško jezero, 3 pari, BR;
Sylvia atricapilla, A, 20.3.1993, 1 samica, obr., Vrhnika, JG; A, 21.3.1993, Štefanja gora (700 nm), 2 samca, MD; D, 28.10.1993, 1 samica, obr., Vrhnika, JG; D, 7.11.1993, Ig, 1 os., AS; D, 21.11.1993, Ljubljana, 1 samica, obr., Ljubljana, JD; 4.12.1993, 1 samec, Tomačevo, DJ;
Sylvia melanocephala, 22.5.1993, Divača, 3 pojoči samci, BR; 28.12.1993, Seča, najden kadaver, BR;
Sylvia curruca, A, 17.4.1993, Žale/Ljubljana, 1 obr., SK; A, 18.4.1993, Martinjak, 1 obr., JG; C, 30.7.1993, Dravograd, 1 obr., FB; D, 19.10.1993, 1 obr., Vrhnika, BI;
Sylvia communis, A, 24.4.1993, 3 obr., Robidnice/Barje, DŠ&BV; D, 27.9.1993, Robidnice, 1 obr., MV;
Sylvia borin, A, 1.5.1993, Robidnice/Barje, 1 obr., DŠ&BV; D, 10.10.1993, Vrhnika, 1 obr., JD; D, 16.10.1993, Robidnice/Barje, 1 obr., JG;
Sylvia nisoria, A, 2.5.1993, 2 obr., Ormož, MV; D, 19.9.1993, 1 obr., Vrhnika, PG;

Phylloscopus sibilatrix, A, 25.4.1993, Robidnice/Barje, 1 obr., DŠ&BV; 19.8.1993, Ormož-dravska loka, ujetih 50 os., FB; D, 13.9.1993, Sečovelje, 1 obr., JD;
Phylloscopus collybita, A, 13.3.1993, Parte/Barje, 1 obr., BV; D, 7.11.1993, Žale/Ljubljana, 1 obr., SK;
Phylloscopus trochilus, A, 22.3.1993, Šentjakob/Lj., 2 obr., JG; B, 1.5.1993, Cerknica, 1 obr., PČ; C, 1.7.1993, 1 obr., Hajdoše, IV; D, 20.10.1993, 1 obr., Šempeter/Celje, IV;
Phylloscopus bonelli, 9.6.1993, 1 poje, Lepena/TNP; DŠ&GJ;
Regulus ignicapillus, 21.3.1993, Glažuta na Pohorju, pojejo, FB;
Ficedula hypoleuca, A, 16.4.1993, Ljubljana, 1 obr., DŠ; 18.4.1993, A, Šikole, 1 samec, MV; D, 9.10.1993, Ljubljana, 1 os., DŠ;
Ficedula albicollis, 17.9.1993, 1 samica, obr., Vrhnika, PG;
Parus cristatus, 15.3.1993, Cigonca, dolbe duplo, FB;
Parus montanus, 30.10.1993, obr. 2 os., Parte/Barje, BV;
Parus ater, 30.8.1993, Maribor, močan prelet, FB;
Remiz pendulinus, A, 21.3.1993, 2 obr., Šentjakob/Sava, JG; , 28.3.1993, 2 samca, Robidnice/Barje, DŠ;
Panurus biarmicus, 19.3.1993, Škocjanski zatok, 1 samica, BR; 28.3.1993, Medvedce, 2 os., AS;
Sitta europea, 18.1.1993, Prapreče, prvo petje, NK;
Oriolus oriolus, A, 27.4.1993, Biš, poje, FB; 11.9.1993, Ornit.postaja Barje, 4 os. (prelet), FB; D, 3.9.1993, Bizovik, 1 ujet, JB;
Lanius senator, 16.3.1993, Šentjur pri Celju, 1 os., MC;
Lanius excubitor, 14.1. Komarnik, 22.1. Brunšvik, 30.1. Borl, 5.2. Požeg, 21.2. Hajdoše, 23.2. Ormoške lagune, 6.3.1993 Kungota, vse po 1 os., FB;
Lanius minor, 9.5.1993, 1 os., Lj.barje, DŠ; 27.6.1993, Sred. Gasteraj v Sl.Goricah, 1 os., FJ; 17.7.1993, Podgozd/Žužemberk, 2 mladiča, DŠ;
Corvus monedula, 23.1.1993, Pragersko, okoli 20 os., 20.2. pa 60 os., FB;
Corvus c.cornix, 19.12.1993, Moste pri Kamniku, zvečer 300 os., FB;
C.corone x C.cornix, 31.10.1993, Kozlerjeva gošča-Lj.barje, 1 os., BR;
Corvus frugilegus, 24.1.1993, Ig, 500 os., BR; 13.2.1993, Pernica, okoli 400 os., FB; B, 15.3.1993, Pragersko, 12 os., FB;
Corvus corax, 2.1.1993, Ponor, 1 os.-svatovski let, NK; 18.4.1993, Pragersko, par, MV;
Pica pica, 10.1.1993, Ljubljana-Savlje, prenočuje jata 200 os., BR;
Passer domesticus italiae, 20.2.1993, Godovič, 1 obr., PG; 3.7.1993, Koper, 1 obr., BI; 2.10.1993, Godovič, 1 obr., PG;
Sturnus vulgaris, 2.1.1993, Radeče-odpad, 1 os., MC; 15.1.1993, Ig, 3 os., DŠ; 12.2.1993, A, Žice, 2 os., FB; A, 22.2.1993, Podova, 9 os., MV; 28.2.1993, Ljubljana, (- 6C), 6 os., DŠ;
Fringilla coelebs, 3.2.1993, Maribor, prvo petje, FB; 6.2.1993, Bresternica, prvo petje, MV;
Fringilla montifringilla, C, 25.9.1993, Rihpovec/Trebnje, 1 os., DŠ; C, 26.9.1993, Bizeljsko, manjša jata, AS;
Spinus spinus, 20.2.1993, čreta, prvo petje, MV; B, 25.4.1993, Vrhnika, 3 obr., JG; B, 1.5.1993, Godovič, 1 obr., PG; 30.5.1993, Kočevski Rog, 3 ad. + 2 ml., VŠ; C, 10.7.1993, Ljubljana-Vič, 1 os., AS; C, 11.9.1993, Bizovik, 1 obr., JB;
Accanthis flammea, 26.2.1993, Vršič, 2 os., BR; 9.4.1993, Lj.-Ig, 1 os., AV; C, 15.10.1993, Vrhnika, 1 obr., BI; 31.10.1993, Žale, 1 obr., SK;
Carduelis canabina, 22.1.1993, Brunšvik, okoli 200 os., FB;
Carpodacus erythrinus, 1.6.1993, Cerkniško jezero, 1 (neobarvan) os. poje, AS; 17.6.1993, Zelenci, 1 poje, DŠ&GJ; 1.8.1993, 1 obr., Škofljica-Ig, DŠ;
Loxia curvirostra, 15.3.1993, Rogla, okoli 100 juv.os., FB; 27.3.1993, Požeg, poje, MV; 13.8.1993, Ormoške lagune, 14 os. (prelet), FB;
Emberiza cia, 13.3.1993, Petrovo Brdo, par, DŠ; 23.9.1993, Radeče-odpad, 1 os., MC; 30.12.1993, Bizovik, 2 obr., JB;
Emberiza cirrus, 25.4.1993, 1 obr., Godovič, PG; 8.8.1993, Kamnica, 1 juv.os.ujet, FB; 8.8.1993, 1 obr., Vrhnika, RT; 11.8.1993, Semič, 1 obr., LJ;
Miliaria calandra, 29.5.1993, Voličina, 3 pojoči samci, FB; 20.6.1993, Jarenina, 1 poje, FB;

Andrej Soyinc, Pod kostanji 44, 1000 Ljubljana
 Dare Šere, Langusova 10, 1000 Ljubljana

mobitel

SLOVENSKI OPERATER NMT & GSM

<http://www.mobitel.si>

Spticami sodelimo nebo

VSEBINA

CONTENTS

Kirka mi je povedala (I. Geister)	41	Circe Told Me (I. Geister)
Potrjeno gnezdenje črnooglega ponirka <i>Podiceps nigricollis</i> v Sloveniji (H. Ciglič, A. Sovinc)	43	Confirmed breeding by the Black-necked Grebe <i>Podiceps nigricollis</i> in Slovenia (H. Ciglič, A. Sovinc)
Kritičen pogled na novejšje kvantitativne raziskave v slovenski ornitologiji (P. Trontelj)	47	A critical review of recent bird census work in Slovenia (P. Trontelj)
Prvo opazovanje malega rumenonovega martinca <i>Tringa flavipes</i> v Sloveniji (D. Denac)	59	First observation of the Lesser Yellowlegs <i>Tringa flavipes</i> in Slovenia (D. Denac)
Gnezdilke močvirnih travnikov v zadrževalniku Medvedce na Dravskem polju (M. Vogrin)	61	Breeders of wet meadows at Medvedce impounding reservoir on Dravsko polje (M. Vogrin)
Jesensko-zimska gnezditelj krokarja <i>Corvus corax</i> v Mariboru (F. Bračko, F. Janžekovič)	72	Autumn-winter breeding by the Raven <i>Corvus corax</i> in Maribor (F. Bračko, F. Janžekovič)
Redke vrste ptic v Sloveniji v letu 1994 Poročilo Komisije za redkosti (A. Sovinc)	76	Rare bird species in Slovenia in 1994 Rarities Committee Report (A. Sovinc)
Iz ornitološke beležnice	80	From the ornithological notebook
<i>Gavia stellata, Ardeola ralloides, Ciconia ciconia, Cygnus olor, Branta canadensis, Tadorna ferruginea, Gyps fulvus, Hieraaetus pennatus, Falco cherrug, Himantopus himantopus, Calidris alpina, Sterna sandvicensis, Columba oenas, Dendrocopos leucotos, Oenanthe oenanthe, Lanius senator</i>		
Ubežnice	86	Escapees
<i>Lonchura punctulata, Callonetta leucophrys</i>		<i>Lonchura punctulata, Callonetta leucophrys</i>
Ornitološko zanimivi kraji Mestni log pri Metliki, Zgornji tok Lahinje (A. Hudoklin)	88	Ornithologically interesting localities Mestni log pri Metliki, Zgornji tok Lahinje (A. Hudoklin)
Nove knjige Janez Gregori "Zavarovani ribojedi ptiči in uravnavanje njihovega vpliva na ribištvo v Sloveniji" (I. Geister)	91	New books Janez Gregori "Zavarovani ribojedi ptiči in uravnavanje njihovega vpliva na ribištvo v Sloveniji" (I. Geister)
V. Bejček, K. Stastny, K. Hudec "Atlas zimniho rozšireni ptaku v Česke republike" (A. Sovinc)		V. Bejček, K. Stastny, K. Hudec "Atlas zimniho rozšireni ptaku v Česke republike" (A. Sovinc)
Skrivnostna fotografija	93	Mystery photograph
Pismo uredništvu	94	Letter to the editorial board
Ornitološka kronika za leto 1993 (A. Sovinc, D. Šere)	97	Ornithological chronicle 1993 (A. Sovinc, D. Šere)

Fotografija na naslovnici: Škorec *Sturnus vulgaris* (D. Šere)

Front cover: Starling *Sturnus vulgaris* (D. Šere)

Vinjeta: Rdečenoga postovka *Falco vespertinus* (D. Powell)

Drawing: Red-footed Falcon *Falco vespertinus* (D. Powell)